

CAUSALITEIT IN WERKING

*Een exploratief onderzoek
naar de rol van want,
omdat, dus en daarom in
kinderboeken*

Masterscriptie Communicatiestudies

Naam: Marleen Pardoel

Studentnummer: 3147452

Begeleider: Dr. J. Evers-Vermeul

Tweede beoordelaar: Dr. W. M. Mak

Datum: 19 september 2013

SAMENVATTING

Eerder onderzoek heeft aangetoond dat causale connectieven *want* en *dus* bij voorkeur worden gebruikt wanneer er sprake is van subjectieve, niet in de werkelijkheid waarneembare causale relaties, terwijl *omdat* en *daarom* vooral voor objectieve causaliteit worden gebruikt. Dit onderscheid in epistemische en contentrelaties gold ook voor het Franse *car* en *parceque*, equivalenten voor het Nederlandse *want* en *omdat*. Het subjectieve *car* is echter steeds meer uit het taalbeeld verdwenen, waardoor *parce que* beide domeinen voor zijn rekening neemt. Vanuit de veronderstelling dat Franstalige kinderen door het verdwijnen van het subjectieve causale connectief *car* andere input krijgen dan Nederlandstalige kinderen, onderzochten Zufferey et al. (in voorbereiding) in hoeverre kinderen uit beide taalgebieden in staat zijn om objectieve subjectieve relaties te kunnen leggen. Tegen de verwachting in bleken Nederlandstalige kinderen niet beter in staat dit onderscheid te maken dan Franstalige kinderen.

Eén van de mogelijke verklaringen voor dit gebrek-aan-verschil is de theorie van de vertroebelde input. Deze *developmental perspective*-invalshoek werpt de vraag op of causale connectieven voor kinderen wel hetzelfde worden gebruikt als voor volwassenen. Op basis van die theorie is gezocht naar een antwoord op de vraag: “*In hoeverre geven de vier causale connectieven want, dus, omdat en daarom gemixte instructies door hun gebruik in kinderboeken?*”

Om de hoofdvraag te beantwoorden is een exploratief corpusonderzoek uitgevoerd naar amuserende en informatieve boeken voor 7-, 8- en 9-jarigen. Er is bekeken of en, zo ja, hoe causaliteit wordt gemarkeerd en op welke manier de vier connectieven worden gebruikt qua visuele presentatie (lay-out, hoofdlettergebruik, interpunctie) en voorkeursdomein.

De manier waarop causaliteit gemarkeerd wordt in kinderboeken bleek leeftijd- en genre-specifiek te zijn. Connectieven en andere causale markeringen komen weinig voor in kinderboeken, een effect dat sterker geldt voor lagere leeftijden en – voor tussenzinsmarkeringen anders dan *want*, *omdat*, *dus* en *daarom* – het amuserende genre. Onder de categorie ‘overige tussenzinsmarkeringen’ wordt verstaan: signaalzinnen zoals ‘de reden is’, connectieven zoals ‘daardoor’ en ‘zodat’ en causaliteitsaanduiders zoals ‘namelijk’. Verder bleek in het amuserende genre ook fragmentatie (met bijbehorende hoofdletters en punten) een veelvoorkomend verschijnsel. Dit effect werd sterker naarmate de boeken voor jongere kinderen zijn bedoeld. De resultaten zouden een praktische uiting kunnen zijn van de theorie van de minimale cognitieve belasting, dat ervan uitgaat dat lezers het visueel en inhoudelijk zo makkelijk mogelijk moet worden gemaakt om mentale overbelasting te voorkomen. Het is echter maar zeer vraag in hoeverre het jonge lezers ook daadwerkelijk helpt – dergelijke visuele gedachtebreuken zouden een negatief effect hebben op ten minste Tekstsnelheid en Tekstbegrip. Het is nog onduidelijk wat de effecten zijn van beperkte causale markering en fragmentatie op het aanleren van causaliteit.

Tot slot bleek dat *omdat* en *daarom* voornamelijk in objectieve relaties voorkomen. *Want* en *dus* kennen een duidelijk gemixter gebruik, en komen zowel in subjectieve als in objectieve relaties voor. Leeftijd en Genre maken hierbij geen verschil. Dit resultaat komt voor *omdat* en *daarom* overeen met eerder onderzoek. *Want* en *dus* lijken daarentegen in kinderboeken minder uitgesproken epistemisch te worden gebruikt dan in registers uit eerdere onderzoeken. Deze bevinding ondersteunt de theorie van de vertroebelde input. Aanvullend onderzoek is echter noodzakelijk om ook de aanvullende vragen die uit dit exploratieve onderzoek naar boven zijn gekomen, te beantwoorden.

INHOUDSOPGAVE

<i>SAMENVATTING</i>	2
1. THEORETISCH KADER	5
1.1 Kinderen en causaliteit.....	5
1.2 Connectieven als informatiedragers.....	6
1.3 Casus: het Frans-Nederlandse (gebrek aan) verschil.....	7
1.3.1 Representativiteit?.....	8
1.3.2 Causale complexiteit?.....	8
1.3.3 Vertroebelde input?.....	8
1.4 Probleemstelling.....	10
2. METHODEN	11
2.1 Samenstelling corpus.....	11
2.1.1 Leeftijd.....	11
2.1.2 Tekstgenre.....	12
2.1.3 Differentiatie van onderwerp en auteur.....	13
2.2 Causale markeringen.....	13
2.2.1 Aantal zinnen.....	14
2.2.2 Analysemodel.....	14
2.2.3 Werkwijze.....	16
2.3 Visuele presentatie.....	16
2.3.1 Aantal connectieven.....	16
2.3.2 Analyse Lay-out, Hoofdlettergebruik en Interpunctie.....	17
2.4 Domein.....	17
2.4.1 Model.....	18
2.4.2 Werkwijze.....	21
3. RESULTATEN	23
3.1 Causale markeringen.....	23
3.2 Visuele presentatie.....	25
3.3 Domein.....	28
4. CONCLUSIE	30
4.1 Frequentie connectieven en overige causale markeringen.....	32
4.2 Visuele presentatie.....	34
4.3 Domein.....	33
5. DISCUSSIE	35
<i>LITERATUUR</i>	36
<i>BIJLAGEN</i>	37

1. THEORETISCH KADER

1.1 KINDEREN EN CAUSALITEIT

Al heel vroeg in het leven leert een kind dat acties gevolgen hebben. *Als ik op het knopje druk, gaat de tv aan (en uit, en aan, en uit...)*. *Als mijn zusje ongevraagd een snoepje pakt, dan wordt mama boos*. Concrete acties, concrete reacties, die hem duidelijk maken dat de twee gebeurtenissen niet los staan van elkaar – het een komt direct voort uit het ander. Op die manier leert hij causaliteit construeren.

Een kind leert causale verbanden echter niet alleen door directe observaties. Waar mama in het bovenstaande voorbeeld nog met haar neus boven op het snoepjespakkende zusje staat, zal het kind ook leren dat mama's boosheid pas komt op het moment dat er ineens geen snoepjes meer in de pot blijken te zitten en zijn zusje er onschuldig, maar met tekenen van opgesmikkelde dropjes om haar mond, naast zit te spelen. De causaliteit is dan uitgesteld, waardoor er een beroep wordt gedaan op de mentale vermogens van het lerende kind – hij leert immers het – objectieve – causale verband pas te construeren door zowel het moment dat het zusje haar handen uitstrecte richting de snoeppot als het moment dat zijn moeder de lege snoeppot ontdekte en boos werd, in zijn hoofd naast elkaar te zetten en met elkaar in verband te brengen. Hij leert dat actie niet altijd een directe reactie vergt, om toch causaal te zijn (Bloom en Capatides, 1987, 114).

Causale relaties hoeven dus niet altijd direct waarneembaar te zijn. Causale relaties hoeven zelfs überhaupt niet in de fysieke wereld waarneembaar te zijn om toch causaliteit aan te duiden (Canestrelli, 2013). Als mama 'daar zijn we mooi klaar mee' zegt wanneer ze hoort dat opa en oma komen, dan is er in de fysieke wereld weinig veranderd. Tegelijkertijd wordt er wel een – subjectieve – causale relatie aangebracht tussen het aanstaande bezoek van opa en oma en de conclusie van mama dat 'we daar mooi klaar mee [zijn]'. Voor een kind is een dergelijke gedachtegang veel moeilijker om te volgen, omdat het begrijpen van deze uitspraak inlevingsvermogen vereist (een 'Theory of Mind') – een vaardigheid die kinderen pas later in hun ontwikkelingsproces (beter) leren beheersen. (Astington en Edward, 2010; Evers-Vermeul en Sanders, 2011; Van Veen, 2011). Samen met de mate van (ouderlijke) input (het *developmental* perspective) en de syntactische complexiteit van dergelijke relaties (de *causal complexity*), draagt dit eraan bij dat kinderen pas later in hun ontwikkeling in staat om deze subjectieve causale relaties zélf te maken (Evers-Vermeul en Sanders, 2009; 2011).

1.2 CONNECTIEVEN ALS INFORMATIEDRAGERS

Gelukkig hoeven kinderen niet helemaal zelf uit te vinden hoe het werkt met die causaliteit; zowel in gesproken als in geschreven taal gelden causale connectieven als expliciete informatiedragers. Doordat bepaalde connectieven vaker voorkomen in objectieve dan wel subjectieve relaties, geven zij *direct* instructies aan de taalgebruiker over de objectiviteit of subjectiviteit van de causale relatie – de gehele voorgaande zin wordt dan in het licht van het gebruikte connectief geïnterpreteerd (Canestrelli, 2013). Zo worden objectieve causale relaties, de al dan niet directe 'oorzaak-gevolg- en gevolg-oorzaak-relaties', voornamelijk aangeduid met *omdat* en *daarom*. Bij de subjectieve causale relaties, relaties die concluderend, redenerend of oordelend van aard zijn, worden vooral de connectieven *dus* en *want* gebruikt.

Een manier om inzichtelijk te maken welke connectief welke informatie verschaft, is de domeintheorie van Sweetser (1990). Sweetser onderscheidt drie verschillende domeinen: het objectieve contentdomein, het subjectieve epistemische domein en het speech act domein, waarbij de uitspraak zelf wordt onderbouwd.

Het contentdomein wordt door Stukker et al. (2008) verder ingedeeld in intentionele¹ en non-intentionele oorzaak-gevolgrelaties.

Tabel 1. Voorkeursdomein per causaal connectief

Connectief	Soort causale relatie	Voorkeursdomein
Want	Subjectief: claim-argument	Epistemisch
Omdat	Objectief: gevolg-oorzaak	Content; volitioneel of non-volitioneel
Dus	Subjectief: argument-claim	Epistemisch
Daarom	Objectief: oorzaak-gevolg	Content; volitioneel of non-volitioneel.

Tabel 1 geeft aan waar de vier causale connectieven *want*, *omdat*, *daarom* en *dus* bij voorkeur voorkomen, en welke instructies zij daardoor in zich dragen. Tabel 2 toont praktijkvoorbeelden van connectieven, ingedeeld volgens de vier domeinen die Sweetser onderscheidt.

Tabel 2. Voorbeelden van de domeinen van Sweetser

Zin	Domein	Waarom?
1. Kaat vindt Robin leuk. (...) Hij hangt op zijn kop, als een aap. Hij maakt ook een gek geluid. (...) Ze vindt het grappig. Kaat ziet dat Daan door het raam kijkt. <i>Daarom</i> lacht ze heel hard. Robin is nu haar beste vriend. Dat moet Daan goed weten. (Uit: <i>Nooit meer vrienden</i> , <i>Amuserend 7-jarigen</i>)	Volitioneel	Kaat lacht bewust om Daan duidelijk te maken dat niet hij, maar Robin nu haar beste vriend is.
2. Alle lichamen zijn lui. Dat heeft de wetenschapper Isaac Newton ontdekt. <i>Daarom</i> val je ook zo gemakkelijk naar achteren als de bus vertrekt en je je niet goed vasthoudt. (Uit: <i>Kracht: spannende proefjes met kracht en evenwicht</i> , <i>Informatief 8-jarigen</i>)	Non-volitioneel	We vallen niet intentioneel naar achteren als de bus vertrekt en we ons niet goed vasthouden; het is een automatische reactie op het gegeven dat onze lichamen in essentie lui zijn.
3. Ik ben ziek,' zegt Jens tegen ma. 'Het is heel erg. Bel maar naar pa dat ik niet kan komen.' Ma gaat op de rand van zijn bed zitten. 'Zomaar ineens?' vraagt ze verbaasd. 'Ja,' zegt Jens. 'En ik denk dat het nooit meer overgaat.' <i>Dus</i> ik kan maar beter bij jou blijven.' (Uit: <i>De ketting van één miljoen</i> , <i>Amuserend 8-jarigen</i>)	Epistemisch	Jens is van mening dat hij maar beter bij ma kan blijven.
4. Je zou [de brief] kunnen openmaken. (...) Maar doe dat maar niet, Rosie. Een brief is geheim. Loop naar de bus en doe de brief erin. <i>Want</i> daar hoort hij.' (Uit: <i>Durf voor drie</i> , <i>Amuserend 7-jarigen</i>)	Speech act	De opdracht 'loop naar de bus en doe de brief erin' wordt ondersteund door het argument 'daar hoort hij'.

De domeinindeling van Sweetser lijkt wellicht een categorisch gegeven, maar het verschil tussen objectief en subjectief dient eerder te worden opgevat als een continuüm dat bepaald wordt door de 'mate van aanwezigheid van de spreker' (Degand en Pander Maat, 2001; 2003).

¹ Pander Maat en Degand (2001) vinden 'volitioneel handelen' subjectief. Stukker en Sanders (2009) zijn van mening dat het objectief is. Hierbij maakt het verschil of het personage de conclusie trekt, of de handelende actor is. In dit onderzoek is volitioneel een subcategorie van het contentdomein. Daarmee benaderen wij het als een objectieve categorie.

1.3 CASUS: HET FRANS-NEDERLANDSE (GEBREK AAN) VERSCHIL

Het handhaven van het voorkeursdomein en het bijbehorende subjectiviteitsprincipe maakt connectieven tot belangrijke indicatoren voor het interpreteren van causale relaties. In de praktijk zien we echter dat connectieven soms afwijken van hun meest logische domeinkeuze. Hierbij spelen retorische motieven een rol (Stukker en Sanders, 2009). Of connectieven afwijken van hun voorkeursdomein hangt echter ook samen met de context, het gebruikte register (Li, Evers-Vermeul en Sanders, 2013; Stukker en Sanders, 2012) en het verstrijken van de tijd (Evers-Vermeul, 2005).

Een voorbeeld van een dergelijke afwijking zien we in het Frans, waar zich een duidelijk verschil aftekent in schrijf- en spreektaal. Werd voorheen *parce que*, het franstalige *omdat*, gebruikt om achterwaartse objectieve causale relaties aan te duiden, en *car*, het equivalent van het Nederlandse *want*, voor de achterwaartse subjectieve relaties, de laatste jaren is dit onderscheid in spreektaal vrijwel verloren gegaan. *Parce que* neemt binnen deze context nu zowel het objectieve als het subjectieve gebruik voor zijn rekening, terwijl *car* nagenoeg verdwenen is. In (formele) schrijftaal komt *car* nog wel voor. Het Nederlands kent zowel in spreek- als in schrijftaal wel een expliciet onderscheid tussen deze subjectieve en objectieve causale relaties, in de vorm van *want* en *omdat* (Evers-Vermeul et al., 2011).

Op basis van die informatie zou het te verwachten zijn dat Nederlandstalige kinderen beter dan Franstalige kinderen in staat zijn de instructies die de connectieven geven juist te interpreteren, en dus en beter in staat zijn objectieve en subjectieve relaties van elkaar te onderscheiden. Waar Nederlandstalige kinderen immers twee instructiegevende connectieven tot hun beschikking hebben, staat daar maar één Franstalig connectief tegenover. Zufferey et al. (in voorbereiding) onderzochten deze hypothese door twee korte verhaaltjes met vijf objectieve en vijf subjectieve relaties (gemarkeerd met *want*, *omdat* en *parceque*) voor te lezen aan 76 Nederlandstalige en 77 Franstalige kinderen. De Frans- en Nederlandstalige vijf-, zes-, zeven- en achtjarigen ($N \approx 20$ per leeftijd) kregen via een handpop (5-6) of rechtstreeks (7-8) enkele begripsvragen van de onderzoeker. Met uitzondering van een vijftal controlevragen hadden de begripsvragen het doel om het objectieve en subjectieve causaliteitsbegrip te meten. De antwoorden werden goedgekend wanneer de kinderen de causale relatie uit de tekst noemden. In andere gevallen werd het antwoord ingedeeld in één van de volgende categorieën: *gebruik van wereldkennis in plaats van informatie uit de tekst*, *gebruik van verkeerde elementen uit de tekst*, *geen of een onbegrijpelijk antwoord*.

Zoals verwacht werden er meer fouten gemaakt in begripsvragen rondom subjectieve causaliteit. Een vervolgonderzoek bij Franstalige studenten ($N \approx 68$, gemiddelde leeftijd = 20; variërend van 17 – 34 jaar) toonde aan dat dit niet werd veroorzaakt doordat de gebruikte subjectieve relaties minder logisch waren dan hun objectieve equivalenten – het is dus aan te nemen dat dit inderdaad ligt aan het feit dat deze relaties intrinsiek complexer zijn dan objectieve relaties. Hoewel kinderen in beide categorieën minder fouten maakten naarmate de leeftijd toenam, bleken de begripsvragen rondom subjectiviteit ook op achtjarige leeftijd nog altijd tot meer fouten te leiden dan de vragen naar objectieve relaties. Dit is een verwacht resultaat.

Niet verwacht was het feit dat Nederlandstalige kinderen net zoveel fouten maakten als Franstalige kinderen, en dus niet beter in staat zijn om een onderscheid te maken tussen subjectieve en objectieve relaties (Zufferey et al., in voorbereiding). Dat is vreemd, want Nederlandstalige kinderen krijgen expliciete domeininstructies via de causale connectieven *want* en *omdat*, terwijl Franstalige kinderen één connectief hebben dat voor beide domeinen wordt gebruikt. Hoe valt het uitblijven van een verschil te verklaren?

1.3.1 REPRESENTATIVITEIT?

Wellicht kunnen de resultaten verklaard worden doordat er voor het gehele experiment maar twee scholen zijn gebruikt; één in Franstalig Zwitserland (Gèneve), één in Nederland (Den Bosch). De vraag is of er voldoende reden is om aan te nemen dat beide scholen representatief zijn voor hun hele taalgebied. Is een school in Gèneve representatief voor het gros van de Franstaligen?

Het is een open vraag of connectieven overal op dezelfde manier worden gebruikt – hoe zit het bijvoorbeeld met streekgebonden taalinvloeden? Is het Zwitsers-Frans wel te vergelijken met het Frans waarmee het merendeel van de Franstalige gemeenschap te maken krijgt? Een experiment op grotere schaal zou kunnen achterhalen of de gevonden resultaten zich ook consequent doorzetten wanneer het onderzoek niet in Franstalig Zwitserland of in Brabants Nederland plaatsvindt.

1.3.2 CAUSALE COMPLEXITEIT?

De resultaten zouden ook te verklaren zijn wanneer kinderen nog niet de cognitieve vermogens hebben om de mate van subjectiviteit in causale relaties te onderscheiden. Onderzoek toont echter aan dat dit niet het geval is: al op heel jonge leeftijd – ongeveer drie jaar – leren kinderen dit onderscheid te maken. Dit geldt zowel voor Frans- als voor Nederlandstalige kinderen (Evers-Vermeul en Sanders, 2011; Van Veen, 2011; Zufferey, 2010 in: Zufferey et al., in voorbereiding).

1.3.3 VERTROEBELDE INPUT?

Het gebrek aan verschil kan ook liggen aan de input die Nederlandstalige kinderen krijgen. Uit onderzoek blijkt dat *want* en *omdat* in het Nederlands duidelijke instructies geven aan volwassenen (Canestrelli, 2013). Het is echter maar de vraag of de connectieven in ieder register dezelfde instructies bieden, aangezien connectieven wellicht niet overal in spreek- en schrijftaal op dezelfde wijze worden gebruikt. Wanneer we ons focussen op schrijftaal, zijn er een drietal aandachtspunten.

DOMEINEN

De basisassumptie dat de causale connectieven die Nederlandstalige kinderen krijgen aangeboden, een duidelijk voorkeursdomein hebben, is wellicht onjuist. Het is namelijk maar de vraag of signalen die causale connectieven afgeven wel zo eenduidig zijn. Waar in het Frans *parce que* (=omdat; objectief) het subjectieve *car* ook uit de informele schrijfregisters begint te verdrijven, zou het kunnen dat het subjectieve *want* dat in het Nederlands ten nadele van het objectieve *omdat* doet. Wanneer schrijvers zich aanhangers tonen van de theorie van de minimale cognitieve belasting, zou het zo kunnen zijn dat ze vaker kiezen voor enkelvoudige hoofdzinnen. Het zou dan kunnen zijn dat we vaker nevenschikkende zinnen, aangeduid met *want*, aantreffen in kinderboeken, waar qua causale relatie een *omdat* logischer was geweest. Het zou dus zomaar kunnen dat *want* zich niet aan zijn voorkeursdomein houdt in het bij uitstek informele schrijfregister ‘kinderboeken’. Daarmee zou de instructie die de Nederlandstalige kinderen krijgen over de te interpreteren causale relatie, vertroebeld zijn.

Of dit ook voor de voorwaartse causale connectieven *dus* en *daarom* geldt is niet bekend; in essentie hebben beide een duidelijk voorkeursdomein, en een duidelijke voorkeur voor objectieve (*daarom*) dan wel subjectieve (*dus*) relaties. Tegelijkertijd kunnen ze ook in elkaars domein voorkomen. Om meer zicht te krijgen op het hoe en waarom, gaven Stukker en Sanders (2009) aan dat onderzoek binnen verschillende tekstgenres noodzakelijk was. Eens te meer reden om te kijken of ook de connectieven *dus* en *daarom* zich anders dan anders gedragen in kinderboeken. Immers, als het zo is dat *want* zowel objectief als subjectief wordt gebruikt, is dat wellicht ook het geval voor het van oorsprong subjectieve *dus*.

FREQUENTIE

De vertroebelde input hoeft niet alleen afkomstig te zijn van een wellicht wisselend domeingebruik, ook andere aspecten kunnen ervoor zorgen dat kinderen een wisselend beeld krijgen van de instructies van de causale connectieven. Frequentie is daar één van. Kinderen dienen immers met de connectieven in aanraking te komen om eender welke instructie te kunnen krijgen. Het is dan ook de vraag in hoeverre causaliteit in het voor hen bestemde schrijfregister überhaupt gemarkeerd wordt – en of de vier causale connectieven daar deel van uitmaken. De voorkeuren van schrijvers in kinderboeken zouden daarbij per leeftijdscategorie kunnen verschillen. Het zou zo kunnen zijn dat schrijvers voor de jongere leeftijdsklasse vaker dan schrijvers voor de oudere doelgroep gebruikmaken van het conditionele ‘dan’, een onderspecificatie van causaliteitsrelaties. Het aanbod in kinderboeken zou dan, samen met de theorie dat ‘causaliteit’ vaardigheden vereist die kinderen gaandeweg steeds verder ontwikkelen, een verklaring kunnen zijn voor het feit dat jongere kinderen vaker gebruik maken van onderspecificaties dan oudere kinderen (Spooren, 1997).

Daarnaast zou het een indicatie kunnen zijn dat kinderen minder instructies krijgen over de vier causale connectieven *want*, *omdat*, *dus*, *daarom*.

Het kan ook dat de frequentie van connectieven niet zozeer met leeftijd en schrijversvoorkeuren te maken heeft, maar meer met genre samenhangt. Eerder onderzoek toont namelijk aan dat de frequentie van connectieven kan verschillen per subgenre. Zo komt *omdat* eenderde keer vaker voor in kranten dan *want*, terwijl *want* drie keer zo vaak voorkomt in gesproken taal. In chat, een weliswaar tekstueel maar informeel genre, komt *want* ‘nog maar’ twee keer zo vaak voor als in *omdat* (Sanders en Spooren, ingediend voor publicatie). Het is niet bekend of de connectieven in deze subgenres ook afwijken van de voorkeursdomeinen of dat objectieve dan wel subjectieve causaliteit in dat genre nu eenmaal vaker voorkomt.

LAY-OUT, HOOFDLETTERGEBRUIK, INTERPUNCTIE

In het schrijfregister kan ook de presentatie van zinnen van invloed zijn. Er lijkt immers een patroon te zijn waarbij teksten voor jongere kinderen vaker gefragmenteerd en met minder connectieven worden opgebouwd dan teksten voor oudere kinderen. De eerste vraag is: klopt dit? En de tweede: als dat klopt, wat betekent het dan?

Er is nog geen consensus of kinderen nu wel of niet profiteren van gefragmenteerde teksten. Onder sommige wetenschappers, maar vooral onder veel niet-wetenschappers, heerst de opvatting dat het onervaren lezers zo makkelijk mogelijk moet worden gemaakt. Zij zijn van mening dat lezers voor zinnen die in korte, hapklare brokjes worden gepresenteerd, slechts minimale cognitieve inspanning hoeven te leveren. Dit zou de tekstbegrijpelijkheid ten goede komen. Het onderzoek van Land (2009) gaat hier tegenin: zij toont aan dat juist zwakke – en dus wellicht ook onervaren lezers – er baat bij hebben wanneer teksten expliciet markeringen en een aaneengesloten zinspresentatie hebben (Land, 2009).

Ook ander onderzoek (Van Silfhout et al., ingediend voor publicatie) toont aan dat fragmentatie een negatief effect kan hebben. Het afbreken van zinnen zorgt er immers voor dat het eerste woord van een nieuwe regel vaak wordt overgeslagen, wat de lezer vaak dwingt tot het herlezen van de zin. Dit komt de leesnelheid en de tekstbegrijpelijkheid niet ten goede. Zeker onervaren lezers blijken hier last van te hebben: wanneer zinnen halverwege worden onderbroken zouden zeven- tot negenjarigen minder vloeiend lezen en twee keer zo vaak een valse start maken dan wanneer zij zinnen lezen die aaneengesloten bleven tot het natuurlijke einde van de zin (LeVasseur et al, 2006 in: Van Silfhout et al., ingediend voor publicatie).

Tot slot blijkt het ook lastiger om te ontdekken dat zinnen bij elkaar horen wanneer ze op een nieuwe regel worden gepresenteerd (Van Silfhout et al., 2012). Fragmentatie wekt de suggestie van losse beweringen, wat vaker het geval is bij subjectieve relaties, terwijl zinnen die ingebed zijn vaker contentrelaties aanduiden.

Wanneer objectieve relaties dus tegen het normale patroon in op een nieuwe regel worden gepresenteerd, kan dat een verwarrend signaal afgeven.

Fragmentatie kan dus van invloed zijn op de leesprestaties van kinderen. Wanneer causale connectieven meer of minder voorkomen, dan wel meer of minder *gefragmenteerd* voorkomen, kan dat van invloed zijn op de instructies die deze connectieven wel of niet geven. De input zou dus vertroebeld kunnen zijn.

1.4 PROBLEEMSTELLING

De theorie van de vertroebelde input geeft een aantal mogelijke verklaringen voor de resultaten van Zufferey et al. (in voorbereiding). Wanneer causale connectieven in het Nederlands te weinig dan wel te wisselend worden gebruikt qua domeinvoorkeur, lay-out-, hoofdletter-, en/of interpunctiegebruik, zou het kunnen dat hun instructies niet zo eenduidig zijn voor kinderen. Dat kan een reden zijn dat Nederlandstalige kinderen even slecht als Franstalige kinderen in staat zijn om subjectieve en objectieve relaties van elkaar te onderscheiden.

De vraag is dan ook op welke manier causaliteit in kinderboeken wordt geëxpliciteerd, alsmede of de connectieven *want*, *dus*, *daarom*, *omdat* zich anders gedragen dan op basis van eerder onderzoek te verwachten zou zijn. Ofwel:

In hoeverre geven de vier causale connectieven *want*, *dus*, *omdat* en *daarom* gemixte instructies door hun gebruik in kinderboeken?

Deze vraag valt uiteen in twee deelvragen, die duidelijk moeten maken in hoeverre de connectieven überhaupt voorkomen, en – als ze voorkomen – hoe hun profiel er in kinderboeken uitziet.

1. **Hoe wordt causaliteit gemarkeerd in kinderboeken voor 7- tot 9-jarigen?**
2. **Hoe worden de connectieven *dus*, *daarom*, *want* en *omdat* gebruikt in kinderboeken?**

Exploratief corpusonderzoek geeft een antwoord op deze vragen. In beide gevallen zijn Leeftijd en Tekstgenre de te onderscheiden factoren. Frequentie van causale markerings (vraag 1) en Lay-out-, Hoofdletter-, Interpunctie- en Domeingebruik (vraag 2) zijn de te onderzoeken elementen. De onderzoeksmethoden worden toegelicht in hoofdstuk twee. De resultaten in hoofdstuk drie en de conclusies in hoofdstuk vier leiden tot een antwoord op de onderzoeksvraag. Hoofdstuk vijf laat vervolgens zien hoe dat antwoord geïnterpreteerd kan worden in het licht van het taalwetenschappelijk discours.

2. METHODEN

2.1 SAMENSTELLING CORPUS

Voor dit corpusonderzoek zijn 106 boeken geanalyseerd. Voor de beantwoording van de tweede deelvraag zijn uit nog eens 19 boeken extra connectieven gehaald. Door deze samenstelling zijn in alle categorieën evenveel zinnen dan wel connectieven geanalyseerd. De boekenlijst is te vinden in bijlage II. Om de generaliseerbaarheid van de resultaten te vergroten, is het corpus zo representatief mogelijk samengesteld. Tabel 3 geeft deze indeling categorisch weer.

Tabel 3. Corpus van kinderboeken, per Leeftijd en Genre

		7	8	9	Totaal boeken	Totaal zinnen
Amuserend	Algemeen	8x M3, 8x E3*	8x M4, 8x E4	16x A5 (M5/E5)	48	7200
<i>Aanvullend vanwege:</i>	<i>Zinnen</i>	-	-	-	0	-
	<i>Connectieven</i>	4x M3, 6x E3	1x M4	x	11	-
Informatief	Algemeen	5x Mijn eerste docu-boek, 11x "Vanaf 7 jaar"	5x De Kijkdoos, 5x Mini-Informatie, 6x "Vanaf 8 jaar"	16x "Vanaf 9 jaar"	48	5972
<i>Aanvullend vanwege:</i>	<i>Zinnen</i>	6x "Vanaf 7 jaar"	2x "Mini-Informatie", 2x "Vanaf 8 jaar"	-	10	1228
	<i>Connectieven</i>	4x "Vanaf 7 jaar"	3x "Vanaf 8 jaar"	1x A5**	8	-
Totaal boeken		52	40	33	125	-
Totaal zinnen		4800	4800	4800	-	14400

* Deze aanduidingen staan voor de moeilijkheidsgraad van de kinderboeken, beter bekend als het AVI-niveau. Daarbij staat M3 voor 'Midden groep 3', wat overeenkomt met de eerste boeken voor beginnende lezers. De E staat voor 'eind'.

** A5 geldt als het overkoepelende label van M5 en E5, en staat voor 'boeken voor groep 5'.

Binnen het corpus zijn een aantal factoren bepalend geweest voor de gemaakte keuzes. Deze variabelen worden in de volgende paragrafen verder toegelicht.

2.1.1 LEEFTIJD

Zouden de markeringen van causaliteit en het interpunctie-, lay-out- dan wel domeingebruik van de connectieven *want*, *dus*, *omdat* en *daarom* samenhangen met leeftijd? Om daar antwoorden op te kunnen geven, is het kinderboeken-corpus onderverdeeld in boeken voor zeven-, acht- en negenjarigen. Er is voor deze indeling gekozen omdat kinderen vanaf leeftijdscategorie 7 (6,5-7,5) zelfstandig beginnen met lezen, en dus daadwerkelijk geconfronteerd worden met teksten zoals deze worden gepresenteerd. Daarnaast is een verandering in manier van markeren, interpunctie-, lay-out- dan wel domeingebruik alleen te zien wanneer meerdere momenten worden meegenomen in de analyse – vandaar de opeenvolgende jaren.

2.1.2 TEKSTGENRE

AMUSEREND

Kinderboeken zijn, zeker in de beginjaren, voornamelijk amuserend van aard. Het leren lezen, en dat bij voorkeur ook nog leuk vinden, staat immers voorop. Deze subcategorie bepaalt dan ook de helft van het corpus. Voor de keuzes binnen dit genre is vooral het AVI-niveau leidend geweest. De boeken werden geselecteerd op basis van een gelijke verhouding van M3-E3-M4-E4-M5-E5.

Al gauw bleek dat de boekkeuze voor M3 t/m E4 eenvoudig was, maar dat de onderverdeling M5-E5 lastiger te handhaven was. Boeken vanaf AVI 5 krijgen namelijk sneller het overkoepelende label A5. Hoewel de voorkeur bleef uitgaan naar het meer genuanceerde M5-E5, zijn boeken met A5-label om pragmatische redenen ook opgenomen in het corpus.

Tot slot zijn er ook enkele boeken met een hogere en een lagere moeilijkheidsgraad in het corpus opgenomen. Zo bleek het boek 'Oude, trouwe Lobbes' geschikt te zijn voor snelle lezers, terwijl het boek 'Hee, een fee' vooral zwakkere lezers zou kunnen helpen. Ook dit soort boeken zijn aselect gekozen, en vormen in geen geval 'de hoofdmoot' van de boekenlijst. Om die reden zijn deze boeken opgevat als 'voorkomend in de brede range van boeken met AVI 3/4/5', en dus als representatief voor het genre.

INFORMATIEF

Naast de subcategorie 'amuserend' kent het genre Kinderboeken ook een heel aantal boeken met een informatief karakter. De niveau-duiding van deze boeken geschiedt veelal op basis van leeftijd en niet op basis van AVI-niveau. Boeken hoeven hierdoor dus niet te voldoen aan AVI-regels qua, bijvoorbeeld, woordlengte en -keuze. De leeftijdsaanwijzing mag echter wel als indicatie van het niveau worden gezien; het is immers denkbaar, en zelfs aannemelijk, dat kinderen en hun ouders zich door deze aanwijzing laten leiden bij hun boekkeuze. Daarom is deze categorisering overgenomen bij de samenstelling van het corpus.

Daarnaast zijn ook de informatieve boeken in de categorieën 'De Kijkdoos' en 'Mini-Informatie' in het corpus opgenomen, aangezien deze ook op scholen en in bibliotheken worden gebruikt. De indeling in leeftijdscategorie is voor deze boeken als volgt tot stand gekomen:

De Kijkdoos-boeken zijn door de uitgeverij beoordeeld op E3-E4, waarbij de linkerkant voor E3 is, en de rechterkant voor E4. De linkerpagina's bleken echter maar vier korte regels te bevatten, die beter konden worden opgevat als verhalende illustraties bij de lopende tekst dan als zelfstandige informatieve teksten. Het onderstaande citaat, afkomstig uit 'de bakker' (De Kijkdoos), is daar een voorbeeld van.

het is donker.
alles is stil.
trrr! trrr! trrr!
de wekker gaat.
Uit: 'de bakker', De Kijkdoos N90.

De linkerpagina's zijn dan ook buiten beschouwing gelaten bij de verdere analyses, terwijl de boeken verder in de categorie 'achtjarigen' zijn ingedeeld.

De informatieboeken 'Mini-informatie' zijn door de uitgeverij beoordeeld als 'geschikt voor groep 3-5'. Navraag bij uitgeverij Noordhoff leert dat de meeste boeken in de categorie voor groep 4 vallen (zie bijlage I). Daarom zijn ook deze boeken in de categorie 'achtjarigen' ingedeeld.

INSTRUCTIEF?

De categorie ‘instructieve kinderboeken’ is ook bekeken. Voor zevenjarigen bleek er op dit gebied echter niet bijster veel beschikbaar te zijn. Dat is logisch; beginnende lezers moeten immers niet alleen in staat zijn de instructie te lezen en te begrijpen, ze moeten ook in staat zijn om deze (zelfstandig) uit te voeren. Dat is vaak een brug te ver voor deze jongelingen, waardoor boeken in dit genre eenvoudigweg weinig nut hebben.

Daarnaast geldt voor alle leeftijdscategorieën: de weinige boeken die wel in deze categorie beschikbaar zijn, zijn zelden puur instructief van aard. Voor de zevenjarigen wordt een beperkt aantal instructies vaak omringd door verhalende teksten, terwijl acht- en negenjarigen naast instructies veelal informatie over het onderwerp krijgen.

Om deze redenen is ervoor gekozen om de instructieve boeken niet als apart genre op te nemen, maar onder te brengen bij de informatieve categorie.

2.1.3 DIFFERENTIATIE VAN ONDERWERP EN AUTEUR

Om resultaten zo min mogelijk te kunnen ophangen aan één auteur of onderwerp, zijn boeken, binnen de gestelde criteria, zoveel mogelijk aselekt gekozen. Tabel 4 laat zien tot welke variatie in onderwerpen dat heeft geleid. Daarnaast is gestreefd om dubbelingen in auteurschap zoveel mogelijk te voorkomen. In de praktijk kent de lijst één dubbeling: deze auteur komt zowel voor in de categorie Amuserend als in de categorie Informatief.

Binnen het genre Informatief zijn boeken, in tegenstelling tot de AVI-boeken binnen het amuserende genre, veelal vertalingen van buitenlandse werken. Hoewel de auteurs verschillend zijn, hebben boeken soms eenzelfde vertaler gehad. Daar is verder niet op geselecteerd.

Tabel 4. Lijst met voorbeelden informatieve onderwerpen

Leeftijd	7	8	9
	Beroepen	Beroepen	Andere landen
	Dieren	Creatief	Creatief
	Familie	Dieren	Dieren
	Gewenst gedrag	Familie	Geschiedenis
	Muziek	Kunst	Kunst
	Natuurverschijnselen	Sport	Muziek
	Sport	Voeding	Natuurverschijnselen
	Voeding	Wetenschap	Sport
	Voertuigen	Ziekten	Ziekten

2.2 CAUSALE MARKERINGEN

Om de eerste deelvraag te kunnen beantwoorden, zijn de frequenties van causale markeringsbekeken, uitgesplitst naar Leeftijd en Genre. Met in het achterhoofd de mogelijkheid dat *want*, *omdat*, *dus* en/of *daarom* niet gebruikt worden zoals op basis van eerder onderzoek te verwachten zou zijn, is deze analyse exploratief ingestoken: worden causale relaties in kinderboeken dan wellicht *ook*, *voornamelijk* of *nauwelijks* op andere wijze gemarkeerd? Het gebruikte analysemodel moest de gelegenheid bieden om een antwoord te vinden op die – open – vraag.

Dit betekent voor de afbakening dat niet-gemarkeerde relaties, in kinderboeken in hoge mate aanwezig, buiten deze analyse worden gelaten. De kaders waarbinnen de analyse heeft plaatsgevonden, worden in de volgende paragrafen verder toegelicht.

2.2.1 AANTAL ZINNEN

Allereerst zijn uit 96 boeken de eerste 150 zinnen geselecteerd. De keuze voor 150 zinnen is arbitrair tot stand gekomen, maar niet uit de lucht gegrepen. Er zit veel verschil in de lengte van kinderboeken. Om iets te kunnen zeggen over verhoudingen en frequenties is het belangrijk om een redelijk aantal zinnen te hebben, dat tegelijkertijd haalbaar is voor het gros van de geselecteerde kinderboeken. Omdat niet alle kinderboeken 150 zinnen bevatten, zijn tot maximaal 35 extra zinnen uit andere boeken binnen dezelfde categorie gehaald en/of is het corpus aangevuld met een aantal extra boeken. Op die manier worden in iedere categorie evenveel zinnen, te weten 2400, geanalyseerd, met inachtneming van dezelfde differentiatieregels als bij de samenstelling van de eerste 96 boeken uit het corpus. Tabel 5 geeft deze indeling categorisch weer. De precieze verdeling van deze zinnen is terug bij de Boekenlijst in bijlage II.

Tabel 5. Verdeling zinnen, per Leeftijd en Genre

	Aantal boeken								Totaal aantal zinnen
	Amuserend			Aanvullend	Informatief			Aanvullend	
	150 zinnen	<150 zinnen	>150 zinnen		150 zinnen	<150 zinnen	>150 zinnen		
7	16	0	0	0	2	12	2	6	4800
8	14	1	1	0	0	12	4	4	4800
9	16	0	0	0	7	4	5	0	4800
Totaal aantal zinnen:	7200				7200				14400

2.2.2 ANALYSEMODEL

Het doel van deze analyse is:

Exploratief onderzoeken of causale verbanden op andere manieren dan via *want, omdat, dus* of *daarom* worden geëxpliciteerd

Het analysemodel voor expliciete causale markeringen – zie tabel 6 – is tot stand gekomen met behulp van een eerder gebruikt analysemodel voor causaliteit (Van Silfhout et al., 2012) en het overzicht van causale relatiemarkeringen dat Pander Maat in zijn boek Tekstanalyse (2002, 140-141) presenteert.

Tabel 6. Analysemodel causale markeringen

Causaliteit	Soort woorden	Woorden
Tussen finiete zinnen	10 connectieven: 8 meest voorkomende causale connectieven + aangezien, teneinde ² + dan[handeling/gevolg] Discourse markeerders ³ Signaalzinnen	Aangezien, daardoor, daarom, doordat, dus, omdat, opdat, teneinde, want, zodat, dan, zo(doende) Namelijk, immers Het gevolg is dat, de reden is, op grond van, op die manier, [handelswijze], vandaar dat, dat komt doordat, dat komt omdat ⁴
Tussen finiete zin + infiniete zin ⁵	Causaal + te + infinitief	Om te; door te
Binnen een zin	Voorzetsel(groepen)	Dankzij; door (middel van/vanwege ⁶), omwille van, vanwege, op grond van ⁷

² Connectieven als 'aangezien' en 'teneinde' zullen zeer waarschijnlijk niet tot nauwelijks voorkomen in het meer informele tekstregister 'kinderboeken', maar zijn voor de volledigheid wel in het model opgenomen.

³ Deze woorden zijn te herkennen aan hun eigenschap om buiten de zin geplaatst te worden, zonder een onvolledige zin achter te laten. Hij is namelijk jarig geweest. → Namelijk: hij is jarig geweest. → Hij is jarig geweest.

⁴ Hoewel taalkundig onjuist komt 'dat komt omdat' tegenwoordig wel voor. Zal het ook al in het informele schriftelijke register 'kinderboeken' zijn doorgedrongen? Wat betreft de signaalzinnen-met-connectief geldt de notering: *connectief x, waarvan x in signaalzinnen*. In de uiteindelijke analyses zijn de frequenties van de connectieven meegenomen.

⁵ De – open – vraag hierbij is: een dergelijke keuze maakt zinnen aanzienlijk korter en minder complex. Zouden kinderboekenschrijvers voor deze oplossing kiezen om causaliteit te markeren?

DAN

Dan, ingedeeld in de tussenzinscategorie, is een woord dat nadere uitleg behoeft.

Voorbeeldzinnen

- Eerst gaan we naar de stad.
5. *Wat gaan we daarna doen?*
Dan [*Daarna*] gaan we naar oma.
- [Voorwaarde] Ze krijgt een dikke knuffel.
6. *Tot welke situatie leidt dat?*
[Situatie] Dan is Sara toch mama's kleine meisje.
- [Voorwaarde] Soms ging Annabella op haar tenen staan
7. *Tot welke situatie leidt dat? [*]*
Tot welke handeling leidt dat?
Welk gevolg heeft dat?
[Handeling/Gevolg] Dan kon ze net de schoenen van haar moeder aanraken.

Dan wordt vaak als reeksaanduiders gebruikt, waar het een substituuut voor *daarna* is. Zin 5 laat deze temporele relatie zien. Wanneer deze zin geëxpliciteerd wordt met *want*, *omdat*, *dus* of *daarom*, krijg je gekke of zelfs onmogelijke zinnen, die het temporele karakter van de zin teniet doen met hun pogingen er causaliteit van te maken:

5. Eerst gaan we naar de stad, *want* [?]/*omdat*[?]/ *dus* [?]/ *daarom** dan gaan we naar oma.

Hierin geldt *dan* dus niet als een vervanger van *want*, *omdat*, *dus* of *daarom*.

Dan kan ook een conditionele situatie aanduiden, zoals in zin 6. Explicitering van die zin leidt tot de volgende (on)mogelijkheden:

6. Ze krijgt een dikke knuffel, *want*[?]/*omdat*[?]/*dus*[?]/*daarom** dan is Sara toch mama's kleine meisje.

De aanvulling met *want* of met *dus* maakt de zin niet incorrect, maar de betekenis wringt. *Dan* kan hier beter worden geparafraseerd met "in die situatie", wat de keuze voor deze causale connectieven ongepast maakt.

Wanneer *dan* echter vervangen kan worden door 'als gevolg van' of 'op die manier', lijken de causale connectieven meer op hun plek. Dit is het geval wanneer *dan* voorwaarde-handeling- of voorwaarde-gevolg-relaties aanduidt, zoals in voorbeeld 7 het geval is:

7. Annabella ging soms op haar tenen staan, *want/omdat/dus*/daarom** dan kon ze net de schoenen van haar moeder aanraken.

De achterwaartse causaliteit in dit voorbeeld maakt *want* en *omdat* geschikte connectieven (zolang de woordvolgorde in de connectiefzin licht aangepast wordt). *Dan* geldt in deze zin dus als aanduiders voor de aanwezigheid van causaliteit. *Dan*-zinnen die aangevuld kunnen worden met *want*, *omdat*, *dus* of *daarom* worden in deze analyse meegenomen.

⁶ *Door te* valt in de categorie 'hoofdzin+te+infinities'. Daarnaast komt *door* voor in wisselende betekenis; 1. *door* als indicatie van *de manier waarop*, *de methode waarmee*. Dit zijn situaties waarin *door* gevolgd kan worden door een impliciete of expliciete 'middel van'. 2. *door* als indicatie van de 'veroorzakers' ('door de kok en zijn assistenten'). 3. *door* met als betekenis *vanwege*. Het verschil in betekenis tussen 2 en 3 lijkt te maken te hebben met het volitionele karakter van de causale relatie – *door* (middel van) lijkt een vooropgezet plan te impliciteren, terwijl *vanwege* neutraler van toon is. Daarnaast lijkt de causaliteit $P \rightarrow Q$ bij *door* (middel van) ook sterker dan bij *vanwege*. Dit onderscheid is vaak, maar niet altijd eenduidig te trekken. Vanwege praktische redenen wordt *door* hier dan ook ofwel in 'door + te + infinitief' ofwel in de *door*-als-binnenzinscategorie geplaatst. Vanzelfsprekend is *door* in niet-causale context niet meegenomen in de analyse (bijvoorbeeld: 'ergens doorheen gaan', maar ook het letterlijke 'door': de rivier die door Duitsland loopt.)

⁷ Deze signaalzin kan zowel binnen een zin als tussen zinnen voorkomen. Wanneer deze woordcombinatie voorkomt, is gekeken of deze zonder problemen buiten de zin geplaatst kon worden. Wanneer dit wel het geval is, telt de signaalzin als 'causaliteit tussen twee finiete zinnen'. Wanneer dit niet het geval is, telt de markerings als 'causaliteit binnen een zin'.

2.2.3 WERKWIJZE

De 14400 zinnen uit het corpus zijn gescreend op aanwezigheid van causale markeringen uit het analysemodel. Vervolgens zijn er zeven hoofdcategorieën onderscheiden: *daarom*, *dus*, *omdat*, *want*, *overige markeringen tussen zinnen*, *markeringen tussen hoofdzin en infinitief* en *markeringen binnen zinnen*. Met behulp van statistische toetsen is vervolgens de frequentie van connectiefgebruik en van de overige causale markeringen nader bekeken, met Leeftijd en Genre als factoren van mogelijke invloed.

2.3 VISUELE PRESENTATIE

Om tot beantwoording van de tweede deelvraag te komen, is het volgende hoofddoel geformuleerd:

Onderzoeken of de causale connectieven *want*, *omdat*, *dus* en/of *daarom* anders worden gebruikt dan op grond van eerder onderzoek te verwachten zou zijn.

Indien dit het geval is, zou dat immers een verklaring kunnen zijn voor het evenredig slecht scoren van Nederlands- en Franstalige kinderen op het onderscheid tussen objectieve en subjectieve relaties. Om dit te kunnen onderzoeken, is zowel gekeken naar verschillen in Lay-out-, Hoofdletter- en Interpunctiegebruik, als naar de domeinen waarin de connectieven voorkomen. Deze worden in deze en in de volgende paragraaf (§2.4. Domein) nader toegelicht.

2.3.1 AANTAL CONNECTIEVEN

In totaal zijn er voor de visuele presentatie en de domeinanalyse 288 (4 x 72) connectieven (en bijbehorende zinnen) verzameld. Het merendeel van deze connectieven is afkomstig uit het eerdergenoemde corpus van 106 boeken. Waar dit niet voldoende connectieven opleverde, zijn andere boeken uit dezelfde categorieën geraadpleegd. In totaal komen de 288 connectieven uit 125 kinderboeken – de boekenlijst in bijlage II geeft gedetailleerde informatie over de herkomst. Het schema in tabel 7 geeft de verdeling per connectief aan.

Tabel 7. Verzameling connectieven

Connectief	Categorie						Totaal
	A7	I7	A8	I8	A9	I9	
Want	12	12	12	12	12	12	72
Omdat	12	12	12	12	12	12	72
Dus	12	12	12	12	12	12	72
Daarom	12	12	12	12	12	12	72
Restricties	<i>Indien aanwezig, minimaal 4x1 per boek. Daarna aangevuld tot maximaal 4x2 per boek. Waar dat niet voldoende opleverde, is verder gezocht in andere boeken uit dezelfde categorie.</i>						

2.3.2 ANALYSE LAY-OUT, HOOFDLETTERGEBRUIK EN INTERPUNCTIE

Voor ieder van de 288 connectieven is gekeken naar Lay-out: staat het zinsdeel met het connectief wel of niet op een nieuwe regel? Daarnaast is per connectief genoteerd of het zinsdeel waarin ze staan, met of zonder hoofdletter begint. Tot slot is beschreven welk leesteken er gebruikt wordt in het zinsdeel voorafgaand aan het zinsdeel-met-connectief. De onderscheiden categorieën hierbij zijn: 1. zinsbeëindigende leestekens (punt, vraagteken, uitroepteken), 2. tussentijdse leestekens (komma, puntkomma, dubbele punt) of 3. geen leesteken.

Nadat alle analyses zijn uitgevoerd, is met behulp van statistische toetsen gekeken hoe Lay-out, Hoofdlettergebruik en Interpunctie zich verhouden tot Connectiefkeuze, Leeftijd en Genre.

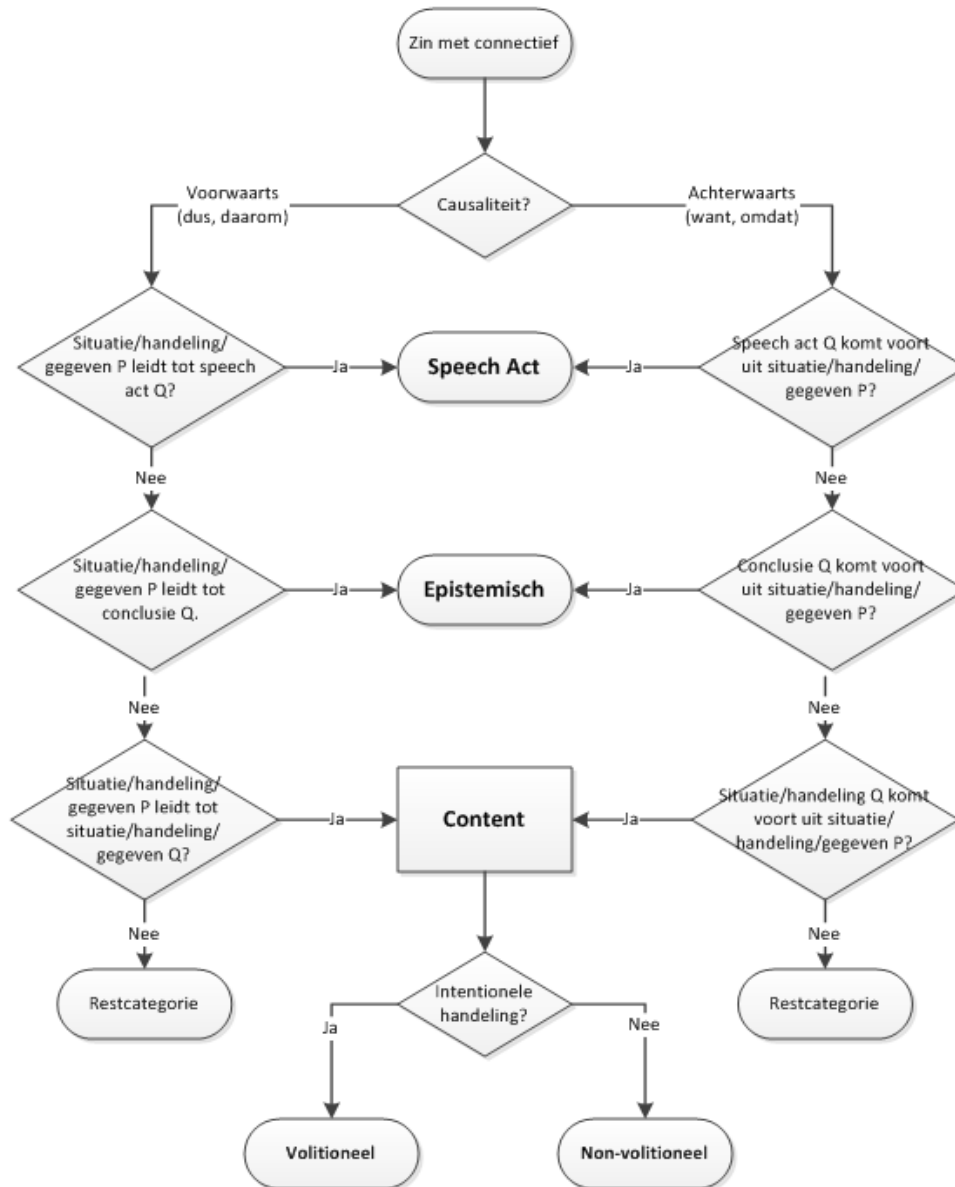
2.4 DOMEIN

De domeinanalyse sluit aan bij het hoofddoel dat bij §2.3 is geformuleerd, en bij de connectiefverdeling zoals in paragraaf 2.3.1. is beschreven. In deze paragraaf gaan we in nader in op het analysemodel en de werkwijze.

2.4.1 MODEL

Voor de domeinanalyse is gebruikgemaakt van een parafraasetest (Evers-Vermeul, 2005), zoals weergegeven in figuur 1.

Figuur 1. Domeinanalyse

De manier waarop de beslisboom is gebruikt, wordt uitgebreid weergegeven in bijlage III. Tabel 8 geeft hiervan een aantal voorbeelden.

Tabel 8. Voorbeelden van domeinanalyse d.m.v. parafrasetest

Nr.	Zin	Parafraze	Domein
8.	Een ram kan gezichten van mensen onthouden. Dus pas maar op en maak geen ruzie met een ram.	Het gegeven 'een ram kan gezichten van mensen onthouden' leidt tot de <i>waarschuwing</i> 'pas maar op en maak geen ruzie met een ram'.	Speech act
9.	Kaai vliegt hem om de hals. Sara's moeder krijgt een hand. Dus dat is Pake Japik!	"Als Kaai hem om de hals vliegt en Sara's moeder een hand krijgt, dan [<i>concludeer ik uit deze observaties</i>] dat dat Pake Japik is."	Epistemisch
10.	Mees Kaas heeft vaak een geel pak aan. Daarom noemt de klas hem mees Kaas.	Het gegeven 'Mees Kaas heeft vaak een geel pak aan' leidt tot de handeling 'de klas noemt hem mees kaas'.	Volitioneel
11.	Lijken jullie daarom zoveel op elkaar? Omdat jullie samen uit één ei kwamen?' Daan knikt.	Het (impliciete) gegeven 'jullie lijken zoveel op elkaar' komt voort uit het gegeven 'jullie kwamen samen uit één ei'.	Non-volitioneel

Niet iedere zin is echter zo eenvoudig te interpreteren als de zinnen in deze tabel. Het verschil tussen een gegeven – een feit – en een conclusie is namelijk niet altijd één op één te maken, en ook voor het wel of niet intentioneel handelen is niet altijd eenduidig vast te stellen waar de scheidslijn ligt – waarschijnlijk omdat we hier te maken hebben met een continuüm, waarbij de grenzen enigszins arbitrair worden vastgesteld. De lijnen waarlangs deze keuzes zijn gemaakt, worden in de volgende paragrafen uiteengezet. Dit zijn de aanvullende kaders waarbinnen de domeinanalyse plaatsvond.

BESLISREGELS BIJ SUBJECTIEVE BIJWOORDEN

Door wiens ogen kijken we?

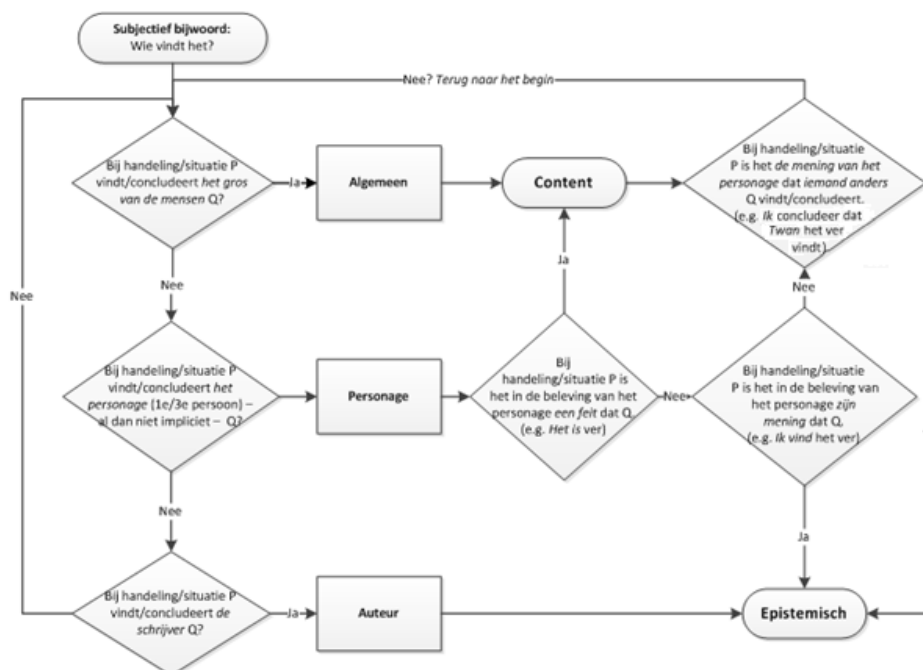
Wanneer de schrijver en het personage niet goed van elkaar te onderscheiden zijn, is er sprake van *blending*.⁸ De vraag rijst dan: *wie vindt dit?* Subjectiviteit en objectiviteit kunnen door elkaar lopen, omdat niet duidelijk is of er een mening of een feit wordt geventileerd. Zin 12 is daar een voorbeeld van.

Voorbeeld van Blending

12. Miss Hatch en Weedon lopen *niet lang* op vrije voeten, want dino Tom heeft de politie gewaarschuwd.

Om die reden is afgebakend hoe zinnen met subjectieve bijwoorden aan een domein kunnen worden toegewezen. Figuur 2 toont de beslisboom.

Figuur 2. Het sprekersperspectief bij subjectieve bijwoorden.

⁸ De theorie rondom *blending* beperkt zich niet tot subjectiviteit en objectiviteit, en gaat zelfs niet alleen over Linguïstiek. Het is voor dit onderzoek niet relevant om daar dieper op in te gaan.

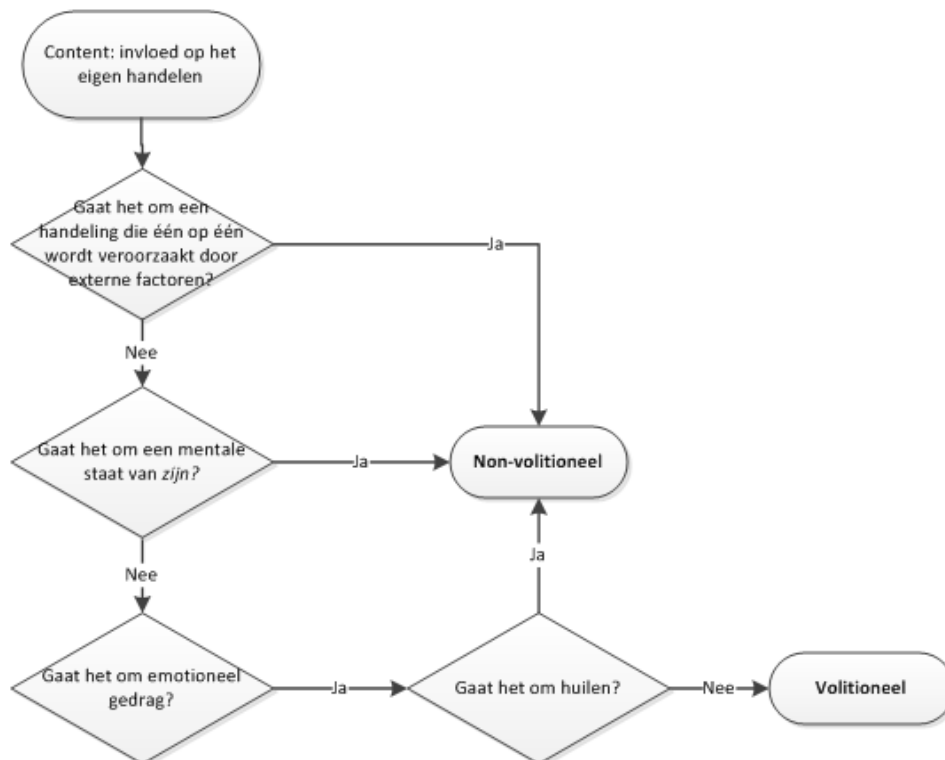
Waar de situatie ondanks deze beslisboom onduidelijk is, wordt subjectiviteit boven objectiviteit verkozen (*subjectivity bias*). Op die manier krijgt *want* het voordeel van de twijfel, en redeneren we niet in het voordeel van de te testen theorie.

BESLISREGELS BIJ EXTERNE FACTOREN EN MENTALE PROCESSEN

Wie bepaalt dat?

Ten aanzien van volitionaliteit, in het bijzonder de factoren *invloed op de eigen mentale toestand* en *automatisch handelen*, is het model uitgebreid met de beslisregels zoals weergegeven in figuur 3.

Figuur 3. Invloed op het eigen handelen bij externe factoren en mentale processen.

De eerste categorie, handelingen die één op één worden veroorzaakt door externe factoren, gaat over gedrag dat tot stand komt als directe, en onvrijwillige, reactie op een oorzaak van buitenaf. Zo ben je weliswaar degene die uitglijdt als het glad is, maar er kan in een dergelijke situatie nauwelijks sprake zijn van enige vorm van intentionaliteit. Ook als je tegen een boom rijdt, zat je weliswaar achter het stuur, maar is de situatie uiterst ongelukkig en onvrijwillig gekozen. ‘Huilen’ scharen we, als enige emotionele uiting, ook onder de automatismen. Huilen is immers veelal geen intentionele handeling, maar een ongewenste automatische reactie op, bijvoorbeeld, fysieke pijn. Er is daarbij weinig invloed op het eigen gedrag. Zin 13 is hier een voorbeeld van.

Nr.	Zin	Uitleg
13.	“Waarom kijk je zo droevig? “Omdat mijn voet zo’n pijn doet.”	Droevig kijken is een handeling. Een droevige blik die door pijn wordt ingegeven, komt echter niet algeheel vrijwillig tot stand. Daarom valt dit in de categorie non-volitioneel.

Wat betreft andere mentale processen is het standpunt: de mentale toestand ‘overkomt je’. Zo is het voelen van emoties geen keuze, maar iets dat er nou eenmaal is. Dus: blij of boos *zijn*, schrikken, verbaasd *zijn*. De uitingsvorm van deze mentale toestand is, in meer of mindere mate, wel een keuze. De gedachte: “kun je de handeling, hoe moeilijk ook, ook *niet* doen?” maakt dat bijvoorbeeld *slaan*, *schreeuwen*, *discussiëren* in de categorie ‘volitioneel’ vallen. Je kunt er niets aan doen dat je een mening *hebt*, maar daarmee hoeft je hem nog niet in te brengen in een discussie.

Het modale werkwoord *moeten* is in deze context een interessante. Het antwoord op de vraag ‘wie vindt dat?’ bepaalt hierbij of het om een conclusie of een feitelijkheid gaat. Wanneer er is besloten dat het om een relatie in het contentdomein gaat, rest de vraag: ‘moet het echt? Ofwel: is er een keuzevrijheid om aan het *moeten* (of het *(niet-)mogen*, *(niet-)hoeven*) te ontsnappen? Het antwoord daarop bepaalt of het *volitioneel* of *non-volitioneel* handelen betreft. Tabel 9 toont voorbeelden van deze afwegingen.

Tabel 9. Voorbeelden van beslisregels ten aanzien van moeten, (niet-)mogen, (niet-) hoeven

Nr.	Zin			Domein
14.	“Ma is niet meer boos en zijn bord is leeg, dus mag hij weg.”	Wie vindt het? (Sprekersperspectief)	<i>Het personage</i> namens een ander, namelijk: ‘mijn moeder’. “Als ma niet meer boos is en het bord leeg is, dan [concludeer ik dat mijn moeder vindt] dat ik weg mag.”	Epistemisch
15.	Ze [Rosie] liep een eind door. Een paar stappen maar. Ze bleef staan omdat het moest. De brief wilde met haar mee	Wie vindt het? (Sprekersperspectief)	<i>Het personage</i> namens zichzelf. “Als ik niet blijf staan, betekent het dat mijn onbedaarlijke verlangen naar de inhoud van de brief niet bevredigd wordt.”	Content
		↓	<i>Van wie moet het, en moet het echt?</i>	↓
			<i>Nee. Het is vervelend, maar niet onoverkomelijk wanneer Rosie de inhoud van de brief niet kent. Hoe moeilijk ook, ze is vrij om door te lopen en de brief laten liggen</i>	Volitioneel

2.4.2 WERKWIJZE

Met behulp van dit analysemodel zijn de connectieven ingedeeld in één van de drie domeinen en, indien relevant, in één van de twee subdomeinen binnen het contentdomein. Om de betrouwbaarheid van de resultaten te vergroten, is deze analyse uitgevoerd door twee beoordelaars. Hiervoor zijn eerst de kaders verhelderd aan de hand van een proefset. Daarna hebben de beoordelaars afzonderlijk de domeinanalyses uitgevoerd.

Met behulp van Cohen’s Kappa is de onderlinge betrouwbaarheid over $N = 245$ analyses berekend: $k = 0.71$. Conform de wetenschappelijke conventies valt dit in de categorie ‘voldoende tot goed’. Tabel 10 toont de onderlinge overeenkomsten en verschillen.

Tabel 10. Resultaten Interbeoordelaarstest

		Analyse Beoordelaar II				Totaal
		Volitioneel	Non-volitioneel	Epistemisch	Speech act	
Analyse	Volitioneel	71	5	2	1	78
Beoordelaar I	Non-volitioneel	17	59	10	3	99
	Epistemisch	3	5	51	4	53
	Speech act	1	0	0	13	14
Totaal		92	69	63	21	245

De zinnen waarover van mening werd verschild zijn terug te vinden in bijlage IV.

Bij nadere beschouwing bleken de verschillen tussen de beoordelaars hoofdzakelijk terug te voeren op een drietal inhoudelijke dilemma's:

- *Zijn dieren wel of niet wilsbekwaam?*
Beoordelaar I beoordeelde deze zinnen als non-volitioneel, vanuit de gedachte dat dieren instinctief en vanuit automatisme reageren. Beoordelaar II beoordeelde dergelijke zinnen als volitioneel, omdat dieren in kinderboeken ook als handelende actor opgevoerd kunnen worden.
- *Is de mens wel of niet toerekeningsvatbaar aangaande zijn eigen mentale processen?*
In deze filosofische kwestie nam beoordelaar I het standpunt in dat *willen, denken, vinden* automatismen zijn, maar dat het gedrag dat daarop volgt een keuze is. Beoordelaar II was van mening dat dergelijke processen een zekere invloed van de betrokkene vereist, en dus onder intentioneel (voornemen-tot-) handelen valt.
- *Tellen eventuele handelingen in het verleden mee voor de interpretatie van de relatie?*
Sommige relaties kunnen niet tot stand zijn gekomen zonder dat er een handeling aan vooraf is gegaan. Beoordelaar I analyseerde deze zinnen met het uitgangspunt dat de handeling daadwerkelijk in de zin moet staan om als volitioneel te worden aangemerkt, terwijl beoordelaar II de handeling uit het verleden meenam in de interpretatie van de huidige relatie.

Tabel 11 geeft voorbeelden van de dilemma's, alsmede het uiteindelijk ingenomen standpunt.

Tabel 11. Inhoudelijke dilemma's tussen de beoordelaars				
Categorie	Zin	Dilemma	Besluit	
Dieren	16.	In de natuur zijn <i>giraffen</i> kwetsbaar als ze gaan liggen. Daarom slapen ze bij voorkeur staand.	Automatisme of keuzevrijheid?	Vanuit pragmatisme is ervoor gekozen dieren in kinderboeken als <i>wilsbekwaam</i> te zien.
Toerekeningsvatbaarheid; <i>denken, willen, vinden</i>	17.	Soms <i>denk</i> ik dat Bella echt kan toveren, want als ik haar zie, krijg ik zomaar overal kriebels.	Automatisme of eigen keuze?	Hoewel de filosofische kwestie onopgelost bleef, is er vanuit pragmatisme voor gekozen de mens in deze situaties als <i>wilsbekwaam</i> te zien.
Moment van handelen	18.	'Het lijkt wel een zon op een stokje.' Mam knikt. 'Daarom <i>heet</i> deze bloem ook zo. Het is een zonnebloem.'	Telt voorgeschiedenis mee? (<i>Heten</i> veronderstelt iemand die benoemt.)	De handeling moet in de zin staan om als volitioneel te worden aangemerkt .

3. RESULTATEN

In dit hoofdstuk worden de resultaten van het onderzoek besproken aan de hand van de deelparagrafen Causale markeringen (§3.1), Visuele presentatie (§3.2) en Domeinanalyse (§3.3). Bij de statistische toetsen hebben we een significantieniveau van $\alpha = 0,05$ gehanteerd.

3.1 CAUSALE MARKERINGEN

FREQUENTIE CONNECTIEVEN

Tabel 12. Frequenties connectieven

Leeftijd	Connectief	Amuserend	Informatief
7	Geen connectief	2374	2350
	Daarom	5	12
	Dus	6	8
	Want	2	17
	Omdat	13	13
8	Geen connectief	2375	2330
	Daarom	4	17
	Dus	10	16
	Want	3	13
	Omdat	8	24
9	Geen connectief	2346	2337
	Daarom	9	8
	Dus	10	15
	Want	24	15
	Omdat	11	25

Een General Loglinear analyse wijst uit dat er een hoofdeffect is van Connectiefkeuze ($\chi^2 (45696.37) = 4; p < .001$), naast een interactie-effect tussen Connectiefkeuze en Leeftijd enerzijds ($\chi^2 (8) = 17.42; p < .03$) en Connectiefkeuze en Genre anderzijds ($\chi^2 (4) = 29.95; p < .001$). Uit de parameterschattingen van het model is afgeleid hoe deze interacties geïnterpreteerd moeten worden.

Zeven- ($z = 2.28; p = .02$) en achtjarigen ($z = 2.71; p = .01$) krijgen minder connectieven voorgeschoteld dan negenjarigen. Tabel 12 laat zien dat het connectiefgebruik toeneemt wanneer de leeftijd stijgt: waar zevenjarigen in 76 van de 4800 zinnen met een connectief werden geconfronteerd, kregen achtjarigen er 95. Negenjarigen vonden in 117 van de 4800 zinnen een connectief. Het aantal connectieven neemt dus toe wanneer de leeftijd stijgt. De keuze voor wel of geen connectief hangt ook samen met Genre: relaties in het amuserende genre zijn minder vaak gemarkeerd dan in het informatieve genre ($z = 4.38; p < .001$). Leeftijd maakt daarbij verder geen verschil.

Naast het verschil tussen wel of geen connectiefgebruik, zijn er ook verschillen in connectiefkeuze. Zo lijken *dus* ($z = -2.16; p = 0.03$) en *daarom* ($z = -2.83; p < .01$) in kinderboeken minder vaak voor te komen dan *want* en *omdat* – 55 en 65 tegenover 74 en 94 (zie tabel 12). Dit effect wordt genuanceerd doordat de categorie ‘achtjarigen’ afwijkt van dit beschreven patroon: in verhouding komen *dus* ($z = 2.31; p = .02$) en *daarom* ($z = 2.07; p = .04$) daar nauwelijks minder of zelfs meer voor als dat bij de zinnen voor negenjarigen het geval is.

Connectiefkeuze blijkt ook genrespecifiek te zijn. Zowel *dus* ($z = 2.18, p = .03$) als *omdat* ($z = 3.12, p = .002$) komen verhoudingsgewijs vaker voor in het amuserende genre dan *want*. Dit resultaat wordt duidelijker door de verdeling per genre af te zetten tegenover de totale frequentie per connectief (zie tabel 12). Dan valt op dat *daarom* een verdeling van 30-70% (18 om 37) heeft, terwijl *dus* en *omdat* met 40-60% (26 om 39) en 46-54% (44 om 52) veel kleinere onderlinge verschillen kennen. *Want* scoort 23-77% (16 om 55), en laat daarmee een beduidend ander patroon zien dan, in ieder geval, *dus* en *omdat*. Overall komen *dus* en *daarom* dus minder voor, maar dit geldt niet voor iedere leeftijd of iedere categorie.

FREQUENTIE CAUSALE MARKERINGEN

Leeftijd	Markeringen	Amuserend	Informatief
7	Geen markering	2341	2148
	Connectief	26	50
	Tussen zinnen (overig)	23	49
	Hoofdzin + te + infinitief	5	103
	Binnen zinnen	5	50
8	Geen markering	2324	2142
	Connectief	25	70
	Tussen zinnen (overig)	25	62
	Hoofdzin + te + infinitief	24	106
	Binnen zinnen	2	20
9	Geen markering	2291	2039
	Connectief	54	63
	Tussen zinnen (overig)	22	42
	Hoofdzin + te + infinitief	29	185
	Binnen zinnen	4	71

Een General Loglinear analyse wijst uit dat er een hoofdeffect is van soort causale gemarkeerdheid ($\chi^2(4) = 46644.03$; $p < .001$). Daarnaast is er een interactie van causale gemarkeerdheid met zowel Leeftijd ($\chi^2(8) = 124.40$; $p < .001$) als Genre ($\chi^2(4) = 435.55$; $p < .001$).

Overall hebben de meeste zinnen geen causale markeringen ($z = 28.48$; $p < .001$). Daarnaast zijn er in vergelijking met de categorie 'binnen zinnen' in het algemeen weinig (overige) tussenzinsmarkeringen ($z = -2.592$; $p = .01$) en veel hoofdzin-infinitief-markeringen ($z = 7.19$; $p < .001$). Deze bevindingen worden echter genuanceerd door interacties met Leeftijd en Genre.

Zo geldt de afwezigheid van causale gemarkeerdheid nog sterker in de kinderboeken voor zeven- ($z = 1.94$; $p = 0.05$) en achtjarigen ($z = 5.17$; $p < .001$) dan in die voor negenjarigen. Daarnaast komen zinnen zonder markering vaker voor in het amuserende genre dan in het informatieve genre ($z = 8.44$; $p < .001$).

Verder valt op dat kinderboeken voor achtjarigen relatief weinig binnenzinsmarkeringen hebben. Tabel 13 toont: 22 (achtjarigen) tegenover 50 (zevenjarigen) en 71 (negenjarigen). Andere markeringen komen daardoor verhoudingsgewijs vaker voor dan bij de negenjarigen het geval is (connectief: $z = 3.65$; $p < .001$, tussen zinnen overig: $z = 5.23$; $p < .001$, hoofdzin-infinitief: 2.73 ; $p < .01$). Dit betekent dat de *vanwege's* en de *dankzij's* het in deze leeftijdscategorie afleggen tegen, onder andere, de vier connectieven, de *zodat's* en de *dan's*, de *om te's* en de *door te's*.

Afgezet tegen binnenzinsmarkeringen komen connectieven ($z = 5.94$; $p < .001$) en andere tussenzinsmarkeringen ($z = 5.13$; $p < .001$) ook vaker voor in het amuserende genre, wat vooral lijkt te worden veroorzaakt doordat de verhouding 'binnen zinnen' in het amuserende genre met 11 om 141 ongeveer 12 keer kleiner is dan in het informatieve genre, terwijl de andere verhoudingen tussen beide categorieën aanzienlijk kleiner zijn. Alleen de markeringen tussen hoofdzin en infinitief verschillen verhoudingsgewijs niet in beide genres ($z = 1.85$; $p = .06$), wat verklaard kan worden door een gelijkere verhouding binnenzin – hoofdzin/infinitief in beide genres: 11 om 58 in het amuserende genre tegenover 141 om 394 in het informatieve genre (tegenover bijvoorbeeld een verhouding binnenzin – connectief in beide genres: 11 om 105 in het amuserende genre tegenover 141 om 183 in het informatieve genre). Ook de hoofdzin-infinitief-markeringen komen met 58 om 394 dus weinig voor in het amuserende genre. De onderlinge verhoudingen zijn minder groot bij andere markeringen.

Tabel 14 geeft enkele voorbeelden van soorten markeringen in kinderboeken.

Tabel 14. Voorbeelden van markeringen

Markering	Zin	Categorie	
Tussen zinnen (overig)	19.	Kom vlug bij me, Stijn. <i>Dan</i> lig je in de zon.	A7
	20.	'Misschien moeten we een vliegende koelkast kopen. <i>Dan</i> kunnen we tóch op reis.'	A9
	21.	Eet maar goed, <i>dan</i> groei je flink.	17
	22.	Elke vis op deze twee bladzijden heeft dezelfde kleuren en dezelfde vorm, zodat je de verschillen goed kunt zien.	18
Hoofdzin+te+infinities	23.	'Ik ben ziek,' zegt Mieke. 'Te ziek <i>om op te passen</i> .'	A8
	24.	De meeste mensen zijn gewend <i>om</i> veel contant geld bij zich <i>te hebben</i> . Dit is veilig, want berovingen zijn zeldzaam in Japan.	19
Binnen de zin	25.	Het langste dier ter wereld is de giraf. Hij kan zo hoog als een huis worden. Dat is erg handig bij het eten. <i>Dankzij</i> zijn lange nek kan hij makkelijk bij de bovenste blaadjes van de boom.	17

3.2 VISUELE PRESENTATIE

LAY-OUT

Tabel 15. Frequenties Lay-out, per Leeftijd en Genre

Genre	Lay-out	Leeftijd		
		7	8	9
Amuserend	Doorlopende zin	4	13	27
	Nieuwe regel	44	35	21
Informatief	Doorlopende zin	39	20	44
	Nieuwe regel	9	28	4

Uit een General Loglinear analyse blijkt dat Lay-out niet samenhangt met Connectiefkeuze ($\chi^2(3) = 1.07$; $p = 0.78$). Tegelijkertijd interacteren Leeftijd en Lay-out wel ($\chi^2(2) = 26.23$; $p < .001$), evenals Genre en Lay-out ($\chi^2(1) = 41.47$; $p < .001$). Ook is er een driewegsinteractie tussen Leeftijd, Genre en Lay-out ($\chi^2(4) = 21.54$; $p < .001$).

In het amuserende genre worden de meeste zinnen gepresenteerd op een nieuwe regel (geen nieuwe regel: $z = -3.59$; $p < .001$). Dit komt in dit genre verhoudingsgewijs vaker voor in de categorie 'zevenjarigen' (44 om 4, zie tabel 15) dan bij de negenjarigen in hetzelfde genre (21 om 27) (geen nieuwe regel: $z = -3.09$; $p = .002$). Daarnaast valt op dat in hetzelfde genre zinnen in de categorie 'achtjarigen' verhoudingsgewijs vaker op een doorlopende regel worden gepresenteerd (nieuwe regel: $z = -2.49$; $p = .02$). Dit betekent echter niet dat achtjarigen veel doorlopende zinnen gepresenteerd krijgen in het amuserende genre – integendeel, met 35 om 13. Het betekent wel dat zij, in tegenstelling tot de andere leeftijdscategorieën, ook in het informatieve genre hoog scoren op 'nieuwe regel', namelijk 28 om 20. Dit is niet het geval bij de zeven- (9 om 39) en negenjarigen (4 om 44). Al deze frequentieverdelingen zijn terug te vinden in tabel 15.

Zin 27 uit tabel 16 is illustratief voor het gegeven dat in de categorie achtjarigen-informatief verhoudingsgewijs veel zinnen op een nieuwe regel beginnen. Zin 26, 28 en 29 zijn bedoeld om ook de andere resultaten visueel te maken.

Tabel 16. Voorbeelden van Lay-out

Lay-out	Zin	Categorie
Nieuwe regel	26. Ik gilde: 'Ik win!' Ik sprong op en neer. En ineens bleef ik staan. Want ineens was Mona daar. Ze pakt mijn arm. 'Gil niet zo,' zei ze Ze gilde zelf ook, maar ja. Zij is tien. Wie tien is, mag gillen.	Amuserend, zevenjarigen
	27. Eet smakelijk," zegt de zuster, "ik ga nu naar huis, want mijn werk zit er op. Tot morgen!"	Informatief, achtjarigen
Doorlopend	28. Lang geleden woonden er mussen diep onder de grond in een kolenmijn. Die mijn lag wel 600 meter diep. Ze werden gevoerd door de mijnwerkers. In het donker bouwden de mussen daar een nestje. Een mus kan dus goed zonder bomen. Maar liever zit een mus gewoon in een tuin in de zon.	Informatief, zevenjarigen
	29. Rapunzel is een mooi meisje geworden en de heks is bang dat er een man komt die met haar wil trouwen. Omdat de heks haar niet wil kwijtraken, sluit ze het meisje op in de toren. De hele dag kijkt Rapunzel verdrietig en eenzaam naar buiten...' Roosje zucht en samen kijken we naar buiten. Rapunzel is dus een soort binnenmeisje, denk ik.	Amuserend, negenjarigen

HOOFDLETTERGEBRUIK

Tabel 17. Frequenties Hoofdlettergebruik, per Connectief, Leeftijd en Genre

Connectief	Genre	Hoofdletter	Leeftijd		
			7	8	9
Daarom	Amuserend	Geen hoofdletter	1	3	0
		Hoofdletter	11	9	12
	Informatief	Geen hoofdletter	2	2	1
		Hoofdletter	10	10	11
Dus	Amuserend	Geen hoofdletter	5	5	7
		Hoofdletter	7	7	5
	Informatief	Geen hoofdletter	9	10	9
		Hoofdletter	3	2	3
Omdat	Amuserend	Geen hoofdletter	5	3	8
		Hoofdletter	7	9	4
	Informatief	Geen hoofdletter	9	8	9
		Hoofdletter	3	4	3
Want	Amuserend	Geen hoofdletter	6	3	5
		Hoofdletter	6	9	7
	Informatief	Geen hoofdletter	11	7	11
		Hoofdletter	1	5	1

Uit een General Linear analyse blijkt dat Hoofdlettergebruik interacteert met Connectiefkeuze ($\chi^2(3) = 45.62$; $p < .001$) en met Genre ($\chi^2(1) = 16.93$; $p < .001$).

Daarom komt vaker dan *want*, *omdat* en *dus* voor in zinnen met een hoofdletter (hoofdletter afwezig: $z = -5.44$; $p < .001$). Daarnaast worden hoofdletters meer gebruikt in het amuserende genre ($\chi^2(1) = 16.93$; $p < .001$); de vier connectieven in amuserende kinderboeken zijn samen goed voor 93 hoofdletters, tegenover 56 in het informatieve genre. Tabel 17 toont deze verdelingen.

Voorbeelden bij deze resultaten zijn – samen met Interpunctie – te vinden in tabel 19.

INTERPUNCTIE

Tabel 18. Frequenties Interpunctie, per Connectief, Leeftijd en Genre

Connectief	Genre	Interpunctie	Leeftijd		
			7	8	9
Daarom	Amuserend	./!/?	12	10	12
		./;/:	0	1	0
		Niets	0	1	0
	Informatief	./!/?	11	12	11
		./;/:	1	0	0
		Niets	0	0	1
Dus	Amuserend	./!/?	11	8	4
		./;/:	0	2	3
		Niets	1	2	5
	Informatief	./!/?	6	3	3
		./;/:	4	4	8
		Niets	2	5	1
Omdat	Amuserend	./!/?	10	9	5
		./;/:	1	2	5
		Niets	1	1	2
	Informatief	./!/?	4	4	4
		./;/:	5	2	2
		Niets	3	6	6
Want	Amuserend	./!/?	9	9	7
		./;/:	3	3	5
		Niets	0	0	0
	Informatief	./!/?	1	5	1
		./;/:	9	7	11
		Niets	2	0	0

Uit een General Linear analyse blijkt dat er een hoofdeffect is van Interpunctie ($\chi^2(2) = 83.87$; $p < .001$). Ook zijn er tweeweginteracties tussen Interpunctie en Connectiefkeuze ($\chi^2(6) = 78.89$; $p < .001$) en tussen Interpunctie en Genre ($\chi^2(2) = 22.77$; $p < .001$). Tot slot is er een drieweginteractie tussen Interpunctie, Connectiefkeuze en Genre ($\chi^2(9) = 18.45$; $p = .03$).

De komma komt vaker voor dan dat er in het geheel geen leesteken wordt gebruikt ($z = 3.55$; $p < .001$). Dit effect geldt echter niet voor alle connectieven – *dus* en *want* komen verhoudingsgewijs inderdaad vaker voor met een komma dan *omdat* ($z = 1.99$; $p = 0.05$ en $z = 3.68$; $p < .001$), maar *daarom* wijkt niet af van de verhoudingen die bij *omdat* gevonden zijn ($z = 0.35$; $p = 0.73$) – tabel 18 laat zien dat de verdeling tussen *geen interpunctie* en *komma* bij beide connectieven nagenoeg gelijk is (2 om 2 versus 19 om 17).

Verder valt op dat de punt in het amuserende genre frequenter wordt gebruikt ($z = 3.03$; $p = .002$). Dit geldt voor alle connectieven, behalve voor *daarom* ($z = -2.59$; $p = .01$). Die heeft zowel in het amuserende als in het informatieve genre een evenredig aantal zinsbeëindigende leestekens, te weten 34 om 34.

Tabel 19 illustreert de resultaten van zowel hoofdlettergebruik als interpunctie; zin 30 toont *daarom* met hoofdletter en punt, terwijl zin 31 en zin 32 de hoofdletterloze *dus met komma* tegenover de hoofdletterloze *omdat zonder leesteken* laten zien.

Tabel 19. Voorbeelden van Hoofdletter- en Interpunctiegebruik

Interpunctie	Hoofdletter?	Zin	
./!/?	Ja	30.	Tante Leen verkoopt hier bloemen. Al heel lang. Iedereen kent haar. Daarom noemen alle mensen haar tante.
./;/:	Nee	31.	Mama en papa slapen nog, dus hij moet heel stil zijn.
Niets	Nee	32.	De meeste mensen willen een baby omdat ze heel veel van elkaar houden en weten dat hun baby een mengeling zal zijn van hen beiden.

3.3 DOMEIN

Tabel 20. Domeinindeling, per Connectief, Leeftijd en Genre

Connectief	Genre	Interpunctie	Leeftijd		
			7	8	9
Daarom	Amuserend	Non-volitioneel	4	2	4
		Volitioneel	7	9	8
		Epistemisch	1	0	0
		Speech-act	0	1	0
	Informatief	Non-volitioneel	5	3	2
		Volitioneel	6	6	7
		Epistemisch	1	2	2
		Speech-act	0	1	1
Dus	Amuserend	Non-volitioneel	2	1	2
		Volitioneel	3	0	4
		Epistemisch	6	8	6
		Speech-act	1	3	0
	Informatief	Non-volitioneel	3	4	2
		Volitioneel	2	0	4
		Epistemisch	6	6	5
		Speech-act	1	2	1
Omdat	Amuserend	Non-volitioneel	6	3	4
		Volitioneel	4	8	6
		Epistemisch	0	1	1
		Speech-act	2	0	1
	Informatief	Non-volitioneel	4	8	4
		Volitioneel	6	4	5
		Epistemisch	2	0	3
		Speech-act	0	0	0
Want	Amuserend	Non-volitioneel	3	2	2
		Volitioneel	6	3	6
		Epistemisch	2	6	2
		Speech-act	1	1	2
	Informatief	Non-volitioneel	1	5	1
		Volitioneel	2	2	2
		Epistemisch	6	3	8
		Speech-act	3	2	1

Nadat de beoordelaars overeenstemming bereikten over de domeinanalyses is een General Linear analyse uitgevoerd. Uit deze General Linear analyse blijkt dat connectieven verschillen in hun domeinvoorkeur ($\chi^2 (9) = 59.76$; $p < .001$). Hierbij treedt geen interactie-effect op met Leeftijd ($\chi^2 (6) = 4.12$; $p = .66$) of Genre ($\chi^2 (3) = 6.03$; $p = .11$), ook niet wanneer interactie-effecten met Leeftijd of Genre per connectief worden bekeken ($\chi^2 (24) = 21.65$; $p = .60$) en ($\chi^2 (12) = 11.96$; $p = .45$). Het maakt voor geen van deze bevindingen verschil of de domeinen alle vier afzonderlijk worden geanalyseerd, of in een objectieve (dus: non-volitionele plus volitionele), en een subjectieve (dus: epistemisch + speech-act) categorie worden onderverdeeld. Ook dan verschillen connectieven in hun domeinvoorkeur ($\chi^2 (3) = 59$; $p < .001$), zonder verdere interactie-effecten (Leeftijd en Domein: $\chi^2 (2) = 0.43$; $p = 0.81$. Genre en Domein: $\chi^2 (1) = 2.02$; $p = .16$. Connectief, Domein en Leeftijd: $\chi^2 (12) = 7.13$; $p = .85$. Connectief, Domein en Genre: $\chi^2 (6) = 5.58$; $p = .47$). Het profiel van de connectieven is dus robuust over Leeftijd en Genre heen.

De analyse laat zien dat *daarom* verhoudingsgewijs vaker in het volitionele domein voorkomt dan dat bij *want* het geval is ($z = 2.39$; $p = .02$). Wanneer de opdeling objectief-subjectief wordt gehanteerd, valt op dat zowel *daarom* als *omdat* zich overduidelijk objectief gedragen ($z = 3.65$; $p < .001$ en $z = 4.03$; $p < .001$), terwijl *dus* qua subjectiviteit meer overeenkomsten vertoont met *want*. *Daarom* en *omdat* hebben dan ook een duidelijk objectief profiel (1x subjectief tegenover 6x objectief), terwijl *want* en *dus* gemixter zijn in hun voorkeuren (1x subjectief tegenover 1x objectief en 3x subjectief tegenover 2x objectief). Tabel 20 toont deze verhoudingen.

Enkele voorbeelden van de resultaten staan in tabel 21.

Tabel 21. Voorbeelden Connectief en Domeinindeling

Connectief	Domein	Zin
Daarom	Volitioneel	33. Hij sneed dode lichamen open - dat was illegaal. Hij werkte daarom meestal 's nachts.
Dus	Epistemisch	34. Maar kun jij het lezen? Jij bent toch Chinees?' 'Haha!', lacht Lin. 'Ik ben wel geboren in China. Maar toen ik nog een baby was, kwam ik in Nederland.' (...) Ben is nog steeds stil. 'Dus je kunt geen Chinees lezen?', vraagt hij dan. 'Nee', zegt Lin.
Omdat	Non- volitioneel	35. Het vlees van biologische varkens is duurder dan gewoon varkensvlees. Dat komt omdat biologische varkens niet zo snel groeien.
Want	Volitioneel	36. Daardoor werd de wereld donker en heel koud, maar dat was precies wat hij wilde, want zonder licht zou niemand zijn schat kunnen vinden.

4. CONCLUSIE

Dit onderzoek had als doel om te bekijken in hoeverre de causale connectieven *want*, *omdat*, *dus* en *daarom* in kinderboeken dubbelzinnige instructies geven aan Nederlandstalige kinderen, het hen daardoor bemoeilijkend om onderscheid te maken tussen subjectieve en objectieve causale relaties. Daarbij is eerst gekeken op welke manier causaliteit gemarkeerd wordt in kinderboeken, en daarna hoe de vier causale connectieven zich presenteren qua Lay-out-, Hoofdletter-, Interpunctie- en Domeingebruik.

In dit hoofdstuk worden de resultaten samengevat en verklaard aan de hand van de deelvragen. De uitkomsten worden vervolgens in verband gebracht met de hoofdvraag: in hoeverre vormen de resultaten een ondersteuning voor de theorie van de vertroebelde input?

4.1 FREQUENTIE CONNECTIEVEN EN OVERIGE CAUSALE MARKERINGEN

HOE WORDT CAUSALITEIT GEMARKEERD IN KINDERBOEKEN VOOR 7- TOT 9-JARIGEN?

Verreweg de meeste zinnen in kinderboeken kennen geen causale markering, een effect dat nog sterker wordt naarmate de leeftijd daalt. Ditzelfde patroon geldt voor het connectiefgebruik – hoe hoger de leeftijd, hoe meer connectieven er worden gebruikt. In beide gevallen zijn deze verschillen ook gekoppeld aan genre – in het amuserende genre komen nog minder causale markeringen voor dan in het informatieve genre. Voor connectieven geldt dat *omdat* en *dus* met 40-60 en 46-54 een patroon laten zien dat tussen 2:3 en 1:1 inzit qua verdeling tussen het amuserende en het informatieve genre, terwijl *want*, en in mindere mate *daarom*, met 23-77% en 30-70% een aanzienlijk grotere verdeling kennen – ook ten nadele van het amuserende genre. Daarnaast valt op dat in het informatieve genre meer zinnen met *om te* en *door te* worden gemarkeerd, terwijl de amusementsboeken verhoudingsgewijs weinig binnenzinsmarkeringen zoals als *dankzij* en *vanwege* kennen. Dit patroon is ook terug te zien bij de kinderboeken voor achtjarigen. Er zijn geen opvallende resultaten te melden ten aanzien van de overige tussenzinsmarkeringen, waar het conditionele *dan* onder valt. Hier gaan we in de discussie nog kort op in.

Tabel 22 zet de conclusies op een rij.

Tabel 22. Conclusies frequentie markeringen

Frequentie	Algemeen	Effecten van Leeftijd en/of Genre?
Geen markeringen	Veruit de grootste categorie	Hoe lager de leeftijd, hoe minder causale markeringen er worden gebruikt. In het amuserende genre komen nog minder causale markeringen voor dan in het informatieve genre.
Connectieven		Hoe hoger de leeftijd, hoe meer connectieven er worden gebruikt. <i>Dus</i> en <i>daarom</i> komen <i>overall</i> minder vaak voor, maar: niet in iedere categorie. Het patroon gaat niet op voor achtjarigen en voor Amuserend geldt: <i>dus</i> en <i>omdat</i> (3:4, 4:5) komen verhoudingsgewijs vaker dan <i>want</i> (1:4) voor. <i>Daarom</i> (1:2½) verschilt niet significant van <i>want</i> .
Tussen zinnen Tussen hoofdzin + infinitief Binnen zinnen		In het amuserende genre komen verhoudingsgewijs vooral weinig binnenzinsmarkeringen voor. Dit geldt ook voor kinderboeken voor achtjarigen. De markeringen van hoofdzin/infinitief komen vaker voor ten opzichte van binnenzinsmarkeringen (de <i>om te's</i> en <i>door te's</i> hebben de voorkeur boven de <i>vanwege's</i>). Dit geldt het sterkst in het informatieve genre, waar markeringen van hoofdzin/infinitief verhoudingsgewijs vaker voorkomen dan in het amuserende genre.

WAT VERKLAART DE RESULTATEN?

Eerder onderzoek bij volwassenen heeft al aangetoond dat connectiefgebruik genrespecifiek is. Dit onderzoek laat zien dat zowel de mate van wel of niet causaal markeren als de manier van markeren in kinderboeken leeftijd- en genre-specifiek is, en een praktische uiting zou kunnen zijn van het geloof in de theorie van de minimale cognitieve belasting.

Het genreverschil zou kunnen worden verklaard doordat schrijvers in beide genres een ander doel voor ogen hebben – in het amuserende genre herkennen schrijvers zich mogelijk in de assumptie ‘het moet wel leuk zijn om te lezen’, terwijl schrijvers van informatieve boeken meer gericht zijn op ‘dit boek is erop gericht je iets te leren’. Dit kan verklaren waarom ongemarkeerdheid vaker voorkomt in het amuserende genre. Schrijvers in het informatieve genre kunnen daarentegen de instructies die markeringen geven, prevaleren boven (ogenschijnlijke) zinsvereenvoudigingen zoals het niet-markeren van zinnen. Zij kiezen dan, met risico op cognitieve overbelasting bij de lezer, toch voor markeringen. Maximale tekstcoherentie is voor hen wellicht wenselijker om hun doel – de lezer informeren – te bereiken.

Daarnaast zou het ook mee kunnen spelen dat schrijvers in het informatieve genre meer gebonden zijn aan specifieke content, terwijl binnen het amuserende genre voor een – in schrijvers’ ogen – ‘te moeilijke zin’ eerder welk alternatief kan worden gekozen. Met andere woorden: informatieve onderwerpen lenen zich mogelijk meer voor ‘om te’- en ‘door te’-constructies, waar tevens wat minder makkelijk aan te ontsnappen is wanneer de schrijver dat zou wensen.

Wanneer schrijvers bovenop deze assumptie- en genreverschillen ook nog de – waarschijnlijk onjuiste – aanname maken dat gemarkeerde causaliteit het lezen bemoeilijkt (vanwege het extra beroep op de cognitieve vermogens van kinderen), zou dat kunnen verklaren waarom amusementsschrijvers verhoudingsgewijs minder causale markeringen maken dan hun collega’s. Omdat ‘geen causale markering waar deze wel hoort’ geen categorie was in het onderzoek, kan niet met zekerheid gezegd worden dat er veel causaliteit impliciet wordt gelaten, of dat schrijvers trucjes toepassen waarmee de causaliteit vermeden wordt. Op basis van eerder onderzoek en de bevindingen in dit onderzoek ligt de verwachting echter bij het eerste.

Extra evidentie voor deze theorie is het feit dat zowel algemene markeringen van causaliteit als frequentie van causale connectieven met de leeftijd toenemen. De gedachtegang dat kinderen op jonge leeftijd met zo min mogelijk complexiteit moeten worden geconfronteerd, zou schrijvers ertoe kunnen bewegen markeringen zoveel mogelijk uit hun verhalen te laten. Pas wanneer het genre hen ertoe uitnodigt, laten zij zich verleiden tot meer markeringen. Als dat zo is, dan dienen er vraagtekens bij deze handelswijze te worden gezet – om te beginnen bij de theorie van de minimale cognitieve belasting die hieraan ten grondslag lijkt te liggen.

Tot slot zijn er twee resultaten die los lijken te staan van de overige resultaten. Allereerst kennen de kinderboeken voor achtjarigen weinig binnenzinsmarkeringen. Daarvoor is geen logische verklaring gevonden. Daarnaast lijkt er wat connectiefgebruik in kinderboeken betreft een voorkeur te zijn voor achterwaartse causaliteit, daar *dus* en *daarom* bij zeven- en negenjarigen verhoudingsgewijs minder vaak voorkomen dan *want* en *omdat*. Deze bevinding wordt genuanceerd door het feit dat de tendens niet waargenomen is bij de achtjarigen, alsmede door het feit dat kleine verschillen op een steekproefgrootte van 14400 al gauw meer waarde kunnen krijgen dan ze wellicht feitelijk hebben.

IN HOEVERRE ONDERSTEUNEN DE RESULTATEN DE THEORIE VAN DE VERTROEBELDE INPUT?

Het maakt voor de moeilijkheidsgraad van de te leggen relatie niet uit of deze voor- of achterwaarts wordt gepresenteerd (Canestrelli, 2013, 212). Daarom zijn er uit de bevinding dat er – met een slag om de arm – een voorkeur is voor achterwaartse causaliteit in kinderboeken geen conclusies te trekken die zouden kunnen duiden op vertroebelde input.

Causaliteitsmarkering die met de leeftijd toeneemt, zorgt *an sich* niet voor vertroebelde input. Wel is het de vraag of kinderen daadwerkelijk gebaat zijn bij de afwezigheid van gemarkeerde causaliteit. *Juist* jonge kinderen zouden wel wat hulp kunnen gebruiken bij het leren van verbanden; ongemarkeerdheid bemoeilijkt het tekstbegrip, en de beperkte aanwezigheid van causale connectieven zou van invloed kunnen zijn op het leren onderscheiden van subjectieve en objectieve relaties. Als dat zo is, dan zouden de mogelijke restricties die inherent lijken te zijn aan het informatieve genre de kinderen nog wel eens kunnen helpen. Schrijvers kunnen dan immers minder makkelijk om het markeren van causaliteit heen, wat de kinderen de broodnodige handvatten geeft om zich causaliteit in het schrijfregister eigen te maken.

Er is ontegenzeggelijk vervolgonderzoek nodig naar de effecten van (on)gemarkeerdheid in kinderboeken om de bovenstaande theorieën hard te maken, in de eerste plaats omdat nu niet duidelijk is welk percentage van de niet-causaal gemarkeerde zinnen in dit corpus tot de impliciete causaliteit kan worden gerekend. Daarnaast is het raadzaam om in vervolgonderzoek in te gaan op zowel de assumpties die bij taalbeoefenaars leven, als op de specifieke effecten van causale gemarkeerdheid en gefragmenteerdheid op jonge kinderen. Hoewel het er alle schijn van heeft dat de huidige ongemarkeerde en gefragmenteerde zinnen de jonge lezers geen goed doen, is het nog onduidelijk in hoeverre deze twee factoren van invloed zijn op het aanleren van causaliteit. Eerder onderzoek heeft zich nu immers vooral gericht op oudere leeftijdscategorieën (voortgezet onderwijs). Meer toegespitst onderzoek zou kunnen helpen de huidige resultaten in een breder kader te plaatsen.

4.2 VISUELE PRESENTATIE

HOE WORDEN DE VIER CAUSALE CONNECTIEVEN GEBRUIKT IN KINDERBOEKEN EN WAT VERKLAART DE RESULTATEN?

Het is opvallend dat jongere kinderen connectieven in het amuserende genre vaker in gefragmenteerde zinnen gepresenteerd krijgen dan oudere kinderen. Een uitzondering hierop zijn de informatieve boeken voor achtjarigen, waar verhoudingsgewijs evenveel zinnen gefragmenteerd voorkomen. Deze *odd one out* kan verklaard worden doordat in deze categorie twee boekenreeksen van dezelfde uitgeverij zijn opgenomen, namelijk Mini-Informatie en De Kijkdoos. Deze boeken lijken zich aan een bepaald format te houden, en zijn dus wellicht meer gebonden geweest aan standaardregels dan boeken die niet in een reeks voorkomen.

Meer fragmentatie in het amuserende genre verklaart ook dat hoofdletters en punten in dit genre vaker voorkomen. Alleen het connectief *daarom* is daarop een uitzondering – dat komt zowel in het informatieve als in het amuserende genre vrijwel uitsluitend voor na een punt.

Fragmentatie hangt verder niet samen met connectiefgebruik. Wel is nog op te merken dat *dus* en *want* vaker voorkomen met een komma dan *omdat*. *Omdat* wordt namelijk relatief vaker zonder enig tussentijds leesteken gemarkeerd. Dit resultaat kan verklaard worden doordat *dus* en *want* nevenschikkende relaties aangeven, terwijl *omdat* gebruikt wordt voor de meer complexe onderschikkende relaties. Klaarblijkelijk nodigt die hiërarchische indeling minder uit tot het expliciet scheiden van zinsdelen.

De conclusies ten aanzien van Lay-out-, Hoofdletter- en Interpunctiegebruik staan opgesomd in tabel 23.

Tabel 23. Conclusies Lay-out-, Hoofdletter-, Interpunctiegebruik

Presentatie	Effecten van Connectiefkeuze, Leeftijd en/of Genre?
Lay-out	Connectiefkeuze hangt niet samen met Lay-out. In het amuserende genre komen zinnen vaker op een nieuwe regel voor (fragmentatie). Hoe lager de leeftijd, hoe vaker dit gebeurt. Een uitzondering hierop is de categorie 'Informatief-achtjarigen', waar verhoudingsgewijs evenveel zinnen gefragmenteerd voorkomen als in het amuserende genre.
Hoofdletter	<i>Daarom</i> komt vaker voor met een hoofdletter dan de andere connectieven. In het amuserende genre komen meer hoofdletters voor.
Interpunctie	De connectieven <i>dus</i> en <i>want</i> komen vaker met een komma voor dan <i>omdat</i> . De punt komt vaker voor in het amuserende genre, voor alle connectieven behalve voor <i>daarom</i> .

IN HOEVERRE ONDERSTEUNEN DE RESULTATEN DE THEORIE VAN DE VERTROEBELDE INPUT?

De resultaten zijn nauwelijks te differentiëren naar connectief; waar dit wel zo, is er sprake van 'verwacht gedrag'. *Daarom* is namelijk geen connectief dat logischerwijs na een komma komt, en het is dus ook niet gek dat dit connectief zich afwijkend van de andere connectieven gedraagt. De resultaten kunnen dus niet dienen als ondersteuning van de theorie van de vertroebelde input.

Wel geven de resultaten rondom het Lay-out-, Hoofdletter- en Interpunctiegebruik blijk van fragmentatie in kinderboeken, die verergert naarmate de boeken voor jongere kinderen zijn bedoeld. Het is maar de vraag in hoeverre dit kinderen helpt die door de visuele breuk in hun gedachteproces worden gestoord. Als het eerste woord van een zin inderdaad wordt overgeslagen bij gefragmenteerde zinnen, dan zorgt dat op zijn minst voor vertraging wanneer er herlezen moet worden, maar zou het misschien ook wel zo kunnen zijn dat causale connectieven in het begin van de zin in het geheel worden overgeslagen. Connectieven die niet enkel vooraan in de zin voorkomen – zoals *dus* – zouden dan in het voordeel zijn. De vraag is wat dat dan doet voor het leren onderscheiden van causaliteit, en voor het leren interpreteren van relaties. Deze theorie dient vanzelfsprekend met grote slagen om de arm te worden meegewogen, daar er absoluut vervolgonderzoek nodig is om uitsluitel te geven over het effect van fragmentatie op het leren van causaliteit – niet in de laatste plaats omdat het maar de vraag is in hoeverre Franstalige kinderen óók te maken hebben met fragmentatie in kinderboeken.

4.3 DOMEIN

HOE WORDEN DE VIER CAUSALE CONNECTIEVEN GEBRUIKT IN KINDERBOEKEN?

De vier causale connectieven hebben afzonderlijke voorkeursdomeinen, waarbij *omdat* en *daarom* een scherp objectief profiel hebben. *Want* en *dus* lijken een gemixter (en ook subjectiever) profiel te hebben. In alle gevallen zijn de verschillen robuust over Leeftijd en Genre heen. Zie tabel 24 voor een overzicht van de conclusies.

Tabel 24. Conclusies Domeingebruik

	Effecten van Connectiefkeuze, Leeftijd en/of Genre?
Domein	Connectieven hebben andere domeinvorkeuren. <i>Dus</i> en <i>want</i> gedragen zich subjectief met duidelijk objectieve neigingen (3x subjectief versus 2x objectief, 1x subjectief versus 1 objectief). <i>Omdat</i> en <i>daarom</i> gedragen zich vrijwel uitsluitend objectief (1x subjectief versus 6x objectief). Er zijn geen verschillen voor leeftijd en genre.

WAT VERKLAART DE RESULTATEN?

Er zijn een aantal verklaringen voor de gevonden resultaten. Allereerst het simpele feit dat bepaalde connectieven nou eenmaal een voorkeur hebben voor een bepaald domein, zoals eerder onderzoek al heeft aangetoond – en waar dit onderzoek ook op is gebaseerd. Daarnaast de constatering dat deze voorkeuren zo verweven zijn met het connectief, dat Leeftijd en Genre er geen invloed op hebben.

IN HOEVERRE ONDERSTEUNEN DE RESULTATEN DE THEORIE VAN DE VERTROEBELDE INPUT?

De connectieven bieden in kinderboeken gedeeltelijk dezelfde instructies als dat zij aan volwassenen geven. We zien immers dat *daarom* en *omdat*, overeenkomstig eerdere studies, een uitgesproken objectieve voorkeur hebben. Daarentegen zijn *want* en *dus* beduidend gemixter in hun domeinvoorkeuren dan uit eerder onderzoek is gebleken. Vooral *want* springt hier bovengemiddeld met een verhouding van 1 subjectieve relatie op 1 objectieve relatie. Dit resultaat ondersteunt de theorie van de vertroebelde input. De sterk afwisselende objectieve dan wel subjectieve instructies van *want*, en in mindere mate *dus*, geven Nederlandstalige kinderen immers geen duidelijk beeld over de te interpreteren relatie, wat de toch al moeilijk te vatten subjectiviteit misschien nog wel moeilijker maakt.

In hoofdstuk vijf gaan we in op de betekenis van dit onderzoek in het bredere wetenschappelijke kader, daarbij ooghebbend voor de hyaten, de (on)verklaarbaarheden, en de de ruimte(s) voor vervolgonderzoek.

5. DISCUSSIE

Nederlandstalige kinderen scoren evenredig slecht op het onderscheid tussen subjectieve en objectieve causale relaties. Het is dat feit dat leidde tot deze aanzet om het nog nauwelijks onderzochte schrijfregister 'kinderboeken' te scannen op causaliteit en het gedrag van causale connectieven, daarmee al dan niet een lans brekend voor de theorie van de vertroebelde input.

Op basis van de resultaten zijn veel deelconclusies te trekken, maar er zijn twee conclusies die hen samenvatten. Allereerst lijkt de theorie van de vertroebelde input bevestigd te worden, doordat de van oorsprong subjectieve connectieven *want* en *dus* duidelijk gemixt worden gebruikt. Het is daardoor aannemelijk dat zij geen eenduidige instructies afgeven richting kinderen en dus voor vertroebelde input zorgen. Experimenteel onderzoek om deze theorie aan de praktijk te toetsen, lijkt dan ook een logische vervolgstap op dit exploratieve onderzoek.

Daarmee zijn we er echter nog niet. Dit onderzoek legt ook bloot waar nog kennishyaten zitten: we weten eenvoudigweg nog niet wat het effect van verschijnselen als beperkte causale markering en fragmentatie is op het aanleren van causaliteit, noch of hierin verschillen zijn die een verklaring bieden voor het evenredig slechte scoren van Frans- en Nederlandstalige kinderen. Wel weten we dat het er de schijn van heeft niet-helpend te zijn, als het niet voor causaliteit is, dan toch ten minste voor leessnelheid en tekstbegrip. Dit signaal zou richting schrijvers afgegeven moeten worden. Harde onderzoeksresultaten kunnen hierbij helpend zijn, net zoals meer consensus onder wetenschappers.

Maar causale markering en fragmentatie zijn niet de enige thema's die nader onderzoek behoeven. In dit exploratieve onderzoek is het conditionele *dan* opgenomen als één van de manieren die schrijvers kunnen hanteren om geen gebruik te hoeven maken van causale connectieven. Omdat het niet de hoofdfocus was van het toch al vrij arbeidsintensieve onderzoek, zijn we hier niet al te diep op deze mogelijke handeling ingegaan. Daar het er op zijn minst de schijn van heeft een rol te spelen, blijft de vraag liggen in hoeverre onderspecificatie een manier kan zijn die schrijvers gebruiken om connectieven te omzeilen. Vervolgonderzoek rondom dit thema zou dan ook wenselijk zijn.

Dit onderzoek roept dus nieuwe vragen op. Dat komt deels doordat het onderzoek exploratief van aard was. Kinderboeken zijn nog nauwelijks onderzocht op causaliteitsmarkeringen en connectiefgebruik, laat staan op alle effecten daarvan. Daarnaast was dit onderzoek zelf aan kaders gebonden. Het corpus beslaat met 106 (dan wel 125) kinderboeken en 288 connectieven uit 6 soorten categorieën (A7 t/m I9) slechts een beperkt gedeelte van het gehele register. Meer onderzoek binnen dit register is dan ook wenselijk om de theorie van de vertroebelde input niet alleen te exploreren en te toetsen, maar ook verder te verdiepen. Wellicht dat contrastanalyses binnen en buiten het kinderboekenregister (bijvoorbeeld met boeken voor volwassenen) kunnen helpen om verschillen tussen connectieven en hun voorkeursdomeinen aan het licht te brengen.

Tegelijkertijd moeten we ons ook niet blind staren op de vertroebelde input *in kinderboeken* als enige reden voor de onderzoeksresultaten van Zufferey et al. (in voorbereiding). Naast dat het aan de al eerder genoemde factoren kan liggen, kan vertroebelde input ook afkomstig zijn uit het spraakregister. De ontwikkeling van causale vaardigheden hangt immers niet alleen samen met 'de input van het leesmateriaal', maar ook met de input van de ouders. Wie weet zijn het niet alleen de kinderboeken waarin connectieven gemixte instructies geven, maar ligt het ook aan de ouderlijke input – of is er 'iets gek's' aan de hand met de Franstalige kinderen, of met de representiviteit van de onderzoeksresultaten. Er is dus nog volop ruimte voor vervolgonderzoek.

Op basis van dit onderzoek kan de theorie van de vertroebelde input worden bevestigd. Tegelijkertijd zijn er nog veel vragen onbeantwoord. Dit onderzoek geeft inzicht in de werking van het kinderboekenregister; toont aan dat connectiefgebruik en markering met de leeftijd toeneemt, dat er duidelijke verschillen zijn in gemarkeerdheid tussen de genres en dat domeinvoorkeuren van connectieven robuust zijn naar genre en leeftijd. Het feit dat de profielen van *want* en *dus* een stuk gemixter zijn dan die van *daarom* en *omdat* biedt echter op zichzelf al genoeg aanknopingspunten voor verder onderzoek naar connectiefgebruik in kinderboeken.

LITERATUURLIJST

- Astington, J., Edward, M. (2010). The development of theory of mind in early childhood. In: Tremblay, R. Barr, R., Peters, R., Boivin, M. (eds.). *Encyclopedia on Early Childhood Development*. Montreal, Quebec: Centre of Excellence for Early Childhood Development, 1-6.
<http://www.child-encyclopedia.com/documents/Astington-EdwardANGxp.pdf>
- Bloom, L. en Capatides, J. (1987). Sources of meaning in the acquisitions of complex syntax: the sample case of causality. *Journal of experimental child psychology*, 43, 112-128.
- Canestrelli, Anneloes (2013). Small words, big effects? Subjective versus objective causal connectives in discourse processing (proefschrift). Utrecht: LOT. <http://www.lotpublications.nl/publish/articles/004641/bookpart.pdf>
- Degand, L., en Pander Maat, H. (2003). A contrastive study of Dutch and French causal connectives on the speaker involvement scale. In :Verhagen A., Weijer, J. van de (eds.), *Usage based approaches to Dutch*, Utrecht : LOT, 175-199.
http://www.academia.edu/851166/A_contrastive_study_of_Dutch_and_French_causal_connectives_on_the_Speaker_Involvement_Scale
- Evers-Vermeul, J. (2005). The development of Dutch connectives: change and acquisition as windows on form-function relations (proefschrift). Utrecht: LOT. <http://lotpublications.nl/publish/articles/001378/bookpart.pdf>
- Evers-Vermeul, J. en Sanders, T. (2009). The emergence of Dutch connectives; how cumulative cognitive complexity explains the order of acquisition. *Journal of child language*, 36, 829-854.
- Evers-Vermeul, J. en Sanders, T. (2011). Discovering domains: on the acquisition of causal connectives. *Journal of Pragmatics*, 43, 1645-1662.
- Li, F., Evers-Vermeul, J. en Sanders, T. (2013). Subjectivity and result marking in Mandarin. *Chinese Language and Discourse*, 4 (1), 74-119.
- Land, J. (2009). Zwakke lezers, sterke teksten? Effecten van tekst- en lezerskenmerken op het tekstbegrip en de tekstwaardering van vmbo-leerlingen (Proefschrift). Delft: Eburon.
<http://igitur-archive.library.uu.nl/dissertations/2009-0211-203112/land.pdf>
- Pander Maat (2002). *Tekstanalyse*. Bussum: Coutinho.
- Pander Maat, H. en Degand, L. (2001). Scaling causal relations and connectives in terms of Speaker Involvement. *Cognitive Linguistics*, 12 (3), 211-245.
www.academia.edu/851163/Scaling_causal_relations_and_connectives_in_terms_of_speaker_involvement
- Pander Maat, H. en Sanders, T. (2001). Subjectivity in causal connectives: an empirical study of language in use. *Cognitive Linguistics*, 12 (3), 247-273.
- Sanders, T. en Spooren, W. (ingediend voor publicatie). Causality and subjectivity in discourse: The meaning and use of causal connectives in spontaneous conversation, chat interactions and written text.
- Silfhout, G. van, Evers-Vermeul, J., Sanders, J. (2012). Streven naar begrijpelijkheid: gevolgen voor causaliteit in Bijbelvertalingen. *Tijdschrift voor Taalbeheersing*, 34 (1), 1-25.
- Silfhout, G. van, Evers-Vermeul, J., Sanders, Bergh, H. van den. (ingediend voor publicatie). Connectives and lay-out as processing signals: how textual features affect students' on-line processing and text representation.
- Silfhout, G. van, Evers-Vermeul, J., Sanders, T. (2012). Dus daarom was zo'n pruijk geen pretje: tekstbegrip in het voortgezet onderwijs. *Didaktief* 42 (8), 30-31.
- Spooren, W. (1997). The processing of underspecified coherence relations. *Discourse Processes*, 24 (1), 149-168.
- Stukker, N, Sanders, T. en Verhagen, A. (2008). Causality in verbs and in discourse connectives: converging evidence of cross-level parallels in Dutch linguistic categorization. *Journal of pragmatics*, 40 (7), 1296-322.
- Stukker, N. en Sanders, T. (2009). Another('s) perspective on subjectivity in causal connectives: a usage-based analysis of volitional causal relations. *Discours*, 4, <http://discours.revues.org/7260>
- Stukker, N. en Sanders, T. (2012). Subjectivity and prototype structure in causal connectives: a cross-linguistic perspective. *Journal of Pragmatics*, 44 (2), 169-190.
- Veen, R. van. (2011). The acquisition of causal connectives: the role of parental input and cognitive complexity (Proefschrift). <http://igitur-archive.library.uu.nl/dissertations/2011-1028-201004/vanVeen.pdf>
- Zufferey, S, Mak, W. en Sanders, T. (in voorbereiding). A cross-linguistic perspective on the acquisition of causal connectives and their domains of use in French and Dutch.

BIJLAGE I – E-MAIL UITGEVERIJ

+ Nieuw Beantwoorden | Verwijderen Archiveren Ongewenst | Opruimen Verplaatsen naar | Categorieën | ...

Mini-informatie., referentienummer 407095 ↑ ↓ ×

 abonnementen ([redacted]@noordhoff.nl) [Toevoegen aan contactpersonen](#) 18-6-2013 ▶
Aan: [redacted] ▼

Geachte mevrouw Pardoel,

Na overleg met de uitgever het volgende.

De boekjes zijn inderdaad bedoeld voor groep 3 t/m 5. Daar zit veel niveauverschil in. Daarom bestaat er ook een overlap met de andere series. De meeste AVI-scores (de laatste 2 verzendingen zijn op AVI geschreven) vallen in de categorie voor groep 4.

Hopende u hiermee van dienst te zijn geweest.

Met vriendelijke groet,

Noordhoff Uitgevers

[redacted]

BIJLAGE II - BOEKENLIJST

Nr.	Genre ⁹	Leeftijd ¹⁰	Boek	Auteur	Jaar	Vertaling	Zinnen
1.	A	M3	Woezel en pip: een heel groot feest	Guusje Nederhorst	2012	nee	150
2.	A	M3	Dat lust ik niet!	Jonas Boets	2012	Nee	150
3.	A	M3	Druk, druk, druk	Annemarie Bont	2004	Nee	150
4.	A	M3	Juf gaat weg!	Henk Hokke	2008	Nee	150
5.	A	M3	Heksje Heks	Gonneke Huizing	2002	Nee	150
6.	A	M3	Leen is ziek	Alja Verdonck	2008	Nee	150
7.	A	M3	Wat fijn dat hij er is	Ben Kuipers	1999	Nee	150
8.	A	M3	Bezoek in de nacht	Lydia Rood	2004	Nee	150
9.	A	E3	Pip heeft pech	Vivian den Hollander	2009	Nee	150
10.	A	E3	Een dag in de duinen	Hans Kuyper	2008	Nee	150
11.	A	E3	Durf voor drie	Bart Moeyaert	2007	Nee	150
12.	A	E3	Een konijn voor Lot	Marianne Busser	2008	Nee	150
13.	A	E3	Hee, een fee	Femke Dekker	2008	Nee	150
14.	A	E3	Nooit meer vrienden	Dirk Nielandt	2010	Nee	150
15.	A	E3	De vliegfiets	Jaap de Vries	2007	Nee	150
16.	A	E3	Hip de haas	Marianne Witte	2010	Nee	150
17.	A	M4	Opa Engel	Daniëlle Schothorst	2011	Nee	150
18.	A	M4	Niet bijten, Dolfje!	Paul van Loon	2009	Nee	150
19.	A	M4	De brokkendief	Vrouwke Klapwijk	2007	Nee	150
20.	A	M4	Broer te koop!	Inge Bergh	2009	Nee	128
21.	A	M4	Rondje stout	Jolanda Horsten	2012	Nee	150
22.	A	M4	Het geheime pakje	Isabel van Duijne	2011	Nee	150
23.	A	M4	Twee keer een	Ann Lootens	2007	Nee	150
24.	A	M4	Ik wil geen bril!	Marjon Hoffman	2008	Nee	150
25.	A	E4	Prinses gezocht	Joke Reijnders	2008	Nee	150
26.	A	E4	Jim en de bonenstaak	Harmen van Straaten	2009	Nee	150
27.	A	E4	Boeven en rode hartjes	Gil vander Heyden	2007	Nee	150
28.	A	E4	Vinden ze ons dan niet schattig?	Anneke Scholtens	2007	Nee	150
29.	A	E4	Een station te ver	Gerard Tonen	2008	Nee	150
30.	A	E4	Maartje Meermin zoekt de schat	Kelly McKain	2008	Uit het Engels; Robbert Hak	150
31.	A	E4	De ketting van één miljoen	Mirjam Mous	2008	Nee	150
32.	A	E4	Een duik in de bladerzee	Peter Vervloed	2007	Nee	172
33.	A	M5	Achter de Zeven Sloten	Anne Takens	2012	Nee	150
34.	A	A5	Schatten zoeken	Peter-Paul Rauwerda	2007	Nee	150
35.	A	A5	De twaalfde man	Hilde Vandermeeren	2004	Nee	150
36.	A	M5	Zwervertje	Ann Stolting	2005	Nee	150
37.	A	M5	Geheime briefjes: avontuur in de kelder	Debora Zachariasse	2009	Nee	150
38.	A	A5	Cas en Maartje in de herfst	Arja van Velzen- Wijnen	2006	Nee	150
39.	A	A5	Duizend pannenkoeken	Truus van de Waarsenburg	2004	Nee	150
40.	A	M5	Dóórlopen, Jodi!	Selma Noort	2008	Nee	150
41.	A	E5	Oude, trouwe Lobbes	Rian Visser	2007	Nee	150
42.	A	A5	Een spetter op de Spiegel	Dolf Verroen	2004	Nee	150
43.	A	A5	Thijs en de kluizenaar	Hendrickje Spoor	2005	Nee	150
44.	A	A5	Stevenson	Peter Smit	2006	Nee	150
45.	A	E5	Vals alarm	Marian Schalk- Meijering	2005	Nee	150
46.	A	M5	Hoe je van niets iets kunt maken	Gesineke Veerman	2010	Nee	150
47.	A	A5	Opa's toverkoffer	Monique van der Zanden	2006	Nee	150

⁹ A=amuserend, I=informatief.

¹⁰ Aangeduid met avi-niveau of 'vanaf'-leeftijd van het boek.

48.	A	E5	Heksen poespas	Marjolein Snoeij	2008	Nee	150
49.	I	7	De vliegende keuken: een reisverhaal vol lekkere recepten	Dirk Nielandt	2000	Nee	150
50.	I	7	Vandaag ben ik een...Tovenaar! (Vol leuke knutsel- en verkleedtips)	Vivian den Hollander	2005	Nee	150
51.	I	7	Mijn eerste docubook: dieren van de boerderij: varkens	Rachael Bell	2006	Uit het Engels; T. Dijkhof	96
52.	I	7	Mijn eerste docubook: Wat zijn...? Eilanden	Claire Llewellyn	2007	Idem.	91
53.	I	7	Mijn eerste docubook: Wat zijn...? Rivieren	Andy Owen en Miranda Ashwell	1998	Idem.	108
54.	I	7	Mijn eerste docubook: Steen	Chris Oxlade	2007	Idem.	106
55.	I	7	Het kan me niet schelen! Over kinderen en respect	Brian Moses en Mikle Gordon	1998	Uit het Engels; Jos van Hest	99
56.	I	7	Mijn eerste docu-boek: Houtblazers	Wendy Lynch	2002	Uit het Engels; T. Dijkhof	102
57.	I	7	Mijn wereld: fietsen	Henk Hokke	1991	Uit het Engels; Donna Bailey	83
58.	I	7	De grootste, de gevaarlijkste en andere bijzondere dieren	Jozua Douglas	2011	Nee	183
59.	I	7	Jazz-ballet	Kathryn Clay	2011	Uit het Engels; Ada Kuijstermans	31
60.	I	7	Ik zorg voor mijn hond	Núria Roca	2006	Uit het Catalaans	177
61.	I	7	Op reis met het vliegtuig	Pierre Winters	2010	Nee	143
62.	I	7	Later word ik dierenarts	Hilde Vandermeeren	2006	Nee	65
63.	I	7	Ben jij een bij?	Judy Allen	2001	Uit het Engels; J.H. Gever	91
64.	I	7	Metaal	Cassie Mayer	2008	Uit het Engels; W. Khontrong	32
65.	I	8	De kijkdoos: N124: op judo	Marian van Gog	2009	Nee	91
66.	I	8	De kijkdoos: N103: het kasteel	Marian van Gog	2007	Nee	89
67.	I	8	De kijkdoos: N90: de bakker	Anke van Hasselt	2005	Nee	91
68.	I	8	De kijkdoos: de kinderboekenweek	Isabelle de Ridder	2011	Nee	85
69.	I	8	De kijkdoos: de kraamzuster	Lydia van Anandel	2000	Nee	69
70.	I	8	Mini-informatie:N268: Ooms en tantes	Meis Thewissen	2009	Nee	99
71.	I	8	Mini-informatie: N217: Trouwen	Jeanny Muskens	2006	Nee	103
72.	I	8	Mini-informatie: N116: Melk	Ria van der Kraan	1999	Nee	99
73.	I	8	Mini-informatie: N282: Hoe wordt een film gemaakt?	Minke van Dam	2010	Nee	144
74.	I	8	Mini-informatie: de kapper	Karin van Munster	2012	Nee	91
75.	I	8	Knaag gezond, Geronimo!	Geronimo Stilton	2009	Uit het Italiaans; Loes Randazzo	185
76.	I	8	Ballet voor jonge dansers: van balletles tot uitvoering	Kate Castle	2006	Uit het Engels; Catalien van Paassen	185
77.	I	8	Mijn eerste boek over: huisdieren	Liz Gogerly	2004	Uit het Engels; T. Dijkhof	74
78.	I	8	Het grote kinderverfboek: van kleurplezier tot waterverfpret	Alex Bernfels	2007	Uit het Duits; Akkie de Jong	185
79.	I	8	Mijn eerste docu-boek: Auguste Rodin	Richard Tames	2002	Uit het Engels; T. Dijkhof	92
80.	I	8	Kracht: spannende proefjes met krachten en evenwicht	Ulrike Berger	2004	Uit het Duits; Ria de Rijke	183
81.	I	9	In de as gelegd: de ontdekking van Pompeii	Mary Lindeen	2009	Uit het Engels; Gerard Kingma	150
82.	I	9	Bij de piraten	Christa Holtei en Günther Jakobs	2007	Uit het Duits; Marleen	150

83.	I	9	Linde In de tuinen van Monet	Christina Björk en Lena Anderson	2010	Fröhlich Uit het Zweeds; Marijke Keitz et al.	150
84.	I	9	Het leven in Saoedi-Arabië	Cath Senker	2007	Uit het Engels; T. Dijkhof	150
85.	I	9	Kracht: hoe word ik sterker?	Ellen Labrecque	2013	Uit het Engels; Vrouwke Klapwijk-ter Meer	125
86.	I	9	Orginele knutsels met papier-maché	Renée Schwarz	2006	Uit het Engels; Mirjam Bosman	150
87.	I	9	Handboek Prinses: hoe word ik een echte	Prinses Megarella en Prinses Luciella	2003	Uit het Engels; W. Davids	128
88.	I	9	Maak & Speel: Muziekinstrumenten	Anna-Maria D'Cruz	2007	Uit het Engels; Karin Beneken Kolmer	150
89.	I	9	Moeten apen ook naar de tandarts? En andere vragen aan de verzorgers in de dierentuin	Piet Duizer	2009	Nee	179
90.	I	9	Egels, bijen en andere dieren in de tuin.	Monika Lange	2006	Uit het Duits; Marleen Fröhlich	150
91.	I	9	Mijn eerste docu-boek: wat is het.. kanker	Angela Royston	2006	Uit het Engels; T. Dijkhof	105
92.	I	9	Leven in de Woestijn	Gerard Legg	2007	Uit het Engels; Karin Beneken Kolmer	180
93.	I	9	Met het oog op: Japan	Richard en Sheila Tames	2006	Uit het Engels; Karin Beneken Kolmer	180
94.	I	9	Leonardo da Vinci: genie en kunstenaar	Laura Layton	2009	Uit het Engels; Gerard Kingma	180
95.	I	9	Legendes van de zee: Scheepswrakken	Adrian Vigliano	2011	Uit het Engels; Marjon Dahlmans	93
96.	I	9	Mijn lichaam: Spieren & Skelet	Anita Ganeri	2004	Uit het Engels; T. Dijkhof	180
97.	I	7	De archeoloog	Liesbet Slegers	2010	Nee	94
98.	I	7	Tom en het masker van de farao	Diane Morel	2009	Uit het Engels; Reina Ollivier	150
99.	I	7	Op bezoek in Duitsland	Rob Alcraft	2012	Uit het Engels; Kitty Polderman	84
100.	I	7	Mijn stamboom	Mick Manning	2010	Uit het Engels; Karin Beneken Kolmer	85
101.	I	7	Reis om de wereld	Leonora Farkas	2009	Uit het Engels; Joke Linders	124
102.	I	7	Indianen	Suzan Boshouwers	2012	Nee	156
103.	I	8	Doorzichtig	Marie-José Balm	1999	Nee	79
104.	I	8	Mini-informatie: N220: Thee	Ria van der Kraan	2006	Nee	96
105.	I	8	Dino's	Philip Ardagh	2010	Uit het Engels; Greet Bauweleers	180
106.	I	8	Naar het ziekenhuis	Sylvie Vanhoucke	2000	Nee	180

Uitbreiding boekenlijst voor domeinanalyses

Nr.	Genre ¹¹	Leeftijd ¹²	Boek	Auteur	Jaar	Vertaling
107.	A	M3	Lekker zelf lezen met Jacques Vriens	Jacques Vriens	2011	Nee
108.	A	M3	Piep!	Heleen Buth-Villierius	2006	Nee
109.	A	M3	Een zon op een stok	Stefan Boonen	2006	Nee
110.	A	M3	Wat een mop!	Erik van Os	2011	Nee
111.	A	E3	Daar is Dokkie weer!	Ineke Goedegebuure-Remmelzwaal	2007	Nee
112.	A	E3	Met mees in de bus	Anneke Scholtens	2009	Nee
113.	A	E3	Tijn wil óók sterk zijn	Christel v. Bourgondië	2011	Nee
114.	A	E3	Bang voor hondenweer	Brigitte Bosman	2008	Nee
115.	A	E3	De parel. Over zeemeerminnen en de zee.	Mirjam Oldenhave	2008	Nee
116.	A	E3	Eerlijk is eerlijk.	Jolanda Dijkmeijer	2006	Nee
117.	I	7	Raaf ree, lees je mee?	Henriëtte Boerendans	2011	Nee
118.	I	7	Alice in Wonderland – de musical. Achter de schermen met K3	Studio 100	2011	Nee
119.	A	M4	Wat als...	Bert Kuipers	2007	Nee
120.	I	8	Hoe kan het dat... Pinguïns niet kunnen vliegen? En andere vragen over de poolgebieden.	Pat Jacobs	2012	Uit het Engels; Karin Beneken Kolmer
121.	I	7	Willewete: Dinosaurussen	Jozua Douglas	2012	Nee
122.	I	7	Willewete: Vulkanen	Pierre Winters	2012	Nee
123.	I	8	Het Grote Hoe Wat Waarom Boek	Hilde van Craen	2004	Nee
124.	I	8	Ik+jij=wij	Marja Baseler	2010	Nee
125.	A	A5	Verboden te lezen	Arco Struik	2012	Nee

¹¹ A=amuserend, I=informatief.

¹² Aangeduid met avi-niveau of 'vanaf'-leeftijd van het boek.

BIJLAGE III – ANALYSE BEOORDELAAR I

MOTIVATIE DOMEINKEUZES

LEEFTIJD 7. AMUSEREND.

Want

	Boeknr.	Zinsnr.	Context	Motivatie	Domein
1.	1	72	woezel en pip gaan snel op weg. want de wei is heel ver.	Het gegeven (want: subjectieve uitspraak, maar objectief meetbaar, en waarschijnlijk de conclusie van W&P) dat 'Woezel en pip snel op weg gaan' komt voort uit het geven 'de wei is heel ver'.	Volitioneel
2.	4	>150 (2)	zoek er maar een uit', zegt juf Tom pakt een poes. 'die is leuk', zegt hij. want die heeft een vlek.'	De conclusie 'die is leuk' komt voort uit het gegeven 'die heeft een vlek'. (ogen personage, maar conclusie i.p.v.eigen overtuiging)	Epistemisch
3.	5	>150 (2)	Ze gaat naar de deur. 'Poes, poes,' roept ze. En nog een keer: 'Poes, poes.' Dat is niet slim. Want in het bos is geen poes.	De conclusie 'dat is niet slim' komt voort uit het gegeven 'in het bos is geen poes'. (oordeel schrijver)	Epistemisch
4.	6	68	jan is nog steeds boos. want hij kreeg geen kers.	Het gegeven 'Jan is nog steeds boos' komt voort uit het gegeven 'hij kreeg geen kers'. <i>Mentaal proces, staat van zijn.</i>	Non-volitioneel
5.	6	101	er rolt een traan uit haar oog. een boom in haar buik... dat wil leen niet. de juf ziet dat leen huilt. 'wat scheelt er, leen?' 'niets,' snuft leen. Want als ze het zegt, dan is de juf vast boos. dat wil leen niet.	Het gegeven dat Leen 'niets' snuft op de vraag 'wat scheelt er, Leen?' komt voort uit het gegeven 'als ze het zegt, dan is de juf vast boos'.	Volitioneel
6.	7	23	Het komt door het kind,' zegt Poek. 'Dáár is hij druk mee. De baas is nu papa. Want het kind is er.	Het gegeven 'de baas is nu papa' komt voort uit het gegeven 'het kind is er'. Non-volitioneel: 'de baas' had enige invloed (maar ook dan: tot op zekere hoogte) op 'het kind <i>komt</i> er, maar op het daadwerkelijk verschijnen van 'het kind' moet hij zijn meerdere erkennen in 'de natuur'.	Non-volitioneel
7.	8	19	Er piept een scharnier. Maar dat hoor je niet, want je slaapt.	Het gegeven 'er piept een scharnier, maar dat hoor je niet' komt voort uit het gegeven 'je slaapt'. Een automatisch proces, waar menselijke intenties weinig invloed op hebben. Daarom: non-volitioneel.	Non-volitioneel
8.	9	17	Pip wil niet te laat komen. Zeker niet vandaag. Want nu gaan ze door met het plan.	Het gegeven 'Pip wil zeker niet [vandaag] te laat komen' komt voort uit het gegeven 'nu gaan ze door met het plan. Modaliteit; Pip's wil. Automatische intentie tot handelen.	Non-Volitioneel
9.	10.	85	Ze neemt de wc voor mannen. Want daar mag haar moeder niet in.	De handeling 'Pip neemt de wc voor mannen' komt voort uit het gegeven 'daar mag haar moeder niet in'; intentionele handeling.	Volitioneel
10.	11.	>150	Ik gilde: 'Ik win!' Ik sprong op en neer. En ineens bleef ik staan. Want ineens was Mona	De handeling 'ineens bleef ik staan' komt voort uit het gegeven 'ineens was Mona daar'. Intentionele handeling.	Volitioneel

daar.
 Ze pakt mijn arm.
 'Gil niet zo,' zei ze
 Ze gilde zelf ook, maar ja.
 Zij is tien.
 Wie tien is, mag gillen

11.	11.	>150	"Zo'n brief zal het wel zijn. Je zou hem kunnen openmaken. Dat kan met damp en water. Dan laat de lijm los. Maar doe dat maar niet, Rosie. Een brief is geheim. Loop naar de bus en doe de brief erin. Want daar hoort hij."	De opdracht 'loop naar de bus en doe de brief erin' komt voort uit het gegeven 'daar hoort hij'.	Speech-act
12.	12	>150	Ik moet ook weg,' zegt Tom. We eten vroeg, want ik moet naar voetbal.'	Het gegeven 'we eten vroeg' komt voort uit het gegeven 'ik moet naar voetbal'.	Volitioneel

Dus

	Boeknr.	Zinsnr.		Motivatie	Domein
1.	1	32	tante lacht. 'de zon heeft er zin in. dat is waar. dus lees een boek in het gras. of ren naar de zee. maak er zelf een feest van!'	Het gegeven 'de zon heeft er zin in, dat is waar' leidt tot de aanbeveling 'lees een boek in het gras of ren naar de zee. maak er zelf een feest van'	Speech act
2.	1	>150	dag woezel, dag pip. je was heel lang weg. en nu ben je er weer! dus is het feest. een heel groot feest.'	Het gegeven 'je was heel lang weg en nu ben je er weer' leidt tot de conclusie 'het is feest, een heel groot feest'.	Epistemisch
3.	2	>150	Lukas is blij. Ma is niet meer boos. En zijn bord is leeg. Dus mag hij weg.	Het gegeven dat 'ma niet meer boos [is] en zijn bord leeg [is]' leidt tot de conclusie [dat zijn moeder vindt] dat 'hij weg [mag]	Epistemisch
4.	3	86	Ik weet een gat in de markt. Veel mensen zijn druk, druk, druk. Ze hebben geen tijd. Net als je vader. Dus gaan wij zaken doen in tijd.	Het gegeven dat 'veel mensen druk, druk, druk [zijn]' en 'net als je vader geen tijd [hebben]' leidt tot de situatie/handeling dat 'wij zaken [gaan] doen in tijd'.	Volitioneel
5.	6	49	fien en piet en saar zijn ziek. dus gaf de juf ons ook hun deel. toch krijg je niets,' zegt leen.	Het gegeven 'fiet en piet en saar zijn ziek' leidt tot de handeling 'de juf gaf [ons] ook hun deel'.	Volitioneel
6.	6	>150	De arts weet niets van die pit. dus denkt hij dat het griep is.	Het gegeven 'de arts weet niets van die pit' leidt tot de conclusie '[hij] denkt dat het griep is'. Conclusie van personage A over personage B (de arts). Daarom: epistemisch.	Epistemisch
7.	9	13	Maar ze vindt dansen wel heel leuk. Daarom ging ze al vroeg naar huis. Maar ze vergat haar schoentjes. Dus moest ze terug.	Het gegeven 'ze vergat haar schoentjes' leidt tot [de overtuiging van het personage] 'ze moest terug'.	Epistemisch
8.	10	>150 (1)	Er komt een oude auto over de dijk. De man aan het stuur is ook oud. Hij rijdt naar de boot. Daar stapt hij uit. Kaai vliegt hem om de hals. Sara's moeder krijgt een hand. Dus dat is pake Japik!	Het gegeven dat 'Kaai [hem] om de hals vliegt]' en 'Sara's moeder een hand [krijgt]' leidt tot de observatie dat 'dat pake Japik is!'	Epistemisch

9.	10	>150 (2)	Nou,' zegt pake Japik. 'Daar gaan we dan. Denk eraan, Sara! Je was een nacht in een hut. En een nacht op het wad. En een dag in de duinen. Dat was dapper. Je kunt dus heel dapper zijn.'	Het gegeven dat 'dat heel dapper was', leidt tot de conclusie dat 'je heel dapper [kunt] zijn'.	Epistemisch
10.	11	>150	Pijn doen mag niet. Dus krab ik Mona niet. Ik bijt haar niet. En ik eet haar niet op. Al lust ik haar rauw.	Het gegeven 'pijn doen mag niet' leidt tot de (non-) handeling 'ik krab Mona niet'.	Volitioneel
11.	12	>150	Hij zat in onze tuin,' zegt de man. Toen zag ik opeens een papier aan een boom. Dus heb ik Pluis maar naar huis gebracht.'	Het gegeven 'toen zag ik opeens een papier aan een boom' leidt tot de handeling dat '[ik] Pluis maar naar huis [heb] gebracht.'	Volitioneel
12.	15	>150	Wouter kijk naar de tafel. De tafel is leeg. Was hij al klaar met de fiets? Hij weet het niet meer. Maar er ligt echt niks meer. De fiets moet dus wel klaar zijn.	Het observatie 'er ligt echt niks meer' leidt tot de [algemene] conclusie [van het personage] 'de fiets moet wel klaar zijn'.	Epistemisch

Omdat

	Boeknr.	Zinsnr.		Motivatie	Domein
1.-	9	>150	Waarom kijk je zo droevig?' Pip begint te huilen. ' Omdat mijn voet zo'n pijn doet.'	Het (impliciete) gegeven 'Pip kijkt droevig' komt voort uit het gegeven 'mijn voet doet zo'n pijn'.	Non-volitioneel
2.	11	14	Ze liep een eind door. Een paar stappen maar. Ze bleef staan omdat het moest. De brief wilde met haar mee.	Het gegeven 'ze bleef staan' komt voort uit het gegeven 'het moest'. Hoewel het personage (Rosie) een onbedaarlijk verlangen voelt om de brief, die niet voor haar bestemd is, tóch mee te nemen, had ze ervoor kunnen kiezen om door /weg te lopen. Daarmee is dit een volitionele handeling.	Volitioneel
3.	12	15	Dan plukt hij wat grassprietten. 'Hier, Pluis, alsjeblijft. Dit is voor jou. Omdat je zo lief bent.'	De uitspraak 'hier Pluis, alsjeblijft, dit is voor jou' komt voort uit het (voor het personage) gegeven dat 'je zo lief bent'. Met het uitspreken van de woorden zijn de grassprietten van Pluis geworden.	Speech act
4.	107	P66	Is het de Akkerstraat?' vraagt hij. 'Ja, die is het!' roept opa en hij lacht. 'Ik woon er al vijftig jaar.' 'Hoe kunt u het dan vergeten?' 'Nou...eh...omdat...' ' Omdat opa mijn opa is,' zegt Anke.	Het (impliciete) gegeven dat opa de straat kan vergeten waar hij al 50 jaar woont, komt voort uit het gegeven dat 'opa mijn opa is'. Vergeten is geen intentionele handeling.	Non-volitioneel
5.	107	P72	Waarom doe je dan zo boos?' ' Omdat ... ik een ouwe vent ben.'	Het impliciete gegeven dat 'ik zo boos [doe]' komt voort uit het gegeven dat 'ik een ouwe vent ben'. Het gaat hier om boos <i>doen</i> . Dat valt onder emotioneel gedrag dat te controleren valt.	Volitioneel
6.	108	P37	je kunt wel op hem trappen, zegt stan. als je dat doet! dreigt saar. doe niet zo raar stan, zegt mam. waarom zeg je dat? stan zegt: ik bedoel... per ongeluk op hem trappen.	Het gegeven dat je 'per ongeluk op hem kunt trappen' komt voort uit het gegeven dat 'je hem dan niet ziet'. Per ongeluk geeft al aan dat het niet intentioneel is, en dus non-volitioneel.	Non-volitioneel

7.	108	P38	omdat je hem dan niet ziet. jij bent jaloers omdat ik een hamster heb. en jij niet.	De conclusie 'jij bent jaloers' komt voort uit het gegeven 'ik heb een hamster, en jij niet'. In de ogen van het personage is het ongetwijfeld waarheid, maar het is een niet-bevestigde conclusie over een ander. Daarmee is het subjectief.	Epistemisch
8.	109	1	Met één hand raapt Emma de echte bloem op. 'Die is voor jou,' zegt ze. 'Omdat je me geholpen hebt.'	De uitspraak 'die is voor jou' komt voort uit het gegeven dat 'je me geholpen hebt'. Met de uitspraak is de bloem van eigenaar gewisseld.	Speech-act
9.	110	1	Hij geeft de ijsbeer een pakje. 'Omdat je zo lief bent.'	De handeling dat 'hij de ijsbeer een pakje [geeft]' komt voort uit het gegeven dat 'je zo lief bent'; intentionele handeling.	Volitioneel
10.	115	1	Ze durfde bijna niet naar die mevrouw te kijken. Ze was een beetje bang voor haar. Dat kwam omdat ze had gejokt.	Het gegeven 'ze was een beetje bang voor haar' komt voort uit het gegeven 'ze had gejokt'; niet-intentionele mentale staat van zijn.	Non-volitioneel
11.	115	2	En ze wilde ook niet met Sanne spelen. Omdat Sanne zei dat ze niet eerlijk was.	Het gegeven 'ze wilde niet met Sanne spelen' komt voort uit het gegeven 'Sanne zei dat ze niet eerlijk was'.	Non-volitioneel
12.	116	P6	Lana gaat niet lopen. Ze kán niet eens lopen. Maar wel heel goed zwemmen. Dat komt omdat ze een zee-meer-min is.	Het gegeven 'Ze kán niet eens lopen, maar wel heel goed zwemmen' komt voort uit het gegeven dat 'ze een zee-meer-min is'.	Non-volitioneel

Daarom

	Boeknr.	Zinsnr.		Motivatie	Domein
1.	7	>150	Stijn is er. Daarom ben jij kwaad.	Het gegeven 'Daan is er' leidt tot de conclusie [van een ander] 'jij bent kwaad'. Echter, kwaadheid is objectief waar te nemen. Daarom past dit beter: Het gegeven 'Daan is er' leidt tot de observatie (en dus: het objectief waarneembare feit) 'jij bent kwaad'	Non-volitioneel
2.	8	41	De trol weet het, van de schat. Daar komt hij juist voor. Daarom heeft hij die zak. Daar moeten het goud en het zilver in.	Het gegeven 'De trol weet het, van de schat. Daar komt hij juist voor' leidt tot het gegeven dat 'hij die zak [heeft]'.	Volitioneel
3.	9	11	Maar ze vindt dansen wel heel leuk. Daarom ging ze al vroeg naar huis.	Het gegeven dat '[ze] dansen wel heel leuk vindt', veroorzaakt de handeling dat '[ze] al vroeg van huis [ging]'. Intentionele handeling.	Volitioneel
4.	9	65	Maloe fluistert: 'Let maar niet op Sterre. Zij wil altijd de beste zijn! Daarom zegt ze dit nu.'	Het gegeven 'Sterre wil altijd de beste zijn' leidt tot de conclusie [van het personage] '{daarom} zegt ze dit nu.' Met deze uitspraak zegt personage A iets over personage B wat niet waar te nemen is, noch bevestigd is. Daarmee is het subjectief.	Epistemisch
5.	14	>150	Kaat ziet dat Daan door het raam kijkt. Daarom lacht ze heel hard. Robin is nu haar beste vriend. Dat moet Daan goed weten.	Het gegeven dat 'Kaat [Daan] door het raam [ziet] kijken' veroorzaakt de handeling dat 'ze heel hard [lacht]'. De lach wordt intentioneel ingezet, om Daan te laten voelen dat ze het heus ook leuk heeft zonder hem. Daarnaast is het natuurlijk gewoon een te controleren emotionele handeling.	Volitioneel
6.	108	P28	er was een dier uit de bak. stan hielp mij om hem te pakken.	Het gegeven 'er was een dier uit de bak, stan hielp mij om hem te pakken' leidt tot het gegeven 'daarom is hij zo lang hier'; <i>ergens zijn</i> is over het	Volitioneel

			daarom is hij zo lang hier.	algemeen intentioneel. Stan kiest ervoor om te helpen het hier dier uit de bak te pakken. Hij had dat ook niet kunnen doen.	
7.	109	2	Het lijkt wel een zon op een stokje. Mam knikt. ' Daarom heet deze bloem ook zo. Het is een zonnebloem.'	Het gegeven 'het lijkt wel een zon op een stokje' leidt tot het gegeven 'daarom heet deze bloem ook zo'.	Non-volitioneel
8.	111	P33	Ik vind het leuk om de pijlen te pakken, maar dat vindt Koen niet goed. Hij is bang dat de pijlen stukgaan. Dat is per ongeluk wel eens gebeurd. Daarom doe ik dat niet meer.	Het gegeven 'het is per ongeluk wel eens gebeurd [dat de pijlen stukgaan als ik ze pak]' leidt tot de non-handeling 'daarom doe ik dat niet meer'.	Volitioneel
9.	112 (2)	2	Mees Kaas heeft vaak een geel pak aan. Daarom noemt de klas hem mees Kaas.	Het gegeven 'Mees Kaas heeft vaak een geel pak aan' leidt tot de handeling 'de klas noemt hem mees kaas'.	Volitioneel
10.	113	1	Tijn wil net zo hard rennen als Lot. Daarom oefent hij.	Het gegeven 'Tim wil net zo hard rennen als Lot' leidt tot het gegeven '{daarom} oefent hij'	Volitioneel
11.	114	P55	Een van de vakantiegangers werd ziek van het geschommel. Daarom wilde ik de boot naar de overkant van het meer varen om een rustiger plekje te zoeken.	Het gegeven 'een van de vakantiegangers werd ziek van het geschommel' leidt tot het gegeven '{daarom} wilde ik de boot naar de overkant van het meer varen om een rustiger plekje te zoeken'.	Non-volitioneel
12.	116	P23	Je vindt een zeekoe in een warm deel van de zee. Of in een ondiepe rivier. Hij beweegt zich heel langzaam. En sierlijk. Daarom dachten die stoere zeelui dat ze een vrouw zagen. Een vrouw met een vissenstaart.	Het gegeven dat 'een zeekoe' zich heel langzaam en sierlijk [beweegt]' leidt tot het gegeven dat 'die stoere zeelui [dachten] dat ze een vrouw zagen.' Mentale staat van zijn; niet-intentioneel.	Non-volitioneel

LEEFTIJD 7. INFORMEREND.

Want

	Boeknr.	Zinsnr.		Motivatie	Domein
1.	49	74	Het tuig schudt en sputtert. Alle kinderen haasten zich naar binnen. Net op tijd, want de deur klapt dicht en ze stijgen weer op.	De observatie 'alle kinderen haasten zich terug naar binnen' leidt tot de conclusie 'net op tijd'. Die conclusie [van de schrijver] komt voort uit het gegeven 'de deur klapt dicht en ze stijgen weer op'.	Epistemisch
2.	50	50	En natuurlijk is een toverstaf erg belangrijk, want anders kan er niet getoverd worden.	De conclusie 'en natuurlijk is een toverstaf erg belangrijk' komt voort uit het gegeven 'anders kan er niet getoverd worden'. Conclusie van de schrijver.	Epistemisch
3.	50	137	Schud met het derde (lege) doosje. Vraag: 'Horen jullie de lucifers?'	De conclusie/verwachting 'het antwoord zal 'ja' zijn' komt voort uit het gegeven 'iedereen hoort het geheime doosje op je	Epistemisch

			Het antwoord zal 'ja' zijn, want iedereen hoort het geheime doosje op je arm.	arm'. Dit is een verwachting van de schrijver. Daarmee is het nog geen realiteit.	
4.	60	48	Nu is het tijd om hem nog een paar eenvoudige dingen te leren, zoals 'Zit!', 'Blijven!' en 'Liggen!'. Maar natuurlijk wel één ding tegelijk want anders raakt hij in de war.	De conclusie 'nu is het tijd om hem nog een paar eenvoudige dingen te leren (...)' Maar natuurlijk wel één ding tegelijk' komt voort uit het gegeven 'anders raakt hij in de war'. Oogpunt van de schrijver.	Epistemisch
5.	60	>150	(Onder het kopje 'Tips van de dierenarts') Jonge puppy's mogen geen trappen op of af, want zo zouden zij hun rug pijn kunnen doen.	De conclusie 'jonge puppy's mogen geen trappen op of af' komt voort uit het gegeven 'zo zouden ze hun rug pijn kunnen doen'. De zin staat onder het kopje 'tips van de dierenarts'. De dierenarts is dus 'het personage' door wiens ogen we de relatie bezien. Echter, dit is ook een algemene redenering. Immers: Als puppy's hun rug pijn zouden kunnen doen bij het traplopen, dan vindt het gros van de mensen ongetwijfeld dat ze geen trappen op of af mogen.	Non-volitioneel
6.	63	44	In de bloemen zit een zoete vloeistof. Die heet nectar en zit heel diep verborgen. Dit geeft niet, want je hebt een lange tong waarmee je erbij kunt.	De conclusie 'nectar zit heel diep verborgen. Dit geeft niet' komt voort uit het gegeven 'je hebt een lange tong waarmee je erbij kunt'. Conclusie van de schrijver.	Epistemisch
7.	63	69	Blijf goed bij de rest, want je bent onderdeel van een zwerm.	De waarschuwing 'blijf goed bij de rest' komt voort uit het gegeven 'je bent onderdeel van een zwerm'.	Speech act
8.	97	23	Daarna graaft het team van archeologen met schop en truweel verder. Voorzichtig, want misschien zit er wel iets breekbaars in de grond!	Het gegeven 'daarna graaft het team van archeologen [voorzichtig] met schop en truweel verder' komt voort uit het gegeven '[er zit] misschien wel iets breekbaars in de grond'.	Volitioneel
9.	98	20	Ze hebben er geen idee van dat ze weldra een spannend avontuur zullen beleven. Want Weedon en Miss Hatch zijn in de buurt!	De conclusie dat ze weldra een spannend avontuur zullen beleven' komt voort uit het gegeven 'Weedon en Miss Hatch zijn in de buurt!' Inschatting van de schrijver.	Epistemisch
10.	98	63	Miss Hatch en Weedon lopen niet lang op vrije voeten, want dino Tom heeft de politie gewaarschuwd.	De conclusie 'Miss Hatch en Weedon lopen niet lang op vrije voeten' komt voort uit het gegeven 'dino Tom heeft de politie gewaarschuwd'; verwachting van de schrijver.	Epistemisch
11.	101	112	Ze hoeft haar bedlamp niet aan te doen want in de zomer is het dag en nacht licht in Finland.	Het gegeven 'ze hoeft haar bedlamp niet aan te doen' komt voort uit het gegeven 'in de zomer is het dag en nacht licht in Finland'. Niet-intentioneel. Het niet-hoeven wordt ingegeven door een natuurverschijnsel.	Non-volitioneel
12.	102	116	Daardoor werd de wereld donker en heel koud, maar dat was precies wat hij wilde, want zonder licht zou niemand zijn schat kunnen vinden.	Het gegeven 'daardoor werd de wereld donker en heel koud, maar dat was precies wat hij wilde' komt voort uit het gegeven 'zonder licht zou niemand zijn schat kunnen vinden'.	Non-volitioneel

Dus

	Boeknr.	Zinsnr.		Motivatie	Domein
1.	53	27	De modder helpt planten om beter te groeien. Overstromingen zijn dus goed voor de grond. De grond wordt er vruchtbaar van.	Het gegeven 'modder helpt planten om beter te groeien' leidt tot de conclusie 'overstromingen zijn goed voor de grond'.	Epistemisch
2.	53	50	Als het water vervuild is, sterven de vissen en planten. De mensen moeten er dus voor zorgen dat de rivier schoon wordt en blijft.	Het gegeven 'als het water vervuild is, sterven de vissen en planten' leidt tot de conclusie 'mensen moeten er voor zorgen dat de rivier schoon wordt en blijft'.	Epistemisch
3.	60	34	Nu heeft Max al zijn vaccinaties, dus is hij klaar om het huis uit te gaan en te gaan wandelen!	Het gegeven 'nu heeft Max al zijn vaccinaties' leidt tot de conclusie 'hij is klaar om het huis uit te gaan en te gaan wandelen'. (conclusie schrijver)	Epistemisch
4.	60	62	Max is nog een puppy, dus moet hij meer dan één keer per dag eten.	Het gegeven 'Max is nog een puppy' leidt tot het gegeven 'hij [moet] meer dan één keer per dag eten'; dit gaat niet om een intentionele handeling, maar om een daadwerkelijke verplichting. Het niet doen is schadelijk voor de pup.	Non-volitioneel
5.	100	35	Misschien heb je een natuurlijk talent - iets wat jou uniek maakt! Of misschien heb je het van één 'kant' van de familie meegekregen? Net als je uiterlijk kun je talenten overerven van grootouders of voorouders van langer geleden! Dus wanneer je ineens goed bent in voetballen of schilderen, heeft je familie misschien geen idee waar het vandaan komt!	Het gegeven 'net als je uiterlijk kun je talenten overerven van grootouders of voorouders van langer geleden' leidt tot de conclusie dat 'wanneer je ineens goed bent in voetballen of schilderen, je familie misschien geen idee [heeft] waar het vandaan komt'. Het 'misschien niet weten' is niet intentioneel.	Non-volitioneel
6.	100	69	Je overgrootouders waren de moeders en vaders van je oma's en opa's, dus je hebt er acht!	Het gegeven 'je grootouders waren de moeders en vaders van je oma's en opa's' leidt tot het gegeven 'je hebt er acht'.	Non-volitioneel
7.	117	p20	Een ram kan gezichten van mensen onthouden. Dus pas maar op en maak geen ruzie met een ram.	Het gegeven 'een ram kan gezichten van mensen onthouden' leidt tot de waarschuwing 'pas maar op en maak geen ruzie met een ram'.	Speech act
8.	117	p32	Lang geleden woonden er mussen diep onder de grond in een kolenmijn. Die mijn lag wel 600 meter diep. Ze werden gevoerd door de mijnwerkers. In het donker bouwden de mussen daar een nestje. Een mus kan dus goed zonder bomen. Maar liever zit een mus gewoon in een tuin in de zon.	Het gegeven 'lang geleden woonden er mussen diep onder de grond in een kolenmijn (etc.)' leidt tot de conclusie [van de schrijver] dat 'een mus goed zonder bomen [kan]'.	Epistemisch
9.	118	1	Om goed te kunnen dansen moeten al je spieren opgewarmd zijn, dus krijgt Karen nog even een zalige massage van de schminkster.	Het gegeven 'om goed te kunnen dansen moeten al je spieren opgewarmd zijn' leidt tot het gegeven 'Karen [krijgt] nog even een zalige massage van de schminkster'.	Volitioneel
10.	118	2	Wanneer de dinobaby's uit hun ei kwamen, waren ze nog heel klein. Je zou de baby van zo'n enorme reus dus op schoot kunnen nemen.	Het gegeven 'meestal moet ik de film wel in verschillende stukjes zien, want het wachten duurt niet lang' leidt tot het gegeven 'ik heb altijd dvd's in mijn loge liggen'.	Non-volitioneel
11.	121	1	De meeste vulkanen liggen daarom aan de randen van de stukken aardkorst. Gelukkig wonen wij niet	Het gegeven 'wanneer de dinobaby's uit hun ei kwamen, waren ze nog heel klein' leidt tot de [algemene	Volitioneel

			aan de rand, maar in het midden van zo'n puzzelstukje. Wij hoeven dus niet bang te zijn voor vulkanen!	conclusie] 'je zou de baby van zo'n enorme reus op schoot kunnen nemen'; het gros van de mensen zou $P \rightarrow Q$ vinden.	
12.	122	1	Als ik een filmpje wil zien dan doe ik mijn keicoole hoofdtelefoon op en ga ik lekker op het bed liggen. Meestal moet ik de film wel in verschillende stukjes zien, want het wachten duurt niet lang. Dus ik heb altijd dvd's in mijn loge liggen.	Het gegeven 'De meeste vulkanen liggen aan de randen van de stukken aardkorst. Gelukkig wonen wij niet aan de rand, maar in het midden van zo'n puzzelstukje' leidt tot de conclusie 'wij hoeven niet bang te zijn voor vulkanen'. <i>Standpunt van de schrijver.</i>	Epistemisch

Omdat

	Boeknr.	Zinsnr.		Motivatie	Domein
1.	51	74	Het vlees van biologische varkens is duurder dan gewoon varkensvlees. Dat komt omdat biologische varkens niet zo snel groeien.	Het gegeven 'het vlees van biologische varkens is duurder dan gewoon varkensvlees' komt voort uit het gegeven dat 'biologische varkens niet zo snel groeien'.	Non-volitioneel
2.	52	90	De kleur van het water van de lagune is lichter dan dat van de zee. Dat komt omdat het water in de lagune ondieper is.	Het gegeven dat 'de kleur van het water van de lagune lichter [is] dan dat van de zee' komt voort uit het gegeven dat 'het water in de lagune ondieper is'	Non-volitioneel
3.	56	14	Er wordt vaak blokfluit gespeeld op scholen, omdat de blokfluit niet zwaar is en je hem makkelijk mee kunt nemen.	Het gegeven dat 'er vaak blokfluit [wordt] gespeeld op scholen' komt voort uit het gegeven dat 'de blokfluit niet zwaar is en je hem makkelijk mee kunt nemen'	Volitioneel
4.	56	32	Als je je vingers op de vingergaten legt, komt er meer lucht in de buis gevangen te zitten. Hierdoor wordt het geluid lager, omdat de lucht langzamer vibreert.	Het gegeven dat 'het geluid lager [wordt] (als je je vingers op de vingergaten legt en er meer lucht in de buis gevangen komt te zitten)' komt voort uit het gegeven dat 'de lucht langzamer vibreert'.	Non-volitioneel
5.	58	31	Wist je dat mieren huisdieren hebben? Dat zijn bladluizen. Mieren houden van ze omdat ze lekker zoete drankjes maken.	Het gegeven dat 'mieren van {bladluizen} houden' komt voort uit het gegeven dat 'ze lekkere zoete drankjes maken'; kan een bladluis intentioneel handelen? In deze context lijkt het erop, maar het is zeer waarschijnlijk instinctief en dus automatisch gedrag.	Non-volitioneel
6.	58	84	Haaien eten het liefst vissen en zeehonden. Als ze je aanvallen, is dat per ongeluk, omdat ze denken dat je een zeehond bent.	De conclusie 'als {haaien} je aanvallen is dat per ongeluk' komt voort uit het gegeven 'ze denken dat je een zeehond bent'. (Constatering van de schrijver, geen vaststaand gegeven. Wat een haai denkt is - volgens mij - niet bekend.	Epistemisch
7.	61	43	Vliegen is de veiligste manier van reizen, omdat er heel veel veiligheidsmaatregelen worden genomen.	Het gegeven dat 'vliegen de veiligste manier van reizen [is] ' komt voort uit het gegeven dat 'er veel veiligheidsmaatregelen worden genomen'. Dat vliegen de veiligste manier van reizen is, is wetenschappelijk onderzocht & onderbouwd.	Non-volitioneel
8.	63	85	Wist je dat bijen het fijn vinden om in een korf te wonen, omdat de imker dan al een deel van het nest voor ze gebouwd heeft?	De conclusie dat 'bijen het fijn vinden om in een korf te wonen' komt voort uit het gegeven dat 'de imker dan al een deel van het nest voor ze gebouwd heeft'. Constatering van de schrijver. Het is niet bekend of bijen dat fijn vinden, laat staan om die reden.	Epistemisch
9.	97	17	Omdat ze buiten werkt, draagt ze stevige schoenen of laarzen.	Het gegeven 'ze draagt stevige schoenen of laarzen' komt voort uit het gegeven dat 'ze buiten werkt'.	Volitioneel

10.	100	25	De meeste mensen willen een baby omdat ze heel veel van elkaar houden en weten dat hun baby een mengeling zal zijn van hen beiden.	Het gegeven 'de meeste mensen willen een baby' komt voort uit het gegeven dat 'ze heel veel van elkaar houden en weten dat hun baby een mengeling zal zijn van hen beiden'.	Non-volitioneel
11.	101	28	Omdat er geen auto's of bussen rijden, fietsen ze naast elkaar en doen ze wie het eerst op school is.	Het gegeven '[ze] fietsen naast elkaar en doen wie het eerst op school is' komt voort uit het gegeven dat 'er geen auto's of bussen rijden'.	Volitioneel
12.	102	134	We dansen ook als we Wankan Tanka willen bedanken omdat hij bijvoorbeeld een ziek familielid weer beter heeft gemaakt.	Het gegeven 'we dansen ook als we Wankan Tanka willen bedanken' komt voort uit het gegeven dat 'hij bijvoorbeeld een ziek familielid weer beter heeft gemaakt.'	Volitioneel

Daarom

	Boeknr.	Zinsnr.		Motivatie	Domein
1.	50	56	Hierin zit een takje van de maretak. Dat brengt geluk. (En daarom kussen mensen elkaar nog steeds onder de mistletoe.)	Het gegeven '[een takje van de maretak] brengt geluk' leidt tot het gegeven 'mensen [kussen] elkaar nog steeds onder de mistletoe'.	Volitioneel
2.	52	53	Sommige eilanddieren leven nergens anders in de wereld. Daarom zijn ze heel zeldzaam.	Het gegeven 'Sommige eilanddieren leven nergens anders in de wereld' leidt tot de algemene (en meetbare) conclusie dat 'ze heel zeldzaam [zijn]'	Volitioneel
3.	53	7	Het ijs smelt als het warmer wordt. Daarom krijgt de rivier in de lente en de zomer het meeste water.	Het gegeven 'het ijs smelt als het warmer wordt' leidt tot het gegeven 'de rivier krijgt in de lente en de zomer het meeste water'.	Non-volitioneel
4.	54	56	Hard gesteente slijt niet makkelijk. Het is daarom heel geschikt voor vloeren waar veel over gelopen wordt.	Het gegeven 'Hard gesteente slijt niet makkelijk' leidt tot de conclusie 'het is heel geschikt voor vloeren waar veel over gelopen wordt'. Conclusie schrijver.	Epistemisch
5.	55	51	Iedereen wil zich veilig voelen. Niemand wil dat er ongelukken gebeuren. Daarom zijn er bijvoorbeeld regels in de klas.	Het gegeven 'iedereen wil zich veilig voelen. Niemand wil dat er ongelukken gebeuren' leidt tot het gegeven '{daarom} zijn er bijvoorbeeld regels in de klas'.	Non-volitioneel
6.	56	12	Sommige blaasinstrumenten, zoals de dwarsfluit en de saxofoon, worden nu van zilver of koper gemaakt. Maar vroeger werden ze van hout gemaakt. Daarom horen ze nog steeds bij de houtblazers.	Het gegeven 'Sommige blaasinstrumenten worden nu van zilver of koper gemaakt, maar vroeger werden ze van hout gemaakt' leidt tot het gegeven '[ze] horen nog steeds bij de houtblazers'.	Non-volitioneel
7.	58	127	Een eendagsvlieg leeft een stuk korter. Een dag om precies te zijn. De eendagsvlieg heeft daarom altijd erg veel haast. Hij neemt niet eens de tijd om te eten!	Het gegeven 'Een eendagsvlieg leeft een dag om precies te zijn' leidt tot de te observeren conclusie (en dus, 'een feit') dat 'een eendagsvlieg altijd erg veel haast [heeft]. Hij neemt niet eens de tijd om te eten!' <i>Het gaat hier om een eendagsvlieg. Dat kan geen intentioneel gedrag zijn.</i>	Non-volitioneel
8.	61	55	Voor je kunt vertrekken, moet je een aantal dingen doen. Daarom is het in de luchthaven vaak heel druk, iedereen is met van alles bezig.	Het gegeven 'Voor je kunt vertrekken, moet je een aantal dingen doen' leidt tot het gegeven '{daarom} is het in de luchthaven vaak heel druk, iedereen is met van alles bezig'. Intentioneel handelen.	Volitioneel
9.	98	112	De Egyptenaren geloven dat ze na hun dood verder zullen	Het gegeven 'de Egyptenaren geloven dat ze na hun dood verder zullen leven' leidt	Non-volitioneel

			leven. Daarom willen ze met prachtige graftempels hun macht tonen.	tot het gegeven dat ze 'met prachtige graftempels hun macht [willen] tonen'. <i>Een automatische intentie tot handelen.</i>	
10.	98	144	Wist je dat... Anubis, de god met het hondenhoofd, de god van de balseming is? Daarom vind je hem bij de sarcofagen.	Het gegeven dat 'Anubis, de god met het hondenhoofd, de god van de balseming is' leidt tot het gegeven dat je 'hem bij de sarcofagen [vindt]'.	Non-volitioneel
11.	102	32	Een bizonkudde kan zich snel verplaatsen. Daarom zoeken we steeds naar andere jachtvelden.	Het gegeven 'een bizonkudde kan zich snel verplaatsen' leidt tot het gegeven dat 'we steeds naar andere jachtvelden [zoeken]'.	Volitioneel
12.	102	89	De adelaar is voor hem de mooiste en machtigste vogel. Hij verbindt de aarde en de wolken met elkaar en zijn dieren lijken op zonnestralen. Daarom dragen onze krijgers de veren van een adelaar op hun hoofd.	Het gegeven 'de adelaar is voor hem de mooiste en machtigste vogel. Hij verbindt de aarde en de wolken met elkaar en zijn dieren lijken op zonnestralen' leidt tot het gegeven dat 'onze krijgers de veren van een adelaar op hun hoofd [dragen]'.	Volitioneel

LEEFTIJD 8. AMUSEREND.

Want

	Boeknr.	Zinsnr.		Motivatie	Domein
1.	17	>150 (1)	Wat zijn er veel visjes, hè?' 'Dit is heel schoon water,' zegt opa 'En daar zijn we hier heel erg trots op. Want alleen in schoon water kan de otter leven.'	Het gegeven 'Dit is heel schoon water, en daar zijn we hier heel erg trots op' komt voort uit het gegeven 'alleen in schoon water kan de otter leven'	Non-volitioneel
2.	18	>150 (1)	Hij is heel bang. En dat moet ook. Want een weerwolf ruikt angst. Dus zal hij snel komen.	De conclusie [van het personage] 'hij is heel bang en dat moet ook' komt voort uit het gegeven 'een weerwolf ruikt angst, dus zal hij snel komen'.	Epistemisch
3.	18	>150 (2)	Wat doe ik hier Ik ben een vampier. Het is een mooie nacht. Ik was op jacht. Dat moet. Want ik heb last van jagersbloed.'	De conclusie [van het personage] 'ik was op jacht. Dat moet' komt voort uit het gegeven 'ik heb last van jagersbloed'.	Epistemisch
4.	20	30	Kleine Kaatje' noemt hij mij. 'Muis.' 'Ieniemienie'. En 'pruts'. Dan moet ik op mijn tanden bijten. Echt heel hard. Want ook al voel ik mijn bloed koken, jeuken mijn vuisten en sta ik te trillen op mijn benen... Tom mag het niet merken.	De conclusie 'dan moet ik echt heel hard op mijn tanden bijten' komt voort uit het gegeven 'ook al voel ik mijn bloed koken, jeuken mijn vuisten en sta ik te trillen op mijn benen... Tom mag het niet merken'.	Epistemisch
5.	21	122	Laten we een foto maken,' zegt Bram. 'Want dit gebeurt nooit meer.'	Het gegeven <i>dat Bram voorstelt</i> om een foto te maken, komt voort uit het gegeven 'dit gebeurt nooit meer'.	Speech act
6.	21	>150	Dat we dit niet mogen zien!' zegt Bram. 'Misschien zegt hij enge dingen,' zegt Fee.	De conclusie [van het personage] 'misschien zegt hij enge dingen' komt voort uit het gegeven 'dat Engels versta ik niet'.	Epistemisch

			'Want dat Engels versta ik niet.		
7.	23	89	Ieder heeft een eigen smaak! Want ... ik ben ik. Jij bent jij. Mama is mama. Papa is papa en ... ' 'Tuur is Tuur,' zegt Loes vlug.	De [algemene] conclusie [van het personage] 'ieder heeft een eigen smaak!' komt voort uit het gegeven 'ik ben ik. Jij bent jij. Mama is mama. Papa is papa...'	Epistemisch
8.	25	28	In het zand tekende hij met een stokje hoe zijn paleis eruit moest zien. 'En dan hier een badkamer... En daar komt dan de speelkamer ... En ik wil een speciale snoepkamer in mijn paleis. Want als je een eetkamer hebt, waarom zou er dan geen snoepkamer zijn?' dacht Hendrik hardop.	Het gegeven 'ik wil een speciale snoepkamer in mijn paleis' komt voort uit het gegeven (/de gedachtegang) 'als je een eetkamer hebt, waarom zou er dan geen snoepkamer zijn?'	Non-volitioneel
9.	27	58	Het raam staat een stukje open, want het is lekker weer.	Het gegeven 'het raam staat een stukje open' komt voort uit het gegeven 'het is lekker weer'.	Non-volitioneel
10.	27	70	Ze kunnen elkaar zo vaak zien als ze willen. Dat is iedere dag. Want ze zijn elkaars beste vriend.	Het gegeven 'ze kunnen elkaar zo vaak zien als ze willen. Dat is iedere dag' komt voort uit het gegeven 'ze zijn elkaars beste vriend.' (geparafraseerd: 'Q=ze willen elkaar iedere dag zien; P=ze zijn elkaars beste vriend'). Willen = non-volitioneel.	Non-volitioneel
11.	28	>150	Hij roept extra hard, want anders horen ze het natuurlijk niet.	De handeling 'hij roept extra hard' komt voort uit het gegeven 'anders horen ze het natuurlijk niet'.	Volitioneel
12.	29	>150 (2)	Ze moet heel voorzichtig zijn, want ze weet dat de vloeren van hout zijn.	Het conclusie [van het personage] 'ze moet heel voorzichtig zijn' komt voort uit het gegeven 'ze weet dat de vloeren van hout zijn'.	Epistemisch

Dus

	Boeknr.	Zinsnr.		Motivatie	Domein
1.	17	>150 (1)	Want oma is al heel lang dood. Nog vóór Olivier geboren was. Hij heeft oma dus nooit gekend.	Het gegeven dat 'oma al heel lang dood is, nog voor Olivier geboren [was]' leidt tot het gegeven 'hij oma nooit [heeft] gekend'	Non-Volitioneel
2.	18	>150 (1)	Hij is heel bang. En dat moet ook. Want een weerwolf ruikt angst. Dus zal hij snel komen.'	Het gegeven 'een weerwolf ruikt angst' leidt tot de conclusie 'hij zal snel komen'.	Epistemisch
3.	19	>150 (1)	Mama en ik zijn er al een paar keer geweest.' ' Dus daarom waren jullie zo vaak weg.' Nu begrijpt Stijn het.	Het gegeven 'Mama en ik zijn er al een paar keer geweest' leidt tot de [algemene] conclusie [van het personage] 'daarom waren jullie zo vaak weg'.	Epistemisch
4.	21	28	Oma zegt dat ZIJ wel oppast,' zegt ze dan. 'Je kunt dus gerust ziek zijn.'	Het gegeven 'Oma zegt dat ZIJ wel oppast' leidt tot de [algemene] conclusie [van het personage] 'je kunt gerust ziek zijn'.	Epistemisch
5.	22	>150	Maar kun jij het lezen? Jij bent toch Chinees?' 'Haha!', lacht Lin. 'Ik ben wel geboren in China. Maar toen ik nog een baby was, kwam ik in Nederland.'	Het gegeven 'ik ben wel geboren in China, maar toen ik nog een baby was kwam ik in Nederland' leidt tot de [algemene] concluderende vraag 'jij kunt geen Chinees lezen?'	Epistemisch

			(...) Ben is nog steeds stil. 'Dus je kunt geen Chinees lezen?', vraagt hij dan. 'Nee', zegt Lin.		
6.	24	21	Willem wil graag haar vriendje zijn. Maar Sofie is op Daan. Dus moest ze nee zeggen.	Het gegeven 'Willem wil graag haar vriendje zijn. Maar Sofie is op Daan' leidt tot de conclusie [haar overtuiging] dat 'ze nee [moest] zeggen'.	Epistemisch
7.	25	>150 (1)	Het hart van de koning maakte een sprongetje van blijdschap. Dit was duidelijk niet de eerste de beste jongeman. Dit was een jongeman met een paleis en dat was iets heel anders. 'Prachtig!' zei de koning dus. 'Zeg maar welke dochter je wilt hebben.'	De conclusie: 'dit was duidelijk niet de eerste de beste jongeman. Dit was een jongeman met een paleis en dat was iets heel anders' leidt tot de uitroep 'Prachtig!'	Speech act
8.	26	122	Wat zei de kraai? Er was iets met een kip. Die moet hij naar beneden brengen. Dus is de kip nu daarboven. Jim klimt toch maar verder.	Het gegeven dat 'hij [die kip] naar beneden [moet] brengen' komt voort uit het gegeven dat 'de kip nu daarboven [is]'. Hoewel 'het moet' heeft hij ook de optie om het niet te doen, zonder dat dit enorme consequenties heeft. Er zijn geen overtuigingen in het gedrang.	Volitioneel
9.	27	>150	Mama en papa slapen nog, dus hij moet heel stil zijn.	Het gegeven 'mama en papa slapen nog' leidt tot de conclusie dat 'hij heel stil [moet] zijn'.	Epistemisch
10.	29	>150	Het meisje is best aardig, dus waarom zou ze haar naam niet noemen.	Het gegeven 'het meisje is best aardig' leidt tot de [algemene] concluderende vraag 'waarom zou ze haar naam niet noemen?'	Epistemisch
11.	30	>150	Maartje kon de schat niet vinden,' zei hij. 'Zelfs niet vanaf de toren op mijn paleis. Dus nu krijg ik dit paleis erbij.'	Het gegeven 'Maartje kon de schat niet vinden, zelfs niet vanuit de toren op mijn paleis' leidt tot de [algemene] conclusie [van het personage] 'nu krijg ik dit paleis erbij'.	Epistemisch
12.	31	8	Ik ben ziek,' zegt Jens tegen ma. 'Het is heel erg. Bel maar naar pa dat ik niet kan komen.' Ma gaat op de rand van zijn bed zitten. 'Zomaar ineens?' vraagt ze verbaasd. 'Ja,' zegt Jens. 'En ik denk dat het nooit meer overgaat. Dus ik kan maar beter bij jou blijven.'	Het gegeven 'ik ben ziek (...)' en ik denk dat het nooit meer overgaat' leidt tot de [algemene] conclusie [van het personage] 'ik kan maar beter bij jou blijven.'	Epistemisch

Omdat

	Boeknr.	Zinsnr.		Motivatie	Domein
1.	19	>150	Mam, weet u nog? Toen Doerak die cake opat. Toen kwam hij toch zelf weer binnen.' Mama knikt. 'Toen waren we zo verbaasd. Omdat Doerak zelf de deur open kreeg.	Het gegeven dat '[we] toen zo verbaasd [waren]' komt voort uit het gegeven dat 'Doerak de deur [zelf] open kreeg'; mentale staat van zijn.	Non-volitioneel
2.	20	68	Waarom verkoop je je broer?' vraagt een dame. Ze grapt niet. Ze grolt niet. Ze is heel serieus. ' Omdat ik hem beu ben,' mopper ik.	De impliciete handeling 'ik verkoop mijn broer' komt voort uit het gegeven 'ik ben hem beu'.	Volitioneel
3.	23	149	Lijken jullie daarom zoveel op elkaar? Omdat jullie samen uit één ei kwamen?' Daan knikt.	Het (impliciete) gegeven 'jullie lijken zoveel op elkaar' komt voort uit het gegeven 'jullie kwamen samen uit één ei'.	Non-volitioneel
4.	24	>150	Ze zijn allebei boos over de bril. Sofie omdat ze hem niet op wil.	Het gegeven 'Sofie is boos over de bril' komt voort uit het feit dat 'ze hem niet op wil'	Non-volitioneel
5.	24	>150	En mama omdat Sofie zo moeilijk doet.	Het gegeven 'mama is boos over de bril' komt voort uit haar conclusie [over Sofie]: dat 'Sofie zo moeilijk doet'.	Epistemisch
6.	25	72	Het is af!' zei Hendrik trots. Hij veegde een zweetdruppel van zijn voorhoofd. Omdat hij zelf vond dat zijn paleis erg mooi was geworden, liep hij er een rondje omheen.	Het gegeven dat 'hij zelf vond dat zijn paleis erg mooi was geworden' leidt ertoe dat 'hij er een rondje omheen [liep]'.	Volitioneel
7.	25	>150	Nou, voor mij hoeft het niet meer, zei hij. 'Ik wil gewoon iemand om mee te trouwen. Het hoeft geen prinses meer te zijn. Dat zei ik alleen maar omdat jullie het raar vonden dat ik een paleis ging bouwen.'	De (geparafraseerde) uiting (handeling!): '[Ik zei alleen maar] dat 'het geen prinses meer [hoeft] te zijn' komt voort uit het gegeven dat 'jullie het raar vonden dat ik een paleis ging bouwen'.	Volitioneel
8.	27	>150 (1)	Ze lachen hem uit, omdat ze denken dat hij gaat dansen!	De handeling 'ze lachen hem uit' komt voort uit de situatie 'ze denken dat hij gaat dansen'.	Volitioneel
9.	27	>150 (2)	Hij is een jongen. En twee andere jongens lachen hem uit, omdat ze hem kinderachtig vinden.	Het gegeven 'twee andere jongens lachen hem uit' komt voort uit het gegeven 'ze [vinden] hem kinderachtig'.	Volitioneel
10.	29	>150 (1)	Omdat haar voeten pijn doen van al het lopen, gaat ze op een bankje zitten.	Het gegeven 'haar voeten doen pijn van al het lopen' leidt tot het gegeven dat 'ze op een bankje [gaat] zitten'.	Volitioneel
11.	29	>150 (2)	Omdat ze het kouder krijgt, maakt ze de rits van haar jas tot boven toe dicht.	Het gegeven 'ze krijgt het kouder' leidt tot de handeling 'ze [maakt] de rits van haar jas tot boven toe dicht.'	Volitioneel
12.	31	>150	Een dief vermoemt zich soms. Omdat hij niet herkend wil worden.	Het gegeven 'een dief vermoemt zich soms' komt voort uit het gegeven 'hij [wil] niet herkend worden'.	Volitioneel

Daarom

	Boeknr.	Zinsnr.		Motivatie	Domein
1.	19	>150 (2)	Mirjam schrok erg. Daarom was ze zo boos. Maar dat is nu weer over.'	Het gegeven dat 'Mirjam erg [schrok]' leidt tot het gegeven dat 'ze zo boos [was]'.	Non-volitioneel
2.	20	47	Ik vind Tom een viespeuk. En een grote lastpost. Ik wil van hem af! Daarom maak ik een bord van karton.	Het gegeven 'ik wil van hem af!' leidt tot de handeling '[ik] maak een bord van karton'.	Volitioneel
3.	24	15	Bo is nog jong, daarom is hij zo wild.	Het gegeven 'Bo is nog zo jong' leidt tot het gegeven 'hij is zo wild'; Bo is een (jong) dier. Die heeft geen controle over zijn eigen gedrag.	Non-volitioneel
4.	25	>150 (1)	Voor alles allergisch?" zei Hendrik. 'Wat vervelend voor u.' 'Dja, daddis heel berbelend,' beaamde de prinses. 'Heeft u er vaak last van?' 'Aldijd,' zei de prinses somber. 'Daarom boeten gasden ook in de ontsmeddingsruibde. Ob alle bacteriën te doden. Baar het werkt diet aldijd goed.'	Het gegeven dat '[de prinses] er 'altijd' [geparafraseerd: last van heeft dat ze voor alles allergisch is] veroorzaakt de situatie dat 'gasden ook in de ontsmeddingsruibde [boeten]' (vertaald: gasten ook in de ontsmettingsruimte moeten). <i>Geen intentionele handeling, maar bittere noodzaak.</i>	Non-volitioneel
5.	25	>150 (2)	Daarna heeft niemand hem meer gezien! Het spook had hem te grazen genomen.' Hendrik zuchtte ook. 'Wat verschrikkelijk!' 'Ja,' knikte de man. 'En daarom moet je hier uit de buurt blijven.	De handeling dat '[de man] 'Ja' knikte (toen) 'Hendrik 'Wat verschrikkelijk!' zuchtte' veroorzaakt de waarschuwing dat 'je hier uit de buurt [moet] blijven'.	Speech act
6.	27	>150 (1)	Het dier stond heel alleen in de wei, ze was vast heel erg eenzaam. Daarom heb ik haar maar meegenomen!'	Het gegeven dat 'het dier heel alleen in de wei [stond]' en 'vast eenzaam [was]' leidt tot de handeling '[ik] heb haar maar meegenomen'.	Volitioneel
7.	27	>150	Ze wilde dat ik met haar danste. Maar Erik en Jan-Pieter gingen me uitlachen, ik zag het aan hun gezicht. Daarom deed ik het niet.'	Het gegeven 'ze wilde dat ik met haar danste, maar Erik en Jan-Pieter gingen me uitlachen (ik zag het aan hun gezicht)' leidt tot de (non-)handeling 'ik deed het niet'.	Volitioneel
8.	29	>150	Het park ziet er donker en gevaarlijk uit. Daarom gaat ze maar aan de andere kant van de weg lopen, zo ver mogelijk van het park vandaan.	Het gegeven 'het park ziet er donker en gevaarlijk uit' leidt tot de handeling '[ze] gaat maar aan de andere kant van de weg lopen, zover mogelijk van het park vandaan'.	Volitioneel
9.	31	>150 (1)	Zou hij kaal zijn? Denkt Jens. En draagt hij daarom een pruik?	Het impliciete gegeven dat hij kaal zou kunnen zijn, leidt tot het impliciete gegeven dat [dat de reden is dat] hij een pruik draagt. <i>Intentionele handeling. Hij kan er ook voor kiezen geen pruik te dragen.</i>	Volitioneel
10.	31	>150 (2)	Een dief vermoet zich soms. Omdat hij niet herkend wil worden. Daarom heeft die man een pruik op.	Het gegeven 'een dief vermoet zich soms omdat hij niet herkend wil worden' leidt tot het gegeven dat [dat de reden is dat] 'die man een pruik op [heeft]' <i>Intentionele handeling; de man kan er ook voor kiezen zich anders te</i>	Volitioneel

11.	32	>150	Al een week is Aniek zijn vriendinnetje. Ze zijn op elkaar. Zo heet dat. Daarom zijn ze samen hulpje.	<i>vermommen.</i> Het gegeven 'Al een week is Aniek zijn vriendinnetje, ze zijn op elkaar' leidt tot het gegeven 'ze zijn samen hulpje'. <i>Het is de juf die bepaald wie er 'hulpje' is. Weigeren is er als kind waarschijnlijk niet bij.</i>	Non-volitioneel
12.	119	p24	Hij is best goed, hè?' zei Clemens 'Net zo goed als ik. Daarom nam ik hem ook mee.'	Het gegeven dat 'hij best goed [is], hè? Net zo goed als ik' leidt tot de (reden voor de) handeling '{daarom} nam ik hem ook mee'.	Volitioneel

LEEFTIJD 8. INFORMEREND.

Want

	Boeknr.	Zinsnr.		Motivatie	Domein
1.	65	8	Judoka is een Japans woord, want judo komt uit Japan.	Het gegeven 'Judoka is een Japans woord' komt voort uit het gegeven 'judo komt uit Japan'.	Non-volitioneel
2.	66	8	Een vijand kon het kasteel niet in. Want dan ging de brug omhoog!	Het gegeven 'een vijand kon het kasteel niet in' komt voort uit het gegeven 'dan ging de brug omhoog!'; <i>geen intentionele (non-)handeling.</i>	Non-volitioneel
3.	67	19	De steentjes en de blaadjes en het zand worden weggeblazen. Want niemand wil rommel in het brood!	Het gegeven/de handeling 'de steentjes en de blaadjes en het zand worden weggeblazen' komt voort uit het gegeven 'niemand wil rommel in het brood!'	Volitioneel
4.	68	1	Er hangen slingers in de winkel, want het is kinderboekenweek.	Het gegeven 'er hangen slingers in de winkel' komt voort uit het gegeven 'het is kinderboekenweek'.	Non-volitioneel
5.	69	42	Eet smakelijk," zegt de zuster, "ik ga nu naar huis, want mijn werk zit er op. Tot morgen!"	De handeling 'ik ga nu naar huis' komt voort uit het gegeven 'mijn werk zit er op'. <i>Intentionele handeling</i>	Volitioneel
6.	70	43	Maar ooms en tantes kunnen jonger zijn dan hun neef of nicht! Bijvoorbeeld als jouw opa en oma nog een kind hebben gekregen nadat jij bent geboren. Want dat kind is een broer of zus van je vader of moeder. Dus jouw oom of tante!	Het gegeven 'Ooms en tantes kunnen jonger zijn dan hun neef of nicht, bijvoorbeeld als jouw opa en oma nog een kind hebben gekregen nadat jij bent geboren' komt voort uit het gegeven 'dat kind is een broer of zus van je vader of moeder, dus jouw oom of tante'	Non-volitioneel
7.	72	66	Ik mag geen melk, want ik heb astma.	Het gegeven 'ik mag geen melk' komt voort uit het gegeven 'ik heb astma'.	Non-volitioneel
8.	75	100	We moeten goed kauwen, want als er te grote happen in je maag komen, kost het veel te veel moeite om die stukken kleiner te maken en de stoffen die we nodig hebben, eruit te halen.	De [algemene] conclusie [van het personage] 'we moeten goed kauwen' komt voort uit het gegeven 'als er te grote happen in je maag komen, kost het veel te veel moeite om die stukken kleiner te maken en de stoffen die we nodig hebben, eruit te halen'.	Epistemisch
9.	78	>150 (1)	Het is leuk te kleuren op zwart papier. Want hoe donkerder de achtergrond is,	De conclusie [van de schrijver] dat het 'leuk [is] te kleuren op zwart papier' komt voort uit het gegeven 'hoe donkerder de achtergrond [is], des te feller, krachtiger	Epistemisch

			des te feller, krachtiger en stralender de opgebrachte kleuren lijken.	en stralender de opgebrachte kleuren lijken’.	
10.	79	4	Auguste probeerde in zijn beelden gevoelens te laten zien. De mensen in dit beeldhouwwerk zijn ongelukkig, want hun stad in Frankrijk is veroverd door een Engelse koning.	Het gegeven ‘de mensen in dit beeldhouwwerk zijn ongelukkig’ komt voort uit het gegeven ‘hun stad in Frankrijk is veroverd door een Engelse koning’.	Non-volitioneel
11.	80	9	Onderzoekers hebben veel geduld nodig. Maar het is de moeite waard. Want met elk experiment begrijpen ze weer iets meer van de grote wonderen van onze wereld.	De conclusie [van de schrijver] ‘onderzoekers hebben veel geduld nodig, maar het is de moeite waard’ komt voort uit het gegeven ‘met elk experiment begrijpen ze weer iets meer van de grote wonderen van onze wereld’.	Epistemisch
12.	106	37	Maar bel nu niet de hele tijd, want de verpleegkundigen moeten veel mensen verzorgen.	De waarschuwing ‘bel nu niet de hele tijd’ komt voort uit het gegeven ‘de verpleegkundigen moeten veel mensen verzorgen’.	Speech act

Dus

	Boeknr.	Zinsnr.		Motivatie	Domein
1.	68	34	Het Boekenweek-geschenk gaat ook over het thema. De kinderboekenweek bestaat al heel lang. Al meer dan vijftig jaar. Er zijn dus al heel veel thema's geweest.	Het gegeven ‘de kinderboekenweek bestaat al (meer dan vijftig jaar)’ leidt tot de [algemene] conclusie ‘er zijn al heel veel thema's geweest’. <i>Het gros van de mensheid deelt vast de opvatting dat meer dan 50 thema's, ‘veel’ is – en het impliciete gegeven dat iedere kinderboekenweek een thema heeft.</i>	Non-volitioneel
2.	75	116	Onze hersenen beginnen al te werken bij de gedachte aan lekker eten. Ze seinen dan naar de speekselklieren en die zorgen ervoor dat het water ons letterlijk in de bek loopt. Dat speeksel vermengt zich met het voedsel en zorgt ervoor dat we het gemakkelijker kunnen doorslikken. Als je dus iets eet wat je eigenlijk niet lekker vindt, maak je minder speeksel aan en wordt doorslikken moeilijk.’	Het gegeven ‘onze hersenen beginnen al te werken bij de gedachte aan lekker eten. Ze seinen dan naar de speekselklieren en die zorgen ervoor dat het water ons letterlijk in de bek loopt. Dat speeksel vermengt zich met het voedsel en zorgt ervoor dat we het gemakkelijker kunnen doorslikken’ leidt tot de conclusie ‘als je iets eet wat je niet lekker vindt, maak je minder speeksel aan en wordt doorslikken moeilijk.’	Epistemisch
3.	75	135	Kijk, mijnheer Stilton, alle brandstof die ons lichaam over heeft, wordt in vet omgezet. Als je dus iedere dag te veel eet, krijg je vanzelf last van overgewicht	Het gegeven dat ‘alle brandstof die ons lichaam over heeft, in vet [wordt] omgezet’ leidt tot de [algemene] conclusie [van het personage] ‘als je iedere dag te veel eet, krijg je vanzelf last van overgewicht’.	Epistemisch
4.	76	12	Als je ballet wilt leren, moet je naar een goede school en een gediplomeerde leraar gaan. Je botten en spieren groeien nog, dus moet je op een veilige manier les krijgen.	Het gegeven ‘je botten en spieren groeien nog’ leidt tot de conclusie [van de schrijver] dat ‘je op een veilige manier les [moet] krijgen’.	Epistemisch
5.	76	136	Voor je hoog kunt opspringen,	Het gegeven ‘voor je hoog kunt	Speech act

			moet je eerst naar de grond gaan, dus bereid je sprong voor met een demi-plié.	opspringen, moet je eerst naar de grond gaan' leidt tot de opdracht 'bereid je sprong voor met een demi-plié.	
6.	105	47	Dat ei moet wel heel oud zijn, Karel! 'De laatste dino's stierven zo'n 65 MILJOEN jaar geleden... En de eerste liepen al zo'n 230 MILJOEN jaar geleden rond... Dus OUD is het zeker.'	Het gegeven 'De laatste dino's stierven zo'n 65 jaar miljoen jaar geleden en de eerste liepen al zo'n 230 miljoen jaar geleden rond' leidt tot de [algemene] conclusie (van het personage) dat '(dat ei) zeker oud is'. <i>Het woord 'zeker' geeft in deze context het perspectief van het personage aan. Het klinkt raar om deze uitspraak aan 'het gros van de mensheid' toe te schrijven.</i>	Epistemisch
7.	105	148	Raptor' betekent rover. Ze waren klein, licht, dun en bliksemsnel! 'Dun en bliksemsnel? Net zoals ik dus !'	Het gegeven 'ze waren klein, licht, dun en bliksemsnel' leidt tot de [algemene] conclusie [van het personage] 'Dun en bliksemsnel? Net zoals ik!'	Epistemisch
8.	120	P6	Hele koude lucht kan niet veel water bevatten, dus sneeuwt het zelden bij de polen.	Het gegeven 'hele koude lucht kan niet veel water bevatten' leidt tot het gegeven dat 'het zelden [sneeuwt] bij de polen'.	Non-volitioneel
9.	120	P16	In de winter dalen de temperaturen in het noordpoolgebied tot -50 graden C, dus krijgen pooldieren een dikke wintervacht om warm te blijven.	Het gegeven 'in de winter dalen de temperaturen in het noordpoolgebied tot -50 graden C' leidt tot het gegeven dat 'pooldieren [krijgen] een dikke wintervacht om warm te blijven'.	Non-volitioneel
10.	123	P6	De Melkweg is onderdeel van een groep melkwegstelsels. Die groep maakt deel uit van een cluster (dat is een heel grote groep) melkwegstelsels, die samen een supercluster vormen. Het heelal bevat heel veel van die superclusters. Onze melkweg is dus helemaal niet de enige!	Het gegeven 'de Melkweg is onderdeel van een groep melkwegstelsels. Die groep maakt deel uit van een cluster (dat is een heel grote groep) melkwegstelsels, die samen een supercluster vormen. Het heelal bevat heel veel van die superclusters' leidt tot de conclusie [van de schrijver] dat 'onze melkweg helemaal niet de enige [is]'.	Epistemisch
11.	123	P109	Die zoogdieren kregen een gestroomlijnde vorm en ontwikkelden een sterke staart. Ze werden groter, hun voorpoten veranderden in vinnen en hun achterpoten verdwenen bijna volledig. Walvissen zijn afstammelingen van die groep en zijn dus zoogdieren.	Het gegeven 'walvissen zijn afstammelingen van die groep' leidt tot het gegeven dat '{ze} zoogdieren [zijn]'.	Non-volitioneel
12.	124	P16	Jouw lijf is van jou. Dus wees duidelijk over wat je er wel of niet mee wilt.	Het gegeven 'jouw lijf is van jou' leidt tot de opdracht 'wees duidelijk over wat je er wel of niet mee wilt'.	Speech act

Omdat

	Boeknr.	Zinsnr.		Motivatie	Domein
1.	70	84	In sommige landen zeggen kinderen tegen alle oudere mensen oom of tante. Omdat het beleefd is.	Het gegeven 'in sommige landen zeggen kinderen tegen alle oudere mensen oom of tante' komt voort uit het gegeven dat 'het beleefd is'. <i>Hoewel er ongetwijfeld sociale druk is om dit te zeggen, is en blijft het een keuze.</i>	Volitioneel
2.	70	98	Soms noem je mensen tante of	Het gegeven 'soms noem je mensen	Volitioneel

			oom omdat je ze goed kent.	tante of oom' komt voort uit het gegeven dat 'je ze goed kent'.	
3.	75	75	Mijn naam is Stilton, Geronimo Stilton, de oom van Benjam. Ik ben gekomen om naar uw verhaal over voeding te luisteren omdat... ja, ziet u, een buikje, vetrollen...'	Het gegeven 'ik ben gekomen om naar uw verhaal over voeding te luisteren' komt voort uit het gegeven dat 'ja, ziet u, een buikje, vetrollen...'	Volitioneel
4.	75	85	Denk maar na, als je een hele ochtend in de klas hebt gewerkt, ben je moe en hongerig, of niet soms?' vroeg Balansja. 'Ja!' Riepen alle muisjes in koor. 'Ik durf te wedden dat jullie dan na het eten weer barsten van de energie! Dat komt omdat het voedsel jullie weer nieuwe kracht geeft.'	Het gegeven 'dat jullie {dan} na het eten weer barsten van de energie' komt voort uit het gegeven dat 'voedsel jullie weer nieuwe kracht geeft'; <i>het barsten van de energie is een natuurlijk gevolg van het eten, geen menselijke keuze.</i>	Non-volitioneel
5.	76	70	Omdat ballet uit Frankrijk komt, hebben alle passen Franse namen.	Het gegeven dat 'ballet uit Frankrijk komt' leidt tot het gegeven dat 'alle passen Franse namen [hebben]'.	Non-volitioneel
6.	76	99	De benen zijn niet zo ver uitgedraaid, omdat deze danseres veel jonger is.	Het gegeven dat 'de benen niet zo ver [zijn] uitgedraaid' leidt tot het gegeven dat 'deze danseres veel jonger is'. <i>Geen intentionele handeling. Als ze had gekund, had ze haar benen waarschijnlijk wèl verder uitgedraaid.</i>	Non-volitioneel
7.	103	74	Sommige dingen zijn doorzichtig omdat dat handig en schoon is.	Het gegeven dat 'sommige dingen doorzichtig [zijn]' komt voort uit het gegeven dat 'dat handig en schoon is'.	Non-volitioneel
8.	103	75	Sommige dingen zijn doorzichtig omdat mensen dat leuk en mooi vinden.	Het gegeven dat 'sommige dingen doorzichtig [zijn]' komt voort uit het gegeven dat 'mensen dat leuk en mooi vinden'.	Non-volitioneel
9.	105	126	De corythosaurus kreeg zijn naam van het Griekse woord voor 'helm', omdat hij een helmvormige kam op zijn hoofd had.	Het gegeven dat 'de corythosaurus zijn naam [kreeg] van het Griekse woord voor 'helm' komt voort uit het gegeven dat 'hij een helmvormige kam op zijn hoofd had'; <i>hij kreeg zijn naam intentioneel, het was er niet 'ineens'. Daarnaast hadden ze ook voor een andere optie kunnen kiezen –het griekse woord voor 'tien' omdat hij tien tenen had, bijvoorbeeld.</i>	Volitioneel
10.	105	>180	Volgens Bernard Bolleboos is alles wat we weten over dinosaurussen te danken aan mensen die hun fossielen bestuderen. Meestal zijn dit fossiele beenderen en tanden, en ook eieren, voetsporen en uitwerpselen. - 'Hoe komt dat?' Omdat hun vlees ofwel wegrotte, ofwel opgegeten werd door andere dinosaurussen!	Het (impliciete) gegeven dat 'de fossielen die mensen bestuderen meestal beenderen en tanden, eieren, voetsporen en uitwerpselen [zijn]' komt voort uit het gegeven dat 'hun vlees ofwel wegrotte, ofwel opgegeten werd door andere dinosaurussen'; <i>volitionele handeling dat fossielen worden bestudeerd, maar non-volitionele handeling dat dit specifiek beenderen, tanden, eieren, voetsporen en uitwerpselen zijn. Het vlees is er namelijk eenvoudigweg niet meer. Daarom: non-volitioneel.</i>	Non-volitioneel
11.	106	117	In Portugal staat het volgende in de wet: als je jonger bent dan veertien mogen je ouders altijd blijven slapen in het ziekenhuis.	Het gegeven dat '{je ouders} daar vaak niet {kunnen blijven slapen} komt voort uit het gegeven dat 'er niet genoeg bedden zijn'; <i>niet intentionele non-</i>	Non-volitioneel

			Je hoeft er niet eens heel erg ziek voor te zijn. Alleen kan het daar vaak niet omdat er niet genoeg bedden zijn.	<i>handeling. Integendeel.</i>	
12.	120	p5	De geografische noord- en zuidpool zijn vaste punten, maar omdat het aardmagnetische veld voortdurend verandert, verplaatsen de magnetische noord- en zuidpool zich elke dag.	Het gegeven dat 'het aardmagnetische veld voortdurend verandert' leidt tot het gegeven dat 'de magnetische noord- en zuidpool zich elke dag [verplaatsen]'.	Non-volitioneel

Daarom

	Boeknr.	Zinsnr.		Motivatie	Domein
1.	66	54	Alle wapens waren van ijzer. IJzer kan roesten. Daarom werd alles goed gepeetst.	Het gegeven 'ijzer kan roesten' leidt tot het geven 'alles werd goed gepeetst'; <i>intentionele handeling.</i>	Volitioneel
2.	68	14	Daarom is er elk jaar in oktober een feestweek: de Kinderboekenweek.	Het gegeven 'niet iedereen weet dat' leidt tot het gegeven 'er [is] elk jaar in oktober een feestweek: de Kinderboekenweek'; 'er is'. <i>Dat is geen intentionele handeling, maar een algemene toestand.</i>	Non-volitioneel
3.	70	88	Tante Leen verkoopt hier bloemen. Al heel lang. Iedereen kent haar. Daarom noemen alle mensen haar tante.	Het gegeven 'iedereen kent {tante Leen}' leidt tot het gegeven 'alle mensen [noemen] haar tante'.	Volitioneel
4.	71	7	Ze gaan steeds meer van elkaar houden. Ze willen bij elkaar zijn. Daarom zoeken ze een plek waar ze samen kunnen wonen.	Het gegeven 'ze willen bij elkaar zijn' leidt tot het gegeven 'ze [zoeken] een plek waar ze samen kunnen wonen'.	Volitioneel
5.	72	2	Jonge zoogdieren zuigen melk bij hun moeder. Daarom heten ze zoogdieren.	Het gegeven 'jonge zoogdieren zuigen melk bij hun moeder' leidt tot het gegeven 'ze [heten] zoogdieren'. <i>Inmiddels is dit een automatisch gegeven; je kunt deze dieren niet nú nog een andere naam geven.</i>	Non-volitioneel
6.	73	38	Een boek kun je niet zomaar na spelen. Dan zou de film saai worden en veel te lang gaan duren. Daarom laten de schrijvers veel weg.	Het gegeven dat '[je] een boek niet zomaar na [kunt] spelen {omdat} dan de film saai [zou] worden en veel te lang {zou} duren' leidt tot het geven dat 'de schrijvers veel weg [laten]'; <i>bewuste keuze van de schrijvers.</i>	Volitioneel
7.	74	26	Om beter te kunnen knippen moet het haar nat zijn. Daarom wordt je haar gewassen in een wasbak achter je stoel.	Het gegeven 'om beter te knippen moet het haar nat zijn' leidt tot het gegeven dat 'je haar [wordt] gewassen in een wasbak achter je stoel'; <i>intentionele handeling. Zelfs als het eerste gegeven een verplichting is, zijn er andere manieren om je haar nat te maken (zoals de plantenspuit).</i>	Volitioneel
8.	75	131	Als je veel sport, verbruik je meer energie. Daardoor heb je meer trek dan andere knagers. Het is daarom belangrijk om erop te letten wat je eet, want meer snoepen is niet de bedoeling.	Het gegeven dat je 'meer trekt hebt dan andere knagers' leidt tot de [algemene] conclusie [van het personage] dat 'het belangrijk [is] om erop te letten wat je eet'.	Epistemisch
9.	77	50	Een vogel vliegt graag van het ene stokje naar het andere.	Het gegeven 'een vogel vliegt graag van het ene stokje naar het andere' leidt tot de	Epistemisch

			Een vogel heeft daarom veel ruimte nodig.	[algemene] conclusie [van de schrijver] dat 'een vogel veel ruimte nodig [heeft]'. <i>Algemene conclusie van de schrijver of van het gros van de mensheid? Aangezien er ook volières zijn, of vogels in kooien, is dit geen één-op-één oorzaak-gevolg-relatie, maar een redenering van de schrijver.</i>	
10.	78	>150 (2)	Let op: tijdens het krabben komt er kleurstof los. Dek daarom de tekentafel rondom je papier af met krantenpapier.	Het gegeven 'let op: tijdens het krabben komt er kleurstof los' leidt tot de opdracht 'dek de tekentafel rondom je papier af met krantenpapier'.	Speech act
11.	80	35	Alle lichamen zijn lui. Dat heeft de wetenschapper Isaac Newton ontdekt. Daarom val je ook zo gemakkelijk naar achteren als de bus vertrekt en je je niet goed vasthoudt.	Het gegeven 'Alle lichamen zijn lui' leidt tot het gegeven dat 'je zo gemakkelijk [valt]'	Non-volitioneel
12.	103	53	Doorzichtig kan gekleurd zijn. Het licht wordt dan zachter voor je ogen. Daarom dragen mensen een zonnebril.	Het gegeven 'doorzichtig kan gekleurd zijn. Het licht wordt dan zachter voor je ogen' leidt tot het gegeven 'mensen [dragen] een zonnebril'.	Volitioneel

LEEFTIJD 9. AMUSEREND.

Want

	Boeknr.	Zinsnr.		Motivatie	Domein
1.	33	55	De man gilte van schrik, want hij dacht dat er een muis onder de tafel zat	Het gegeven 'de man gilte van schrik' komt voort uit het gegeven 'hij dacht dat er een muis onder de tafel zat'	Non-volitioneel
2.	34	77	Mag ik nu meedoen? Dan zeg ik het niet aan je pa. Want ik hoorde wat hij gisteren tegen je zei: Die schatpieper is duur, Senne Gebruik hem nooit zonder mij. Want dan maak je hem kapot.	De vraag/bedreiging 'mag ik nu meedoen? Dan zeg ik het niet tegen je pa' komt voort uit het gegeven 'ik hoorde wat hij gisteren tegen je zei'. ('Hierbij vraag/bedreig ik je om nu mee te mogen doen. Op die voorwaarde zeg ik het niet tegen je pa.')	Speech act
3.	35	51	Alles aan de kant van de pleister is rechts. Mijn voet, mijn hand. De spelers die daar lopen. En na de pauze ook. Want dan draait het veld. Dan trappen we naar het andere doel. Maar de pleister draait met me mee. Pleister is dus altijd rechts.	Het gegeven 'alles aan de kant van de pleister is rechts. (...) en na de pauze ook' komt voort uit het gegeven 'dan draait het veld'.	Non-volitioneel
4.	36	>150	Zwervertje is moe. Ze valt in een diepe slaap. Ze merkt er niets van als twee wolven aan haar ruiken. Dat is maar goed ook, want anders was ze vast erg bang geworden.	De conclusie 'het is maar goed ook [dat ze er niets van merkt als twee wolven aan haar ruiken]' komt voort uit het gegeven 'anders was ze vast bang geworden'. Perspectief van de schrijver.	Epistemisch
5.	37	39	Rats! Esther schrikt, want Carlijn grist het briefje weg. Zomaar, uit haar hand. Ze leest het niet eens.	Het gegeven 'Esther schrikt' komt voort uit het gegeven 'Carlijn grist het briefje weg'. Schrikken is een automatische mentale toestand, dus non-volitioneel.	Non-volitioneel
6.	41	10	Bella is de mooiste poes die ik	Het gegeven 'soms denk ik dat Bella echt	Non-

			ken. Ze heeft een spierwitte vacht, op haar kop en rug zitten zwarte vlekjes en aan het einde van haar witte staart zit een zwart puntje. Het lijkt net een omgekeerd toverstokje. Als ze loopt, steekt ze hem vaak recht omhoog en zwaait ermee heen en weer. Soms denk ik dat Bella echt kan toveren, want als ik haar zie, krijg ik zomaar overal kriebels.	kan toveren' komt voort uit het gegeven 'als ik haar zie, krijg ik zomaar overal kriebels'.	volitioneel
7.	43	75	Hij heet Guy en praat Nederlands. Dat heeft hij geleerd door een woordenboek onder zijn kussen te leggen. Want hij is heel slim.	Het gegeven 'hij [heet Guy en] praat Nederlands. Dat heeft hij geleerd door een woordenboek onder zijn kussen te leggen' komt voort uit het gegeven 'hij is heel slim'.	Volitioneel
8.	44	>150	Ik ging aan land om bloemen te plukken. Want mijn moeder is jarig.	De handeling 'ik ging aan land om bloemen te plukken' komt voort uit het gegeven 'mijn moeder is jarig'.	Volitioneel
9.	45	10	Alleen de vogeltjes tjilpen en fluiten in de bomen. Ze zijn bezig om strootjes te zoeken, want het is voorjaar.	Het gegeven 'ze zijn bezig strootjes te zoeken' komt voort uit het gegeven 'het is voorjaar'. <i>Het zoeken van strootjes is voor vogels een instinctieve reactie bij het begin van het voorjaar. Het kan daarom als automatisch proces worden beschouwd, en is om die reden non-volitioneel.</i>	Non-Volitioneel
10.	46	38	Tim haalt een groene appel uit zijn zak. Met een zucht zet hij zijn tanden erin. Maar verder gaat hij niet. Want bij de deur staat Camila, met een grote zak chips. Tim huppelt naar haar toe. 'Mag ik ook wat?' vraagt hij.	Het gegeven 'maar verder {dan zijn tanden in een groene appel zetten} gaat hij niet' komt voort uit het gegeven 'bij de deur staat Camila met een grote zak chips'.	Volitioneel
11.	47	35	En ze denkt: kon ik maar toveren. Dan toverde ik dat mama geld had. Want wij kunnen nergens naartoe.	Het gegeven dat 'ze denkt: kon ik maar toveren, dan toverde ik dat mama geld had' komt voort uit het gegeven 'wij kunnen nergens naartoe'. <i>Denken is een automatisch proces; mentale toestand.</i>	Non-volitioneel
12.	48	58	Veiliger dan je avonturenboek!' zei de opperheks. Want daarmee was het laatst misgegaan.	De uitspraak (het gegeven) 'Veiliger dan je avonturenboek' komt voort uit het gegeven 'daarmee was het laatst misgegaan'.	Non-volitioneel

Dus

	Boeknr.	Zinsnr.		Motivatie	Domein
1.	33	33	Annabella had geen broers of zusjes. Ze hoefde dus met niemand iets te delen	Het gegeven 'Annabella had geen broers of zusjes' leidt tot de [eigen] conclusie [van het personage] dat 'ze met niemand iets [hoefde] te delen'.	Epistemisch
2.	35	67	Ga linksvoor!' hoor ik papa roepen. Ik kijk naar mijn duim. Pleister is rechts. De bal moet dus de andere kant uit.	Het gegeven dat 'ik papa [hoor] roepen 'ga linksvoor', ik naar mijn duim [kijk] {en dat} pleister rechts [is]' leidt tot de conclusie [van het personage] dat 'de bal de andere kant uit [moet]'.	Epistemisch
3.	37	>150 (1)	Die flat heeft een super enge kelder voor de fietsen,' zegt	Het gegeven 'Noa [durft] haar fiets niet meer te pakken' leidt tot de [algemene]	Non-Volitioneel

			Carlijn. 'Donker en griezelig. Er is daar iets engs. Nu durft Noa haar fiets niet meer te pakken. Dus moet ze lopen naar school.'	observatie [van het personage over Noa's situatie] dat 'ze [moet] lopen naar school'. <i>Het is geen overtuiging van het personage over wat Noa moet doen, maar een algemene observatie van een situatie in de werkelijkheid.</i>	
4.	39	62	Ik las in de krant: 'scheepskok gevraagd'. Ik was kokkin, dus ik schreef een brief.	Het gegeven 'ik las in de krant: scheepskok gevraagd' en het gegeven 'ik was kokkin' leidt tot de handeling 'ik schreef een brief.	Volitioneel
5.	39	>150	Op het schip aten ze in twee ploegen. Dus stond ik de hele dag eten te koken.	Het gegeven 'op het schip aten ze in twee ploegen' leidt tot het gegeven ; ik stond de hele dag eten te koken'; <i>het 'de hele dag eten koken' overkwam haar niet, maar was een intentionele handeling. Ze had een andere keuze kunnen maken.</i>	Volitioneel
6.	41	14	Roosje zegt dat Bella hier in de buurt woont. Ze heeft dus wel een thuis, maar ze is ook veel buiten.	Het gegeven 'Bella woont hier in de buurt' leidt tot de [algemene] conclusie [van het personage] dat 'ze heeft wel een thuis, maar ze is ook veel buiten'.	Epistemisch
7.	41	103	Rapunzel is een mooi meisje geworden en de heks is bang dat er een man komt die met haar wil trouwen. Omdat de heks haar niet wil kwijtraken, sluit ze het meisje op in de toren. De hele dag kijkt Rapunzel verdrietig en eenzaam naar buiten...' Roosje zucht en samen kijken we naar buiten. Rapunzel is dus een soort binnenmeisje, denk ik.	Het gegeven 'rapunzel is een mooi meisje geworden en de heks is bang dat er een man komt die met haar wil trouwen. Omdat de heks haar niet wil kwijtraken, sluit ze het meisje op in de toren. De hele dag kijkt Rapunzel verdrietig en eenzaam naar buiten...' leidt tot de [algemene] conclusie [van het personage] dat 'Rapunzel een soort binnenmeisje [is]'	Epistemisch
8.	43	>150	Ik zou ook ziek zijn als niemand met me speelde. 'Ja,' mompelt Puk zacht. 'Het is dus mijn schuld dat hij ziek is.'	Het gegeven 'ik zou ook ziek zijn als niemand met me speelde' leidt tot de [algemene] conclusie [van het personage] 'het is mijn schuld dat hij ziek is'.	Epistemisch
9.	44	>150 (1)	De big rent voor zijn leven. Want de man heeft vreselijk honger. Ze rennen de hele wereld over. Over bergen en door woestijnen. Over de Noordpool en de Zuidpool. Ze zwemmen de zee over naar Amerika. Daar krijgt de man nog meer honger van. Dus blijven ze maar rennen!	Het gegeven 'de big rent voor zijn leven, want de man heeft vreselijk honger. Ze rennen de hele wereld over. Over bergen en door woestijnen. Over de Noordpool en de Zuidpool. Ze zwemmen de zee over naar Amerika. Daar krijgt de man nog meer honger van' leidt tot het gegeven 'ze blijven maar rennen'. <i>De big heeft wellicht niet zoveel andere keuze dan te blijven rennen. In dit fragment wordt de schijn gewekt dat ook de man geen andere keuze heeft (honger → rennen → meer honger → meer rennen). Om die reden wordt het fragment als 'non-volitioneel' beoordeeld. In feite heeft de man natuurlijk wel een keuze om zijn honger op een andere manier te stillen.</i>	Non-Volitioneel
10.	45	40	Ik snap niet dat je dat lekker vindt,' zegt haar moeder. 'Koekjes op brood!' 'Speculaas, dat deden wij vroeger ook, zegt vader. 'Dat	Het gegeven 'wij deden vroeger ook (speculaas)koekjes op brood' leidt tot de [algemene] conclusie [van het personage] 'dat heeft ze van mij'	Epistemisch

			heeft ze dus van mij!		
11.	45	>150 (1)	Ik heb nu geen auto hier, dus ik kan geen kant op met al die kinderen.	Het gegeven 'ik heb nu geen auto hier' leidt tot de opvatting van het personage 'ik kan geen kant op met al die kinderen'. <i>Ze had graag wèl een kant op gekund met al die kinderen, maar in haar beleving kan dat niet. Non-volitioneel.</i>	Non-volitioneel
12.	48	150	Haar benen bungelen over de rand. Het bed is nog steeds veel te klein. Maar wel cool. Dus ze houdt het maar zo.	Het gegeven 'het bed is nog steeds te klein, maar wel cool' leidt tot het gegeven 'ze houdt het maar zo'.	Volitioneel

Omdat

	Boeknr.	Zinsnr.		Motivatie	Domein
1.	33	17	Ze had vijf namen: Annabella, Amalia, Anna, Aljola en Arjetta. Maar iedereen in het kasteel noemde haar bij haar eerste naam, omdat die het mooist klonk.	Het gegeven 'iedereen in het kasteel noemde haar bij haar eerste naam' komt voort uit het gegeven 'die [klonk] het mooist'.	Volitioneel
2.	36	78	Hoe heet je?' vraagt Zwervertje. 'Nou, mijn vrienden noemen me Vlekkie, omdat ik vlekken heb, snap je?'	Het gegeven 'mijn vrienden noemen mij Vlekkie' komt voort uit het gegeven 'ik heb vlekken'.	Volitioneel
3.	36	81	Ja, dat snapt Zwervertje. Het hondje is net als Zwervertje bruin met wit. 'Ik ben Zwervertje, omdat ik zwerf.'	Het gegeven 'ik ben Zwervertje' komt voort uit het gegeven 'ik zwerf'.	Non-volitioneel
4.	39	>150	Maar waarom is ze niet teruggekomen?' 'Misschien kon ze niet,' zegt Emma. ' Omdat iemand haar tegenhield.'	Het gegeven 'misschien kon ze niet {terugkomen}' komt voort uit het gegeven dat 'iemand haar tegenhield'.	Non-volitioneel
5.	40	>150 (1)	Jodi verstuurt zich in een kuil omdat ze niet goed op het terrein let.	Het gegeven 'Jodi verstuurt zich in een kuil' komt voort uit het gegeven 'ze [let] niet goed op het terrein'.	Non-volitioneel
6.	41	24	Roosje is mijn baasje. Ze is een oude vrouw. Ze heeft me genomen omdat ik een rustige kater ben, die ze veilig binnen kan houden.	De handeling 'ze heeft me genomen' komt voort uit het gegeven 'ik [ben] een rustige kater, die ze veilig binnen kan houden'.	Volitioneel
7.	41	32	Door de straat loopt een grijze kater die ik wel ken. Ik noem hem Mistpoes, omdat grijs de kleur van mist is.	Het gegeven 'ik noem hem Mistpoes' komt voort uit het gegeven 'grijs is de kleur van mist'.	Volitioneel
8.	43	24	Eva steekt haar tong uit. 'Je bent een verwend joch.' ' Omdat ik het niet met je eens ben?' lacht Thijs.	De conclusie [van Eva over Thijs] 'je bent een verwend joch' komt {misschien} voort uit het gegeven 'ik ben het niet met je eens'.	Epistemisch
9.	44	>15	Wat een gemene streek,' zegt Mick. 'Iemand heeft zijn hond vastgebonden. Omdat hij van het beestje af wilde.	De handeling 'iemand heeft zijn hond vastgebonden' komt voort uit het gegeven 'hij [wilde] van het beestje af'.	Volitioneel
10.	45	83	Omdat er maar een heel klein schoolplein is, spelen de kinderen vanaf groep drie voor en na schooltijd altijd op de laan.	Het gegeven 'er [is] maar een heel klein schoolplein' leidt tot het gegeven 'de kinderen vanaf groep drie [spelen] voor en na schooltijd altijd op de laan'.	Volitioneel
11.	47	>150 (1)	Je zweet wel erg, Mok,' lacht Mei. 'Dat komt omdat het buiten zo warm is.	Het gegeven dat '[Mok] wel erg zweet' komt voort uit het gegeven dat 'het buiten zo warm is'.	Non-volitioneel
12.	48	124	Zelda's kat en haar bezem hebben 'lieveritis'. Wat zal Zelda gek worden! De hele dag uitslag, omdat haar kat aardig doet.	Het gegeven dat 'Zelda gek zal worden. De hele dag uitslag {zal hebben}' komt voort uit het gegeven 'haar kat [doet] aardig'.	Non-volitioneel

Daarom

	Boeknr.	Zinsnr.		Motivatie	Domein
1.	33	40	Haar papa was de koning van zeven landen. Daarom lagen in zijn kast zeven kronen met diamanten erop.	Het gegeven 'haar papa was de koning van zeven landen' leidt tot het gegeven 'in zijn kast [lagen] zeven kronen met diamanten erop'.	Non-volitioneel
2.	33	>150	Mijn vader heeft een vergadering. Die duurt de hele dag. En de barones heeft hoofdpijn. Ze ligt op bed met een washandje op haar hoofd. Ze zei dat ik iets voor mezelf mocht doen. Daarom ben ik hier.'	Het gegeven 'ze zei dat ik iets voor mezelf mocht doen' leidt tot het gegeven 'ik ben hier'.	Volitioneel
3.	38	75	Samen kijken ze de vogels na. Die gaan naar een ver land, vertelt mama. Het wordt hier te koud. Daarom gaan ze weg.	Het gegeven 'het wordt hier te koud {voor vogels}' leidt tot het gegeven '{de vogels} gaan weg'. <i>Instinctief, automatisch. Weinig wilsbekwaamheid.</i>	Non-volitioneel
4.	39	40	De een hield van dit, de ander van dat. Daarom kookte ik van alles wat.	Het gegeven 'de een hield van dit, de ander van dat' leidt tot de handeling 'ik kookte van alles wat'.	Volitioneel
5.	39	44	Je hebt er geen idee van hoeveel ze aten. Daarom stond ik de hele dag in de kombuis.	Het impliciete gegeven 'ze aten veel' leidt tot het gegeven 'ik stond de hele dag in de kombuis'. <i>Intentionele handeling. 'Ik had het ook niet kunnen doen.</i>	Volitioneel
6.	41	21	Op straat is het gevaarlijk, vindt Roosje, want daar kan van alles met je gebeuren. Ik kan onder een auto komen, iemand kan mij ontvoeren, ik kan ruzie krijgen met andere katten of ik kan de weg kwijtraken. Daarom ben ik blij dat ik nooit naar buiten hoef.	Het gegeven dat '[Roosje vindt] dat [het] op straat gevaarlijk [is]' leidt tot het gegeven 'ik ben blij dat ik nooit naar buiten hoef'.	Non-volitioneel
7.	41	26	Ik hou het meest van eten en slapen en dat kun je allebei heel goed binnen. Daarom vind ik het helemaal niet erg om niet naar buiten te mogen.	Het gegeven 'ik hou het meest van eten en slapen en dat kun je allebei goed binnen' leidt tot mijn [eigen] overtuiging dat 'ik het helemaal niet erg [vind] om niet naar buiten te mogen'.	Non-volitioneel
8.	42	145	Papa gaat op zijn gemak zitten. Hij hoeft vandaag niet te werken. Daarom hoeft hij zich niet te haasten.	Het gegeven 'pap hoeft vandaag niet te werken' leidt tot [de conclusie van 'pap'] dat 'hij [zich niet] hoeft te haasten'. <i>In deze context betekent 'niet hoeven' hetzelfde als 'rustig[er] aan doen'. Dat is een handeling, en een keuze. Het tegenovergestelde – wel haasten – kan immers ook, maar dient geen doel. Hij hoeft immers niet te werken.</i>	Volitioneel
9.	44	69	Maar mijn ezel is heel eigenwijs. Stevenson luistert niet naar wat ik vraag. Als ik rechtsaf wil, gaat hij linksaf. Wil ik naar links, gaat hij naar rechts. Maar dat is nog niet het ergste. Soms staat hij gewoon stil. Duwen en trekken helpt dan niet.	Het gegeven 'Mijn ezel is heel eigenwijs' leidt tot de handeling 'ik ben maar teruggegaan'.	Volitioneel

			(...) Daarom ben ik maar teruggegaan. Ik ga een nieuwe fiets kopen.		
10.	45	56	Nou dan,' zegt vader, 'waarom kun je dan nu opeens niet? Afspraak is afspraak, hoor.' 'Ja,' zegt Emma. En daarom kan ik juist niet. Ik --heb een afspraak om half vier	Het gegeven 'Afspraak is afspraak' leidt tot de conclusie [van het personage] '{daarom} kan ik juist niet. Ik heb een afspraak om half vier'. Geparafraseerd: <i>Als 'afspraken afspraak is' en 'ik heb een afspraak om half vier' is het mijn (concluderende) overtuiging dat 'ik juist niet kan'.</i> Wanneer de ik-figuur de afspraak om half vier breekt, gaat ze in tegen haar eigen overtuiging. In haar belevenis is het daarom een non-volitionele situatie.	Non-volitioneel
11.	45	>150	Mijn vader haalde opa wel eens op. Dan was hij een weekje in Friesland. Maar nou kan hij niet meer alleen zijn. Daarom komen wij hier wonen.	Het gegeven 'opa kan niet meer alleen zijn' leidt tot de handeling 'wij komen hier wonen'.	Volitioneel
12.	125	P11	Misschien is de meester ook te laat. Dat is nog nooit gebeurd, maar het zou kunnen. Daarom rent hij zo hard. Als de meester vandaag een keer te laat is... Dan is Tommy misschien toch nog eerder.	Het gegeven 'hij rent zo hard' komt voort uit de gedachtegang 'als de meester vandaag een keer te laat is, is Tommy misschien toch nog eerder'.	Volitioneel

LEEFTIJD 9. INFORMEREND.

Want

	Boeknr.	Zinsnr.		Motivatie	Domein
1.	82	20	Net als alle kapiteins zoekt ook een piratenkapitein zijn bemanning voor vertrek zelf uit. Hij vraagt de zeerovers die aanmonsteren wat ze allemaal kunnen. Want de piraten op de <i>Zeedraak</i> moeten niet alleen varen en vechten maar ook in staat zijn reparaties uit te voeren.	Het gegeven 'hij vraagt zeerovers die aanmonsteren wat ze allemaal kunnen' komt voort uit het gegeven 'piraten op de <i>Zeedraak</i> moeten niet alleen varen en vechten maar ook in staat zijn reparaties uit te voeren'.	Volitioneel
2.	83	13	Meneer Bloesma is tuinman geweest, maar nu is hij met pensioen. En dat is prima, want daardoor heeft hij tijd voor mij.	De conclusie 'het is prima dat meneer Bloesma nu met pensioen is' komt voort uit het gegeven 'daardoor heeft hij tijd voor mij'. <i>Perspectief personage; algemene conclusie</i>	Epistemisch
3.	83	48	En stel je voor; uiteindelijk mocht ik met meneer Bloesma mee naar Parijs. We gingen in augustus, want meneer Bloesma dacht dat de waterlelies dan het mooist zouden zijn.	Het gegeven 'we gingen in augustus' komt voort uit het gegeven 'meneer Bloesma dacht dat de waterlelies dan het mooist zouden zijn'.	Volitioneel
4.	84	144	Ik vond het grappig om te lezen wat jij schreef over het weer. Bij ons wordt een wedstrijd nooit afgelast vanwege de	Het gegeven 'bij ons wordt een wedstrijd nooit afgelast vanwege de regen' komt voort uit het gegeven 'het regent maar ongeveer eens per jaar'; je	Non-volitioneel

			regen, want het regent maar ongeveer eens per jaar!	<i>hebt invloed op het wel of niet aflassen van een wedstrijd, maar je hebt geen invloed op het wel of niet aflassen van een wedstrijd vanwege de regen. Dat is immers afhankelijk van de natuur.</i>	
5.	86	>150 (2)	Deze maffe vogel is perfect voor snoepjes. Leg er een servetje in, want hij kan niet in de afwas.	De opdracht 'leg een servetje in {deze maffe vogel die perfect voor snoepjes is}' komt voort uit het gegeven 'hij kan niet in de afwas'.	Speech act
6.	89	31	Begin 1800 kwam er een giraffenstelletje naar de dierentuin van Parijs. Dat was een groot succes, want heel Parijs wilde het echtpaar zien.	De conclusie 'het was een groot succes dat er begin 1800 een giraffenstelletje naar de dierentuin van Parijs [kwam]' komt voort uit het gegeven 'heel Parijs wilde het echtpaar zien'. <i>Perspectief van de schrijver.</i>	Epistemisch
7.	89	83	Al na een paar minuten kan het giraffenjong staan; binnen een uur rent het met z'n moeder mee. Dat moet ook wel, want leeuwen, krokodillen en hyena's lusten graag babygiraffen.	De conclusie [van de schrijver] 'het moet ook wel dat {een giraffenjong al na een paar minuten kan staan en binnen een uur met z'n moeder meerent} komt voort uit het gegeven dat 'leeuwen, krokodillen en hyena's graag babygiraffen [lusten]'.	Epistemisch
8.	90	>150	Mollen hebben piepkleine oogjes, waarmee ze alleen maar kunnen zien of ze nog wel onder de grond zitten. Veel meer hoeven ze ook niet te zien, want in hun ondergrondse gangen is het toch donker.	De conclusie [van de schrijver] 'veel meer hoeven ze ook niet te zien' komt voort uit het gegeven 'in hun [/de mols] ondergrondse gangen is het toch donker'.	Epistemisch
9.	93	26	De meeste mensen zijn gewend om veel contant geld bij zich te hebben. Dit is veilig, want berovingen zijn zeldzaam in Japan.	De conclusie [van de schrijver] dat 'het veilig [is] {om veel contant geld bij te hebben}' komt voort uit het gegeven 'berovingen zijn zeldzaam in Japan'.	Epistemisch
10.	94	134	Het moet voor Leonardo een bijzonder schilderij zijn geweest, want hij heeft het de rest van zijn leven zelf gehouden.	De conclusie [van de schrijver] 'het moet voor Leonardo een bijzonder schilderij zijn geweest' komt voort uit het gegeven 'hij heeft het de rest van zijn leven zelf gehouden'.	Epistemisch
11.	95	17	Deze wezens lokten met hun mooie gezang de zeelieden naar de rotsen. En dat was gevaarlijk, want de schepen sloegen dan kapot op de rotsen.	De conclusie [van de schrijver] 'deze wezens lokten met hun mooie gezang deze zeelieden naar de rotsen. Dat was gevaarlijk' komt voort uit het gegeven 'de schepen sloegen dan kapot op de rotsen'.	Epistemisch
12.	96	74	Deze gewrichten moeten heel sterk zijn, want zij moeten het gewicht van je lichaam dragen.	De conclusie dat 'deze gewrichten heel sterk moeten zijn' komt voort uit het gegeven 'zij moeten het gewicht van je lichaam dragen'.	Epistemisch

Dus

	Boeknr.	Zinsnr.		Motivatie	Domein
1.	83	>150 (1)	De foto van Monet op de bank is gemaakt in de laatste zomer van zijn leven. Toen waren de schilderijen klaar, maar hij wilde ze niet afstaan. Dus bleven ze in het atelier tot hij stierf.	Het gegeven '{Monet} wilde {de schilderijen} niet afstaan' leidt tot het gegeven 'ze bleven in het atelier tot hij stierf'; <i>het feit dat ze daar bleven, kwam voort uit een intentionele weigering van Monet.</i>	Volitioneel
2.	83	>150 (2)	Hij telde het geld. Ja hoor... We hadden nog genoeg voor de trein, de taxi en de entree.	Het gegeven 'we hadden nog genoeg {geld} voor de trein, de taxi en de entree' leidt tot het gegeven 'de	Volitioneel

			Dus de volgende dag waren we weer in de tuin.	volgende dag waren we weer in de tuin'.	
3.	84	8	Veel gezinnen in Saoedi-Arabië hebben minstens zes kinderen, dus wij hebben maar een klein gezin.	Het gegeven 'veel gezinnen in Saoedi-Arabië hebben minstens zes kinderen' leidt tot de [algemene] conclusie [van het personage] 'wij hebben maar een klein gezin'.	Epistemisch
4.	84	25	Vrouwen mogen niet autorijden, dus nemen zij een taxi, rijden met een familielid mee of hebben zelf een chauffeur.	Het gegeven 'vrouwen mogen niet autorijden' leidt tot het gegeven '[zij] nemen een taxi, rijden met een familielid mee of hebben zelf een chauffeur'; <i>gegeven de situatie kiezen vrouwen uit de mogelijkheden die zij wel hebben (taxi, familielid, eigen chauffeur)</i> .	Volitioneel
5.	86	87	Gekleurde kranteninkt, vooral rood, is moeilijk te bedekken, dus gebruik dit niet als bovenste laag van het papier-maché.	Het gegeven 'gekleurde kranteninkt, vooral rood, is moeilijk te bedekken' leidt tot de waarschuwing 'gebruik dit niet als bovenste laag van het papier-maché'.	Speech act
6.	86	99	Het oppervlak van papier-maché is gewoonlijk bobbelig, dus het kan moeilijk zijn om details te schilderen.	Het gegeven 'het oppervlak van papier-maché is gewoonlijk bobbelig' leidt tot de conclusie [van de schrijver] 'het kan moeilijk zijn om details te schilderen'.	Epistemisch
7.	88	41	Een fluit is een blaasinstrument, dus de tonen ontstaan wanneer je erin blaast.	Het gegeven 'een fluit is een blaasinstrument' leidt tot het gegeven 'de tonen ontstaan wanneer je erin blaast'.	Non-volitioneel
8.	88	145	De stappen hieronder zijn voor het maken van één maraca, dus je moet de instructies herhalen om er nog één te maken.	Het gegeven 'de stappen hieronder zijn voor het maken van één maraca' leidt tot de conclusie dat 'je de instructies [moet] herhalen om er nog één te maken'.	Epistemisch
9.	89	130	Nadat de prooi gedood is, komt het mannetje en eist de buit voor zich op. Hij krijgt dus het 'leeuwendeel'.	Het gegeven dat 'het mannetje komt [nadat de prooi gedood is] en de buit voor zich op[eist]' leidt tot de conclusie dat hij 'het leeuwendeel krijgt'.	Epistemisch
10.	92	22	In Zuid-Engeland hebben archeologen de botten van wolharige mammoeten gevonden, en dit waren dieren die alleen in hele koude gebieden konden leven. Dus Engeland moet ooit veel, veel kouder zijn geweest.	Het gegeven 'In Zuid-Engeland hebben archeologen de botten van wolharige mammoeten gevonden, en dit waren dieren die alleen in hele koude gebieden konden leven' leidt tot de conclusie dat het in Engeland ooit veel kouder [moet] zijn geweest'.	Epistemisch
11.	93	27	In Japan rijden mensen aan de linkerkant van de weg, dus auto's hebben hun stuur aan de rechterkant.	Het gegeven 'in Japan rijden mensen aan de linkerkant van de weg' leidt tot het gegeven 'auto's hebben hun stuur aan de rechterkant'.	Non-volitioneel
12.	94	106	Hij was boos dat de paus hem niet had uitgekozen voor dit prestigieuze werk, dus hij besloot dat het tijd werd om iets anders te gaan doen.	Het gegeven 'hij was boos dat de paus hem niet had uitgekozen voor dit prestigieuze werk' leidt tot het gegeven 'hij besloot dat het tijd werd om iets anders te gaan doen'.	Volitioneel

Omdat

	Boeknr.	Zinsnr.		Motivatie	Domein
1.	81	7	Iedereen probeerde te vluchten. Er vielen veel doden. Honden stierven omdat ze aan hun hok waren vastgeketend	Het gegeven 'honden stierven' komt voort uit het gegeven 'ze waren aan hun hok vastgeketend'.	Non-volitioneel
2.	82	119	Alles wat er aan	Het [impliciete] gegeven 'iemand wordt	Volitioneel

			boord gebeurt schrijft de kapitein op in het scheepsjournaal. Daarin staat ook wie gestraft is omdat hij de piratenwet heeft overtreden.	gestraft' komt voort uit het gegeven 'hij heeft de piratenwet overtreden'; <i>het is een intentionele handeling om iemand te straffen. Je kunt het ook niet doen, of gratie verlenen.</i>	
3.	83	135	Juist zulke momenten probeerde Monet in een schilderij te vangen. Maar dat was moeilijk, omdat het ogenblik zo snel verdwijnt en het enorm veel ogenblikken kost om een schilderij te maken.	De conclusie 'het was moeilijk om juist zulke momenten in een schilderij te vangen' komt voort uit het gegeven dat 'het ogenblik zo snel verdwijnt en het enorm veel ogenblikken kost een schilderij te maken'.	Epistemisch
4.	84	77	Abdulatef eet nooit varkensvlees omdat moslims dat niet mogen.	Het gegeven 'Abdulatef eet nooit varkensvlees' komt voort uit het gegeven 'moslims mogen [dat] niet'. <i>Hoewel er ongetwijfeld veel sociale druk is, is het Abdulatef die bepaalt of hij het wel of niet doet. Daarom is dit volitioneel.</i>	Volitioneel
5.	85	41	Als je te snel met gewichten begint is de kans groot dat je blessures krijgt. Omdat je het vaak niet op de goede manier doet.	Het gegeven 'als je te snel met gewichten begint, is de kans groot dat je een blessure krijgt' komt voort uit het gegeven dat 'je het vaak niet op de goede manier doet'.	Non-volitioneel
6.	86	90	Acrylverf is het beste omdat het snel droogt, niet afgeeft en niet schilfert.	De conclusie [van de schrijver] dat 'acrylverf het beste [is]' komt voort uit het gegeven dat 'het snel droog, niet afgeeft en niet schildert'.	Epistemisch
7.	87	58	Natuurlijk willen alle prinses, ridders en piraten in de omgeving met een van die beeldschone prinsessen trouwen. Maar prinsessen moeten kieskeurig zijn. Omdat er een groot tekort is aan geschikte huwelijkskandidaten, heeft een ondernemende Petemoei een Koninklijk Huwelijksbureau opgericht.	Het gegeven 'er is een groot tekort aan geschikte huwelijkskandidaten' leidt tot het gegeven 'een ondernemende Petemoei heeft een Koninklijk Huwelijksbureau opgericht'.	Volitioneel
8.	92	46	Roeb el-Chali is de grootste woestijn in Saoedi-Arabie. Hij wordt het Lege Kwartier genoemd omdat er niets leeft.	Het gegeven 'hij wordt het Lege Kwartier genoemd' komt voort uit het gegeven 'er leeft [niets]'.	Volitioneel
9.	93	11	De rode cirkel stelt de zon voor omdat de vroegere keizers van Japan beweerden dat ze afstamden van Amaterasu O-mikami - de zonnegodin.	Het gegeven 'de rode cirkel stelt de zon voor' komt voort uit het gegeven 'de vroegere keizers van Japan beweerden dat ze afstamden van Amaterasu O-mikami - de zonnegodin'.	Non-volitioneel
10.	94	101	Omdat de Italiaanse stadstaten met elkaar in oorlog waren, besloot hij om wapens te ontwerpen.	Het gegeven 'de Italiaanse stadstaten [waren] met elkaar in oorlog' leidt tot het gegeven '[hij] besloot om wapens te ontwerpen'.	Volitioneel
11.	96	7	Je kunt bewegen, omdat je spieren, botten, hersenen en zenuwen met elkaar samenwerken.	Het gegeven 'je kunt bewegen' komt voort uit het gegeven 'je spieren, botten, hersenen en zenuwen [werken] met elkaar [samen]'; <i>een anatomisch gegeven, waar wilskracht weinig mee van doen heeft.</i>	Non-volitioneel
12.	96	58	Je botten zijn sterk en stijf, waarom is je lichaam dan zo beweeglijk? Dat komt omdat veel botten bij elkaar komen in gewrichten.	Het gegeven 'je lichaam is beweeglijk' komt voort uit het gegeven 'veel botten [komen bij elkaar in gewrichten]'.	Non-volitioneel

Daarom

	Boeknr.	Zinsnr.		Motivatie	Domein
1.	81	>150 (1)	In 1860 krijgt Giuseppe Fiorelli de leiding over de opgravingen in Pompeii. Hij denkt dat Pompeii verloren zal gaan als ze er niet voorzichtig mee omgaan. Daarom moeten de opgravingen beter worden beschermd.	Het gegeven 'hij denkt dat Pompeii verloren zal gaan als ze er niet voorzigtiger mee omgaan' leidt tot de [algemene] conclusie [van het personage] dat opgravingen beter [moeten] worden beschermd'.	Epistemisch
2.	81	>150 (2)	Het stadsbestuur wil van Stabiae een archeologisch park maken. Daarom beschermen ze de opgravingen	Het gegeven 'het stadsbestuur wil van Stabiae een archeologisch park maken' leidt tot het gegeven '[ze] beschermen de opgravingen'.	Volitioneel
3.	82	80	De stuurman moet op zee de weg vinden naar verre havens of naar het pirateneiland. Daarom moet hij de koers van het schip kunnen uitzetten.	Het gegeven 'De stuurman moet op zee de weg vinden naar verre havens of naar het pirateneiland' leidt tot de conclusie [van de schrijver] dat 'hij de koers van het schip [moet] kunnen uitzetten'.	Epistemisch
4.	82	148	Bij het gevecht heeft het piratenschip averij opgelopen; nu moet het gerepareerd worden. Daarom varen de piraten naar de dichtstbijzijnde piratenhaven.	Het gegeven 'bij het gevecht heeft het piratenschip averij opgelopen; nu moet het gerepareerd worden' leidt tot de handeling 'de piraten [varen] naar de dichtstbijzijnde piratenhaven'.	Volitioneel
5.	83	>150	Nee!' zei ik. 'Het gaat veel te snel!' 'Juist daarom moeten we morgen iets extra leuks gaan doen,' zei meneer Bloesma.	Het gegeven '{dat ik vind:} het gaat veel te snel' leidt tot de uitspraak [van meneer Bloesma] dat 'we [juist] morgen iets extra leuks [moeten] gaan doen'.	Speech act
6.	89	76	In de natuur zijn giraffen kwetsbaar als ze gaan liggen. Daarom slapen ze bij voorkeur staand.	Het gegeven 'in de natuur zijn giraffen kwetsbaar als ze gaan liggen' leidt tot het gegeven '[ze] slapen bij voorkeur slapend'. <i>Het zijn niet-gepersonificeerde giraffen. Die handelen instinctief, niet op basis van een eigen wil.</i>	Non-volitioneel
7.	89	>150	Krokodillen zijn reptielen; dat zijn koudbloedige dieren: ze moeten hun lichaam in de zon warmen. Daarom zie je ze vaak zonnebaden op de oevers van een rivier.	Het gegeven '{krokodillen} moeten hun lichaam in de zon warmen' leidt tot het gegeven '[je] zie{t} ze vaak zonnebaden op de oevers van een rivier'. <i>'Je' geldt hier in zijn algemeenheid, en de krokodillen handelen instinctief.</i>	Non-volitioneel
8.	93	31	Parkeren is een groot probleem. Veel mensen nemen daarom de fiets of gaan met het openbaar vervoer, dat zeer efficiënt is.	Het gegeven 'parkeren is een groot probleem' leidt tot het gegeven 'veel mensen nemen de fiets of gaan met het openbaar vervoer'.	Volitioneel
9.	94	167	Hij sneed dode lichamen open - dat was illegaal. Hij werkte daarom meestal 's nachts.	Het gegeven 'hij sneed dode lichamen open - dat was illegaal' leidt tot het gegeven 'hij werkte meestal 's nachts'.	Volitioneel
10.	95	43	Na een tijdje hadden de mannen in de boten geen eten meer. Daarom gingen zij elkaar doden en opeten!	Het gegeven 'na een tijdje hadden de mannen in de boten geen eten meer' leidt tot het gegeven '[zij] gingen elkaar doden en opeten'. <i>Hoewel mensen in essentie in vrijwel iedere situatie een keuze hebben, kan je beargumenteren dat mensen in deze situatie van intense honger een verminderd bewustzijn hebben en instinctieve, bijna dierlijke neigingen krijgen. Daarom is deze handeling non-volitioneel.</i>	Non-volitioneel
11.	96	54	Als je een bot breekt, geneest dat vanzelf weer. Maar de gebroken delen moeten wel netjes tegen elkaar aan groeien. Daarom	Het gegeven 'gebroken delen {van een bot} moeten wel netjes tegen elkaar groeien' leidt tot het gegeven dat 'er vaak gips omheen gelegd [wordt]'.	Volitioneel

			wordt er vaak gips omheen gelegd, zodat de gebroken delen niet kunnen bewegen.		
12.	96	117	Maar spieren kunnen alleen aan botten trekken, ze kunnen niet duwen. Daarom werken spieren vaak in paren. Om een bot weer terug te brengen op de plek waar het was, wordt een andere spier korter en trekt in de tegenovergestelde richting.	Het gegeven 'spieren kunnen alleen aan botten trekken, ze kunnen niet duwen' leidt tot het gegeven 'spieren [werken] vaak in paren'.	Non-volitioneel

BIJLAGE IV – VERSCHILLEN BEOORDELAARS

Legenda	
G=Genre	1=amuserend, 2=informatief
L=Leeftijd	1=7 jaar, 2=8 jaar, 3=9 jaar
C=Connectief	1=daarom, 2=dus, 3=omdat, 4=want
M=Beoordelaar I, J=Beoordelaar II, Eind=eindoordeel	1=volitioneel; 2=non-volitioneel, 3=epistemisch; 4=speech act

G.	L.	C.	Zin	M.	J.	Eind
1	1	1	er was een dier uit de bak. stan hielp mij om hem te pakken. daarom is hij zo lang hier.	1	2	2
1	1	1	Het lijkt wel een zon op een stokje.' Mam knikt. 'Daarom heet deze bloem ook zo. Het is een zonnebloem.'	2	1	2
1	1	1	Een van de vakantiegangers werd ziek van het geschommel. Daarom wilde ik de boot naar de overkant van het meer varen om een rustiger plekje te zoeken.	2	1	1
1	2	1	"Voor alles allergisch?" zei Hendrik. 'Wat vervelend voor u.' 'Dja, daddis heel berbelend,' beaamde de prinses. 'Heeft u er vaak last van? 'Aldijd,' zei deprinses somber. 'Daarom boeten gasden ook in de ontsmeddingsruibde. Ob alle bacteriën te doden. Baar het werkt diet alijd goed.'	2	1	1
1	2	1	Al een week is Aniek zijn vriendinnetje. Ze zijn op elkaar. Zo heet dat. Daarom zijn ze samen hulpje.	2	1	1
1	3	1	Samen kijken ze de vogels na. Die gaan naar een ver land, vertelt mama. Het wordt hier te koud. Daarom gaan ze weg.	2	1	1
1	3	1	Papa gaat op zijn gemak zitten. Hij hoeft vandaag niet te werken. Daarom hoeft hij zich niet te haasten.	1	2	1
1	1	2	De arts weet niets van die pit. dus denkt hij dat het griep is.	3	2	2
1	2	2	Oma zegt dat ZIJ wel oppast,' zegt ze dan. 'Je kunt dus gerust ziek zijn.'	3	4	4
1	2	2	Wat zei de kraai? Er was iets met een kip. Die moet hij naar beneden brengen. Dus is de kip nu daarboven. Jim klimt toch maar verder.	1	3	3
1	2	2	Het meisje is best aardig, dus waarom zou ze haar naam niet noemen?	3	4	4
1	2	2	Maartje kon de schat niet vinden,' zei hij. 'Zelfs niet vanaf de toren op mijn paleis. Dus nu krijg ik dit paleis erbij.'	3	2	3
1	2	2	Ik ben ziek,' zegt Jens tegen ma. 'Het is heel erg. Bel maar naar pa dat ik niet kan komen.' Ma gaat op de rand van zijn bed zitten. 'Zomaar ineens?' vraagt ze verbaasd. 'Ja,' zegt Jens. 'En ik denk dat het nooit meer overgaat. Dus ik kan maar beter bij jou blijven.'	3	1	3
1	3	2	De big rent voor zijn leven.	2	1	1

			Want de man heeft vreselijk honger. Ze rennen de hele wereld over. Over bergen en door woestijnen. Over de Noordpool en de Zuidpool. Ze zwemmen de zee over naar Amerika. Daar krijgt de man nog meer honger van. Dus blijven ze maar rennen!			
1	1	3	Waarom doe je dan zo boos?' 'Omdat... ik een ouwe vent ben.'	1	2	1
1	1	3	jij bent jaloers omdat ik een hamster heb. en jij niet.	3	2	2
1	1	3	Met één hand raapt Emma de echte bloem op. 'Die is voor jou,' zegt ze. 'Omdat je me geholpen hebt.'	4	1	4
1	1	3	Ze durfde bijna niet naar die mevrouw te kijken. Ze was een beetje bang voor haar. Dat kwam omdat ze had gejoukt. En ze wilde ook niet met Sanne spelen. Omdat Sanne zei dat ze niet eerlijk was.	2	1	1
1	3	3	Ik ben Zwervertje, omdat ik zwerf.	2	4	4
1	3	3	Eva steekt haar tong uit. 'Je bent een verwend joch.'	3	4	3
1	1	4	'Omdat ik het niet met je eens ben?' lacht Thijs. Het komt door het kind,' zegt Poek. 'Dáár is hij druk mee. De baas is nu papa. Want het kind is er.	2	3	2
1	2	4	In het zand tekende hij met een stokje hoe zijn paleis eruit moest zien. 'En dan hier een badkamer... En daar komt dan de speelkamer ... En ik wil een speciale snoepkamer in mijn paleis. Want als je een eetkamer hebt, waarom zou er dan geen snoepkamer zijn?' dacht Hendrik hardop.	2	1	1
1	3	4	Alles aan de kant van de pleister is rechts. Mijn voet, mijn hand. De spelers die daar lopen. En na de pauze ook. Want dan draait het veld.	2	3	3
1	3	4	Soms denk ik dat Bella echt kan toveren, want als ik haar zie, krijg ik zomaar overal kriebels.	2	1	1
1	3	4	Hij heet Guy en praat Nederlands. Dat heeft hij geleerd door een woordenboek onder zijn kussen te leggen. Want hij is heel slim.	1	2	1
1	3	4	Alleen de vogeltjes tjiilpen en fluiten in de bomen. Ze zijn bezig om strootjes te zoeken, want het is voorjaar.	2	1	1
1	3	4	En ze denkt: kon ik maar toveren. Dan toverde ik dat mama geld had. Want wij kunnen nergens naartoe.	2	1	1
1	3	4	'Veiliger dan je avonturenboek!' zei de opperheks. Want daarmee was het laatst misgegaan.	2	4	4
2	1	1	Een eendagsvlieg leeft een stuk korter. Een dag om precies te zijn. De eendagsvlieg heeft daarom altijd erg veel haast. Hij neemt niet eens de tijd om te eten!	2	1	1
2	1	1	De Egyptenaren geloven dat ze na hun dood verder zullen leven. Daarom willen ze met prachtige graftempels hun macht tonen.	2	1	1
2	1	1	Wist je dat... Anubis, de god met het hondenhoofd, de god van de balseming is? Daarom vind je hem bij de sarcofagen.	2	999	2
2	2	1	Niet iedereen weet dat. Daarom is er elk jaar in oktober een feestweek: de Kinderboekenweek.	2	999	2
2	3	1	In de natuur zijn giraffen kwetsbaar als ze gaan liggen. Daarom slapen ze bij voorkeur staand.	2	1	1
2	3	1	Na een tijdje hadden de mannen in de boten geen eten meer. Daarom gingen zij elkaar doden en opeten!	2	1	1

2	1	2	Je overgrootouders waren de moeders en vaders van je oma's en opa's, dus je hebt er acht!	2	3	3
2	1	2	Wanneer de dinobaby's uit hun ei kwamen, waren ze nog heel klein. Je zou de baby van zo'n enorme reus dus op schoot kunnen nemen.	1	3	3
2	2	2	Het Boekenweek-geschenk gaat ook over het thema. De kinderboekenweek bestaat al heel lang. Al meer dan vijftig jaar. Er zijn dus al heel veel thema's geweest.	2	3	2
2	3	2	De foto van Monet op de bank is gemaakt in de laatste zomer van zijn leven. Toen waren de schilderijen klaar, maar hij wilde ze niet afstaan. Dus bleven ze in het atelier tot hij stierf.	1	2	1
2	3	2	Het oppervlak van papier-maché is gewoonlijk bobbelig, dus het kan moeilijk zijn om details te schilderen.	3	2	2
2	3	2	Een fluit is een blaasinstrument, dus de tonen ontstaan wanneer je erin blaast.	2	3	3
2	1	3	Haaien eten het liefst vissen en zeehonden. Als ze je aanvallen, is dat per ongeluk, omdat ze denken dat je een zeehond bent.	3	2	3
2	1	3	Vliegen is de veiligste manier van reizen, omdat er heel veel veiligheidsmaatregelen worden genomen.	2	3	3
2	1	3	Wist je dat bijen het fijn vinden om in een korf te wonen, omdat de inker dan al een deel van het nest voor ze gebouwd heeft?	3	1	1
2	1	3	De meeste mensen willen een baby omdat ze heel veel van elkaar houden en weten dat hun baby een mengeling zal zijn van hen beiden.	2	1	1
2	2	3	De corythosaurus kreeg zijn naam van het Griekse woord voor 'helm', omdat hij een helmvormige kam op zijn hoofd had.	1	2	1
2	3	3	Roeb el-Chali is de grootste woestijn in Saoedi-Arabië. Hij wordt het Lege Kwartier genoemd omdat er niets leeft.	1	4	1
2	3	3	De rode cirkel stelt de zon voor omdat de vroegere keizers van Japan beweerden dat ze afstamden van Amaterasu O-mikami - de zonnegodin.	2	3	3
2	1	4	Nu is het tijd om hem nog een paar eenvoudige dingen te leren, zoals 'Zit!', 'Blijven!' en 'Liggen!'. Maar natuurlijk wel één ding tegelijk want anders raakt hij in de war.	3	1	4
2	1	4	(Onder het kopje 'Tips van de dierenarts') Jonge puppy's mogen geen trappen op of af, want zo zouden zij hun rug pijn kunnen doen.	2	4	4
2	1	4	Daarna graaft het team van archeologen met schop en truweel verder. Voorzichtig, want misschien zit er wel iets breekbaars in de grond!	1	999	1
2	1	4	Miss Hatch en Weedon lopen niet lang op vrije voeten, want dino Tom heeft de politie gewaarschuwd.	3	999	3
2	1	4	Daardoor werd de wereld donker en heel koud, maar dat was precies wat hij wilde, want zonder licht zou niemand zijn schat kunnen vinden.	2	999	1
2	2	4	Maar ooms en tantes kunnen jonger zijn dan hun neef of nicht! Bijvoorbeeld als jouw opa en oma nog een kind hebben gekregen nadat jij bent geboren. Want dat kind is een broer of zus van je vader of moeder. Dus jouw oom of tante	2	3	3
2	2	4	Ik mag geen melk, want ik heb astma.	2	3	2
2	2	4	We moeten goed kauwen, want als er te grote hapjes in je maag komen, kost het veel te veel moeite om die stukken kleiner te maken en de stoffen die we nodig hebben, eruit te halen.	3	4	4
2	3	4	Deze gewrichten moeten heel sterk zijn, want zij moeten het gewicht van je lichaam dragen.	2	3	3

BIJLAGE V – STATISTISCHE RESULTATEN

TABELLEN GENERAL LOGLINEAR ANALYSE CAUSALE MARKERINGEN

CONNECTIEVEN

A.

Model	χ^2 (model)	df	P (model)	χ^2 (factor)	df	P (factor)
1. Constant + genre + leeftijd	45761.63	26	<.001			
2. + connectief	65.26	22	<.001	45696.37	4	<.001
3. + leeftijd*connectief	47.84	14	<.001	17.42	8	0.03
4. + genre*connectief	17.89	10	0.06	29.95	4	<.001

B. Met *want* als referentiecategorie

Parameter	Estimate	Std. Error	z	p
[Constant]	3.33	0.18	18.64	<.001
[Genre=amuserend]	-1.24	0.28	-4.35	<.001
[Leeftijd=7]	-0.64	0.28	-2.25	0.02
[Leeftijd=8]	0.81	0.30	-2.70	<.01
[Connectief=afwezig]	4.43	0.18	24.67	<.001
[Connectief=daarom]	0.89	0.32	-2.83	<.01
[Connectief=dus]	-0.62	0.29	-2.16	0.03
[Connectief=omdat]	-0.29	0.26	-1.12	0.26
[Leeftijd=7]*[Connectief=afwezig]	0.65	0.28	2.28	0.02
[Leeftijd=7]*[Connectief=daarom]	0.64	0.45	1.44	0.15
[Leeftijd=7]*[Connectief=dus]	0.06	0.44	0.13	0.89
[Leeftijd=7]*[Connectief=omdat]	0.23	0.38	0.62	0.54
[Leeftijd=8]*[Connectief=afwezig]	0.82	0.30	2.71	<.01
[Leeftijd=8]*[Connectief=daarom]	1.02	0.44	2.31	0.02
[Leeftijd=8]*[Connectief=dus]	0.85	0.41	2.07	0.04
[Leeftijd=8]*[Connectief=omdat]	0.61	0.38	1.60	0.11
[Genre=amuserend]*[Connectief=afwezig]	1.25	0.29	4.38	<.001
[Genre=amuserend]*[Connectief=daarom]	0.51	0.40	1.27	0.20
[Genre=amuserend]*[Connectief=dus]	0.83	0.38	2.18	0.03
[Genre=amuserend]*[Connectief=omdat]	1.09	0.35	3.12	0.002

CAUSALE MARKERING

A.

Model	χ^2 (model)	df	P (model)	χ^2 (factor)	df	P (factor)
Constant + genre + leeftijd	47225.54	26	<.001			
+ markering aanwezig	581.51	22	<.001	46644.03	4	<.001
+ markering*leeftijd	457.11	14	<.001	124.40	8	<.001
+ markering*genre	21.56	10	<0.02	435.55	4	<.001

B.

Parameter	Estimate	Std. Error	z	p
[Constant]	4.24	0.12	36.05	<.001
[Genre=amuserend]	-2.55	0.31	-8.15	<.001
[Leeftijd=7]	-0.31	0.18	-1.75	0.08
[Leeftijd=8]	-1.23	0.24	-5.06	<.001
[Markering=Afwezig]	3.39	0.12	28.48	<.001
[Markering=connectief]	0.07	0.16	0.43	0.67
[Markering=Overig Tussen zinnen]	-0.46	0.18	-2.59	0.01
[Markering= Tussen zinnen Infiniet]	0.99	0.14	7.19	<.001
[Leeftijd=7]*[Markering=Afwezig]	0.35	0.18	1.94	0.05
[Leeftijd=7]*[Markering=Connectief]	-0.12	0.23	-0.53	0.60
[Leeftijd=7]*[Markering=Overig Tussen Zinnen]	0.43	0.25	1.73	0.08
[Leeftijd=7]*[Markering=Tussen Zinnen Infiniet]	0.37	0.21	-1.75	0.08
[Leeftijd=8]*[Markering=Afwezig]	1.26	0.24	5.17	<.001
[Leeftijd=8]*[Markering=Connectief]	1.02	0.28	3.65	<.001
[Leeftijd=8]*[Markering=Overig Tussen Zinnen]	1.53	0.29	5.23	<.001
[Leeftijd=8]*[Markering=Tussen Zinnen Infiniet]	0.73	0.27	2.73	<.01
[Genre=amuserend]* [Markering=Afwezig]	2.65	0.31	8.44	<.001
[Genre=amuserend]* [Markering=connectief]	2.00	0.34	5.94	<.001
[Genre=amuserend]* [Markering=Overig Tussen zinnen]	1.77	0.35	5.13	<.001
[Genre=amuserend]* [Markering= Tussen zinnen Infiniet]	0.64	0.34	1.85	0.06

LAY-OUT

A.

Model	$\chi^2(\text{model})$	df	P (model)	χ^2 (factor)	df	P (factor)
1. Constant + genre + leeftijd + connectief	116.33	41	<.001			
2. + Lay-out	116.26	40	<.001	0.07	1	0.79
3. + Lay-out*connectief	115.19	37	<.001	1.07	3	0.78
4. Constant + genre + leeftijd + connectief + leeftijd*lay-out	90.03	38	<.001	26.23	2	<.001
5. + genre*lay-out	48.56	37	0.10	41.47	1	<.001
6. + genre*leeftijd*lay-out	27.02	33	0.76	21.54	4	<.001

B.

Parameter	Estimate	Std. Error	z	p
Constant	4.092E-013	0.51	0	1
[Genre = amuserend]	1.66	0.55	3.04	0.002
[Leeftijd = 7]	0.81	0.60	1.35	0.18
[Leeftijd = 8]	1.95	0.54	3.64	<.001
[Connectief = daarom]	-3.879E-017	0.17	0	1
[Connectief =dus]	-3.517E-017	0.17	0	1
[Connectief =omdat]	-3.577 E-017	0.17	0	1
[Lay-out = geen nieuwe regel]	2.40	0.52	4.59	<.001
[Genre = amuserend] * [Lay-out = geen nieuwe regel]	-2.15	0.60	-3.59	<.001
[Leeftijd = 7] * [Lay-out = geen nieuwe regel]	0.93	0.64	-1.46	0.15
[Leeftijd = 8] * [Lay-out = geen nieuwe regel]	-2.73	0.60	-4.57	<.001
[Genre=amuserend]*[Leeftijd=7] [lay-out=geen nieuwe regel]	-1.79	0.58	-3.09	0.002
[Genre = amuserend] * [Leeftijd = 7] * [Lay-out = nieuwe regel]	-0.07	0.66	0.11	0.91
[Genre=amuserend]*[Leeftijd=8 * [Lay-out=geen nieuwe regel]	0.06	0.43	0.13	0.89
[Genre = amuserend] * [Leeftijd = 8] * [Lay-out = nieuwe regel]	-1.44	0.60	-2.49	0.02

HOOFDLETTER

A.

Model	χ^2 (model)	df	P (model)	χ^2 (factor)	df	P (factor)
1. Constant + genre + leeftijd + connectief	87.00	41	<.001			
2. + hoofdletter	86.67	40	<.001	0.24	1	0.62
3. + hoofdletter*connectief	41.14	37	0.29	45.62	3	<.001
5. + hoofdletter*leeftijd	39.48	35	0.28	1.66	2	0.44
6. Categorie 3 + genre* hoofdletter	24.21	36	0.93	16.93	1	<.001

B.

Parameter	Estimate	Std. Error	Z	P
Constant	1.29	0.23	5.63	<.001
[Genre = amuserend]	0.51	0.17	3.00	0.003
[Leeftijd = 7]	2.638E-017	0.14	0	1
[Leeftijd = 8]	2.638E-017	0.14	0	1
[Connectief=daarom]	0.78	0.22	3.46	0.001
[Connectief=dus]	-0.07	0.27	-0.27	0.79
[Connectief=omdat]	0.03	0.26	0.13	0.90
[Hoofdletter=afwezig]	0.92	0.27	3.39	0.001
[Hoofdletter=afwezig]*[Connectief=daarom]	-2.34	0.43	-5.44	<.001
[Hoofdletter=afwezig]*[Connectief=dus]	0.12	0.34	0.34	0.73
[Hoofdletter=afwezig]*[Connectief=omdat]	-0.06	0.34	-0.17	0.87
[Genre=amuserend]*Hoofdletter=afwezig]	-1.05	-4.31	-4.31	<.001

INTERPUNCTIE

A.

Model	χ^2 (model)	df	P (model)	χ^2 (factor)	df	P (factor)
1. Constant + genre + leeftijd + connectief	247.50	65	<.001			
2. + Interpunctie	163.63	63	<.001	83.87	2	<.001
3. + connectief*interpunctie	84.74	57	0.01	78.89	6	<.001
4. + interpunctie*leeftijd	78.28	53	0.01	6.46	4	0.17
5. Nr. 3 + interpunctie*genre	61.97	55	0.24	22.77	2	<.001
6. + connectief*genre*interpunctie	43.52	46	0.58	18.45	9	0.03

B. Met 'omdat' als referentiecategorie

Parameter	Estimate	Std. Error	z	p
Constant	1.61	0.27	5.93	<.001
[Genre = amuserend]	-1.32	0.56	-2.35	0.02
[Leeftijd = 7]	-2.351E-017	0.14	0	1
[Leeftijd = 8]	-4.881E-018	0.14	0	1
[Connectief=daarom]	-2.71	1.03	-2.62	<.01
[Connectief=dus]	-0.63	0.44	-1.44	-0.15
[Connectief=want]	-2.02	0.75	-2.68	<.01
[Interpunctie=./!/?]	0.22	0.39	-0.58	-0.98
[Interpunctie=.;/:]	0.51	0.42	-1.21	0.23
[Interpunctie=./!/?]*[Connectief=daarom]	3.75	1.08	3.45	0.001
[Interpunctie=./!/?]*[Connectief=dus]	0.63	0.60	1.05	0.29
[Interpunctie=./!/?]*[Connectief=want]	1.48	0.89	1.66	<.01
[Interpunctie=.;/:]*[Connectief=daarom]	0.51	1.48	0.35	0.73
[Interpunctie=.;/:]*[Connectief=dus]	1.20	0.60	1.99	0.05
[Interpunctie=.;/:]*[Connectief=want]	3.11	0.85	3.68	<.001
[Genre=amuserend]*[Interpunctie=./!/?]	2.02	0.66	3.03	0.002
[Genre=amuserend]*[Interpunctie=.;/:]	1.20	0.74	1.62	0.11
[Genre=amuserend]*[Interpunctie=./!/?]*[Connectief=daarom]	-0.69	0.43	-1.62	0.11
[Genre=amuserend]*[Interpunctie=./!/?]*[Connectief=dus]	0.04	0.50	-0.09	0.93
[Genre=amuserend]*[Interpunctie=./!/?]*[Connectief=want]	0.58	0.56	1.05	0.30
[Genre=amuserend]*[Interpunctie=.;/:]*[Connectief=daarom]	0.11	1.50	0.08	0.94
[Genre=amuserend]*[Interpunctie=.;/:]*[Connectief=dus]	-1.05	0.71	-1.48	0.14
[Genre=amuserend]*[Interpunctie=.;/:]*[Connectief=want]	-0.78	0.60	-1.29	0.20
[Genre=amuserend]*[Interpunctie=geen]*[Connectief=daarom]	1.32	1.52	0.87	0.39
[Genre=amuserend]*[Interpunctie=geen]*[Connectief=dus]	1.32	0.75	1.76	0.08
[Genre=amuserend]*[Interpunctie=geen]*[Connectief=want]	-16.89	3856.62	0.002	0.10

C. Met 'want' als referentiecategorie

Parameter	Estimate	Std. Error	z	P
Constant	-0.41	0.71	-0.57	0.60
[Genre = amuserend]	-18.21	3856.62	-0.005	0.10
[Leeftijd = 7]	-2.779E-016	0.14	0	1
[Leeftijd = 8]	-2.772E-016	0.14	0	1
[Connectief=daarom]	-0.69	1.23	-0.57	0.57
[Connectief=dus]	1.39	0.79	1.75	0.08
[Connectief=omdat]	2.02	0.75	2.68	<.01
[Interpunctie=./!/?]	1.25	0.80	1.56	0.12
[Interpunctie=./;/:]	2.60	0.73	3.55	<.001
[Interpunctie=./!/?]*[Connectief=daarom]	2.27	1.29	1.76	0.08
[Interpunctie=./!/?]*[Connectief=dus]	-0.85	0.92	-0.92	0.36
[Interpunctie=./!/?]*[Connectief=omdat]	-1.48	0.89	-1.66	0.10
[Interpunctie=./;/:]*[Connectief=daarom]	-2.60	1.59	-1.63	0.10
[Interpunctie=./;/:]*[Connectief=dus]	-1.91	0.85	-2.24	0.03
[Interpunctie=./;/:]*[Connectief=omdat]	-3.11	0.85	-3.68	<.001
[Genre=amuserend]*[Interpunctie=./!/?]	19.48	3856.62	0.005	0.10
[Genre=amuserend]*[Interpunctie=./;/:]	17.31	3856.62	0.004	0.10
[Genre=amuserend]*[Interpunctie=./!/?]*[Connectief=daarom]	-1.27	0.49	-2.59	0.01
[Genre=amuserend]*[Interpunctie=./!/?]*[Connectief=dus]	-0.62	0.56	-1.12	0.26
[Genre=amuserend]*[Interpunctie=./!/?]*[Connectief=omdat]	-0.58	0.56	-1.05	0.30
[Genre=amuserend]*[Interpunctie=./;/:]*[Connectief=daarom]	0.90	1.46	0.62	0.54
[Genre=amuserend]*[Interpunctie=./;/:]*[Connectief=dus]	-0.27	-0.63	-0.42	0.67
[Genre=amuserend]*[Interpunctie=./;/:]*[Connectief=omdat]	0.78	0.60	1.29	0.20
[Genre=amuserend]*[Interpunctie=geen]*[Connectief=daarom]	18.21	3586.62	0.005	0.10
[Genre=amuserend]*[Interpunctie=geen]*[Connectief=dus]	18.21	3586.62	0.005	0.10
[Genre=amuserend]*[Interpunctie=geen]*[Connectief=omdat]	16.89	3586.62	0.004	0.10

TABELLEN GENERAL LOGLINEAR ANALYSE VOORKEURSDOMEINEN

DOMEIN

A. Alle domeinen

Model	χ^2 (model)	df	P (model)	χ^2 (factor)	df	P (factor)
Constant + genre + leeftijd + connectief	183.33	89	<0.001			
+ Domein	122.61	86	<0.006	60.72	3	<.001
+ connectief*domein	62.85	77	0.88	59.76	9	<.001
+ leeftijd*domein	58.73	71	0.85	4.12	6	0.66
+ connectief*domein*leeftijd	37.08	47	0.58	21.65	24	0.60
3+ genre*domein	56.82	74	0.93	6.03	3	0.11
+ connectief*genre*domein	44.86	62	0.95	11.96	12	0.45

A2. Verdeling objectieve en subjectieve domeinen

Model	χ^2 (model)	df	P (model)	χ^2 (factor)	df	P (factor)
Constant + genre + leeftijd + connectief	103.67	41	0.00			
+ Domein2	85.62	40	0.00	18.05	1	<.001
+ connectief*domein2	26.61	37	0.90	59	3	<.001
+ leeftijd*domein2	26.19	35	.86	.43	2	0.81
+ connectief*domein2*leeftijd	19.06	23	0.70	7.13	12	0.85
3+ genre*domein2	24.60	36	0.93	2.02	1	0.16
+ connectief*genre*domein2	19.02	30	0.94	5.58	6	0.47

B. 'Want' als referentiecategorie: alle domeinen apart

Parameter	Estimate	Std. Error	Z	p
Constant	0.69	0.42	1.66	0.10
[Genre = amuserend]	-0.41	0.65	0.63	0.53
[Leeftijd = 7]	-6.061E-017	0.14	0	1
[Leeftijd = 8]	-6.913E-017	0.14	0	1
[Connectief=daarom]	-1.10	0.82	-1.35	-0.18
[Connectief=dus]	-0.41	0.65	-0.63	0.53
[Connectief=omdat]	-19.60	4453.24	-0.004	0.10
[Domein=non-volitioneel]	0.15	0.56	0.28	0.78
[Domein=volitioneel]	-1.426E-015	0.58	0	1
[Domein=epistemisch]	1.04	0.48	2.19	0.03
[Domein=non-volitioneel]*[Connectief=daarom]	1.46	0.95	1.54	0.13
[Domein=non-volitioneel]*[Connectief=dus]	0.66	0.82	0.80	0.42
[Domein=non-volitioneel]*[Connectief=omdat]	20.42	4453.24	0.005	0.10
[Domein=volitioneel]*[Connectief=daarom]	2.25	0.94	2.39	0.02
[Domein=volitioneel]*[Connectief=dus]	0.41	0.87	0.47	0.64
[Domein=volitioneel]*[Connectief=omdat]	20.51	4453.24	0.005	0.10
[Domein=epistemisch]*[Connectief=daarom]	-0.13	0.96	-0.13	0.90
[Domein=epistemisch]*[Connectief=dus]	0.41	0.73	0.56	0.58
[Domein=epistemisch]*[Connectief=omdat]	18.37	4453.24	0.004	0.10
[Genre=amuserend]*[Domein=non-volitioneel]	0.41	0.84	0.48	0.63
[Genre=amuserend]*[Domein=volitioneel]	1.32	0.81	1.64	0.10
[Genre=amuserend]*[Domein=epistemisch]	-0.13	0.76	-0.17	0.87
[Genre=amuserend]*[Domein=non-volitioneel]*[Connectief=daarom]	-4.172E-017	0.70	0	1
[Genre=amuserend]*[Domein=non-volitioneel]*[Connectief=dus]	-0.59	0.77	-0.76	0.45
[Genre=amuserend]*[Domein=non-volitioneel]*[Connectief=omdat]	-0.21	0.65	-0.32	0.75
[Genre=amuserend]*[Domein=volitioneel]*[Connectief=daarom]	-0.68	0.57	-1.19	0.23
[Genre=amuserend]*[Domein=volitioneel]*[Connectief=dus]	-0.76	0.74	-1.03	0.30
[Genre=amuserend]*[Domein=volitioneel]*[Connectief=omdat]	-0.73	0.60	-1.23	0.22
[Genre=amuserend]*[Domein=epistemisch]*[Connectief=daarom]	-1.08	1.17	-0.93	0.36
[Genre=amuserend]*[Domein=epistemisch]*[Connectief=dus]	0.69	0.52	1.34	0.18
[Genre=amuserend]*[Domein=epistemisch]*[Connectief=omdat]	-0.39	0.93	-0.42	0.68
[Genre=amuserend]*[Domein=speech-act]*[Connectief=daarom]	-0.29	1.38	-0.21	0.84
[Genre=amuserend]*[Domein=speech-act]*[Connectief=dus]	0.41	0.96	0.42	0.67
[Genre=amuserend]*[Domein=speech-act]*[Connectief=omdat]	19.31	4453.24	0.004	0.10

B2. Verdeling objectieve en subjectieve domeinen

Parameter	Estimate	Std. Error	z	P
Constant	2.04	0.23	9.07	<.001
[Genre = amuserend]	-0.50	0.34	0.14	0.14
[Leeftijd = 7]	1.510E-017	0.14	0	1
[Leeftijd = 8]	1.754E-017	0.14	0	1
[Connectief=daarom]	-1.19	0.43	-2.76	<.01
[Connectief=dus]	-0.09	0.30	-0.30	0.76
[Connectief=omdat]	-1.53	0.49	-3.09	0.002
[Domein=objectief]	-.057	0.36	-1.64	0.1
[Domein=objectief]*[Connectief=daarom]	1.99	0.55	3.65	<.001
[Domein=objectief]*[Connectief=dus]	0.23	0.48	0.48	0.63
[Domein=objectief]*[Connectief=omdat]	2.40	0.59	4.03	<.001
[Genre=amuserend]*[Domein=objectief]	1.02	0.49	2.10	0.04
[Genre=amuserend]*[Domein=objectief]*[Connectief=daarom]	-0.37	0.43	-0.85	0.40
[Genre=amuserend]*[Domein=objectief]*[Connectief=dus]	-0.75	0.52	-1.44	0.15
[Genre=amuserend]*[Domein=objectief]*[Connectief=omdat]	-0.53	0.43	-1.22	0.22
[Genre=amuserend]*[Domein=subjectief]*[Connectief=daarom]	-0.76	0.87	-0.87	0.39
[Genre=amuserend]*[Domein= subjectief]*[Connectief=dus]	0.63	0.45	1.39	0.16
[Genre=amuserend]*[Domein= subjectief]*[Connectief=omdat]	0.50	0.72	0.69	0.49